

**ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 2 «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ, ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΙΔΙΑ ΜΕΣΑ,
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΔΑ» του Έργου «SUB4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του
ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα» με κωδικό ΟΠΣ ΤΑ 5150174
της Δράσης 16972 ΤΑΑ**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΟΥ ΓΗΡΑΝΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Κωδικός εκπαιδευτικού υλικού:

Κωδικός Πιστοποίησης προγράμματος:

ΥΠΟΕΡΓΟ : : ΥΠΟΕΡΓΟ 2 «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ, ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΙΔΙΑ ΜΕΣΑ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΔΑ» του Έργου «SUB4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα» με κωδικό ΟΠΣ ΤΑ 5150174 της Δράσης 16972 ΤΑΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΟΥ ΓΗΡΑΝΣΗΣ

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ :

υπ' αριθμ. 1704/15.3.2024 (ΑΔΑ: 69ΨΩ4691Φ0-01Β) Απόφαση του Προέδρου Ε.Κ.Δ.Δ.Α. , όπως τροποποιήθηκε με την υπ' αριθμ. 4387/23-07-2024 (ΑΔΑ: 91Υ04691Φ-Δ67)

Μέλη Ομάδας

Συντονιστής/στρια : Ιουλία Καλιμάνη, Υπεύθυνη Προγραμμάτων

Συγγραφείς:

Δημήτριος Απίστουλας, Διδάκτωρ Κοινωνικής Διοίκησης ΕΚΠΑ, Msc Διοικητικής Επιστήμης, Επιστημονικός Συνεργάτης στο Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης.

Δήμητρα Νίκου, MSc Διεθνούς Δικαίου, Μέλος της Social Protection Committee του Συμβουλίου της ΕΕ, Προϊσταμένη Διεύθυνσης Προστασίας Παιδιού και Οικογένειας Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας.

Σπυριδούλα Βαρτελάτου, Κοινωνιολόγος/Εγκληματολόγος, Υπεύθυνη Προγραμμάτων ΙΝΕΠ/ΕΚΔΔΑ

Αξιολογητές/τριες:

Δρ. Χαράλαμπος Διονάτο, Υπεύθυνος Σπουδών και Έρευνας ΙΝΕΠ
Δήμητρα Αγγελουπούλου, Υπεύθυνη Προγραμμάτων ΙΝΕΠ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	6
1. Η οριοθέτηση των υποδειγμάτων της ενεργού γήρανσης.....	9
Σκοπός της θεματικής ενότητας.....	9
Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.....	9
Έννοιες- κλειδιά.....	9
1.1. Η προσέγγιση των Διεθνών Οργανισμών.....	10
1.2. Η προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	14
1.3 Η προσέγγιση των ευρωπαϊκών κοινωνικών εταίρων.....	15
1.3.1 Η αυτόνομη συμφωνία των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση και μια διαγενεακή προσέγγιση.....	15
1.3.2. Οι προτεραιότητες της αυτόνομης συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση και μια διαγενεακή προσέγγιση.....	17
1.3.3. Τα πεδία δράσης της αυτόνομης συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση.....	18
1.3.4. Η παρακολούθηση της εφαρμογής της αυτόνομης συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση και μια διαγενεακή προσέγγιση.....	23
2. Οι παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.....	25
Σκοπός της θεματικής ενότητας.....	25
Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.....	25
Έννοιες- κλειδιά.....	25
2.1. Η θέση της ενεργού γήρανσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	26
2.1.1. Οι πρωτοβουλίες των ενωσιακών θεσμών για την ενεργό γήρανση.....	28
2.1.2. Από το «Λευκό Βιβλίο για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις» στην Πράσινη Βίβλο για την Ενεργό Γήρανση.....	43
2.1.3. Παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη στήριξη της ενεργού γήρανσης.....	51
2.1.3.1 Απαγόρευση διακρίσεων.....	51
2.1.3.2. Ισότητα των φύλων.....	53
2.1.3.3 Υγεία και ασφάλεια στην εργασία.....	54
2.1.3.4. Κοινωνική ασφάλιση και ελεύθερη κυκλοφορία.....	54
3. Διεθνείς καλές πρακτικές στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.....	56
Σκοπός της θεματικής ενότητας.....	56
Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.....	56
Έννοιες- κλειδιά.....	56
3.1. Ανακεφαλαίωση και σύντομη συγκριτική των προσεγγίσεων της ενεργού γήρανσης.....	57
3.1.1. Η εξέλιξη/αναθεώρηση της προσέγγισης του ΠΟΥ για την ενεργό γήρανση με βάση τους ορισμούς 2002 και 2015.....	57
3.1.2. Ο κοινός στόχος και η διαφορά στην προσέγγιση της ενεργού γήρανσης μεταξύ ΕΕ και ΠΟΥ.....	58
3.2. Η προσέγγιση του κύκλου ζωής από την ΕΕ και η ενεργός γήρανση στον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΠΚΔ).....	58
3.3. Ο Δείκτης Ενεργού Γήρανσης (Active Ageing Index -AAI).....	60
3.3.1. Η κατάσταση στην ΕΕ σύμφωνα με το δείκτη AAI.....	64
3.3.2. Παραδείγματα αξιοποίησης του AAI.....	68
3.4. Καλές πρακτικές.....	69
3.4.1. Καλές πρακτικές από τη χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών, ανάπτυξη και χρήση εξειδικευμένων τεχνολογικών προϊόντων.....	69
3.4.2. Καλές πρακτικές επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο.....	73
3.4.3. Καλές πρακτικές επένδυσης στις σχέσεις, στην κοινωνικοποίηση τη συνύπαρξη και την αναδιοργάνωση της εργασίας με βάση τις ανάγκες της ηλικίας.....	74
3.4.4. Καλές πρακτικές επένδυσης στην προστασία της υγείας.....	76

4. Οι Ελληνικές πολιτικές στο πεδίο της Ενεργού Γήρανσης.....	78
Σκοπός της θεματικής ενότητας	78
Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	78
Έννοιες- κλειδιά	78
4.1 Η προσαρμογή του ελληνικού ασφαλιστικού συστήματος στις δημογραφικές εξελίξεις. ...	79
4.2 Η παράταση του εργασιακού βίου από την οπτική των ελλήνων εργαζόμενων.....	90
4.3 Η παράταση του εργασιακού βίου από την οπτική των κοινωνικών εταίρων.	91
4.4 Η θέση της ενεργού γήρανσης στην ατζέντα των κοινωνικών εταίρων στην Ελλάδα.	92
4.5 Το κοινό πρόγραμμα δράσης των ελληνικών θεσμικών κοινωνικών εταίρων στο πεδίο της ενεργού γήρανσης του 2012.	95
4.6 Πρωτοβουλίες ελληνικών Μη Κυβερνητικών Οργανισμών στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.	103
5. Εθνικές στρατηγικές ενεργού γήρανσης στην ευρωπαϊκή περιφέρεια	107
Σκοπός της θεματικής ενότητας	107
Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	107
Έννοιες- κλειδιά	107
5.1. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Μάλτας	109
5.2. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Γερμανίας	110
5.3. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Γαλλίας.....	111
5.4. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Σουηδίας.....	113
5.5. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Πολωνίας	115
5.6. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Ιταλίας	117

Εισαγωγή.

Σύμφωνα με το Στρατηγικό Θεματολόγιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2019-2024¹, οφείλουμε να ανανεώσουμε τη βάση για μακροχρόνια βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη και να ενισχύσουμε τη συνοχή εντός της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Για τον λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση μας υπενθυμίζει ότι «είναι αναγκαίο να επιτύχουμε ανοδική σύγκλιση των οικονομιών μας και να αντιμετωπίσουμε μια σειρά προκλήσεων, συμπεριλαμβανομένης της δημογραφικής αλλαγής». Στο πλαίσιο αυτό, ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων χρησιμεύει ως οδηγός για την επίτευξη ικανοποιητικών εργασιακών και κοινωνικών αποτελεσμάτων «για μια κοινωνικά δίκαιη και πρόσφορη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα, την ψηφιοποίηση και τη δημογραφική αλλαγή»².

Οι δημογραφικές τάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναδεικνύουν την ταχεία γήρανση του πληθυσμού με αποτέλεσμα το 19,7% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ να είναι άνω των 65 ετών, ποσοστό που αναμένεται να αυξηθεί στο 28,5% του συνόλου του πληθυσμού έως το 2050³. Περαιτέρω, κατά το χρονικό διάστημα από το 2023 έως το 2060, το εργατικό δυναμικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ηλικίας 20-64 ετών) αναμένεται να μειωθεί κατά 8,2% (περίπου 19 εκατομμύρια άτομα). Οι ανωτέρω εξελίξεις αναμένεται να ασκήσουν πίεση στη βιωσιμότητα και στην επάρκεια των συνταξιοδοτικών συστημάτων⁴, ενώ καταδεικνύουν μια σταθερή αύξηση του δείκτη εξάρτησης. Ωστόσο, η δημογραφική αλλαγή προσφέρει μια ευκαιρία για προσαρμογή των συστημάτων συνταξιοδότησης, υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας. Η ενεργός και υγιής γήρανση, υποστηριζόμενη από αποτελεσματικά συστήματα υγειονομικής περίθαλψης και από

¹ Το ανά στρατηγικό θεματολόγιο παρέχει ένα γενικό πλαίσιο και μια γενική κατεύθυνση για την ανταπόκριση στα θέματα αυτά. Σκοπός του είναι να καθοδηγήσει τις εργασίες των θεσμικών οργάνων για την επόμενη πενταετία. Επικεντρώνεται σε τέσσερις βασικές προτεραιότητες: προστασία των πολιτών και των ελευθεριών, ανάπτυξη μιας ισχυρής και δυναμικής οικονομικής βάσης, οικοδόμηση μιας κλιματικά ουδέτερης, πράσινης, δίκαιης και κοινωνικής Ευρώπης, προαγωγή των ευρωπαϊκών συμφερόντων και αξιών στη διεθνή σκηνή. Βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *Νέο στρατηγικό θεματολόγιο 2019-2024*, Ιούνιος 2019.

² Βλ. Σχέδιο δράσης για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, COM/2021/102 τελικό.

³ Βλ. Eurostat, *Κοιτάζοντας στις ζωές των μεγαλύτερων ανθρώπων στην ΕΕ*, 2019.

⁴ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε βάθος ανάλυση: «Δημογραφική προοπτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019.

ευέλικτα, κατάλληλα και προσαρμοσμένα πρότυπα κοινωνικής φροντίδας, σε συνδυασμό με την ενίσχυση της απασχολησιμότητας του γηράσκοντος πληθυσμού, είναι ουσιαστικής σημασίας για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης.

Η δημογραφική γήρανση έχει αναγνωριστεί ως μείζον ζήτημα στους κόλπους των ενωσιακών θεσμών γεγονός που αντικατοπτρίζεται στην ανάγκη να ενισχυθεί η απασχολησιμότητα του εργατικού δυναμικού μεγαλύτερης ηλικίας. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών, «λόγω της αύξησης της μακροζωίας και των δημογραφικών αλλαγών, τα κράτη μέλη θα πρέπει να κατοχυρώσουν την επάρκεια και τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων για εργαζόμενους και αυτοαπασχολούμενους, παρέχοντας ίσες ευκαιρίες σε γυναίκες και άνδρες να αποκτήσουν συνταξιοδοτικά δικαιώματα, μεταξύ άλλων μέσω συμπληρωματικών συστημάτων για τη διασφάλιση επαρκούς εισοδήματος. Επιπλέον, οι μεταρρυθμίσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων θα πρέπει να στηρίζονται από μέτρα παράτασης του επαγγελματικού βίου, όπως η αύξηση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης, και να πλαισιώνονται από στρατηγικές ενεργού γήρανσης»⁵.

Από τα ανωτέρω θα μπορούσε να υποστηριχτεί η άποψη ότι εάν δεν ληφθούν κατάλληλα μέτρα -από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης- προκειμένου να αντιμετωπιστεί αφενός ο αναμενόμενος χαμηλός ρυθμός αύξησης του εργατικού δυναμικού, αφετέρου η συρρίκνωση του εν δυνάμει εργατικού δυναμικού -που θα οδηγήσει αναπόφευκτα στη συνεχή μείωση του λόγου εργαζομένων προς συνταξιούχων (δείκτης εξάρτησης) ενδέχεται να υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και στην κοινωνική ευημερία τους.

Τέλος, από μια άλλη οπτική, η μεταβολή της σύνθεσης του πληθυσμού, ασκεί αρνητική επίδραση στην απασχόληση και συνεπώς στην οικονομική αλλά και κοινωνική ζωή. Τα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης δέχονται κραδασμούς από τη συρρίκνωση των εσόδων τους, ως αποτέλεσμα της μείωσης του όγκου εισφορών και την ανατροπή του δείκτη εξάρτησης, καθώς ο ενεργός πληθυσμός μειώνεται. Η γήρανση του πληθυσμού συνεπάγεται από υψηλές απαιτήσεις στην

⁵ Βλ. Απόφαση (ΕΕ) 2018/1215 του Συμβουλίου, της 16ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών.

ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και στην ποιότητα του περιβάλλοντος στο οποίο τα άτομα ζουν και εργάζονται. Καθώς αυξάνεται η ηλικία, αυξάνονται και οι ανάγκες για νοσηλεία και φαρμακευτική αγωγή, καθώς και η απαίτηση για ποιοτικές συνθήκες διαβίωσης και εργασίας που να μην επιβαρύνουν την υγεία. Τούτο όμως συνεπάγεται ένα επιπλέον κόστος, που επιβαρύνει όχι μόνο το δημόσιο σύστημα ασφάλισης, αλλά και τους εργοδότες.

1. Η οριοθέτηση των υποδειγμάτων της ενεργού γήρανσης.

Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα εστιάζει στα θέματα που αφορούν:

- ✓ Τη δογματική συζήτηση περί ενεργού γήρανσης.
- ✓ Τις προσεγγίσεις της ενεργού γήρανσης.

Σκοπός της θεματικής ενότητας

Σκοπός της ενότητας είναι η παρουσίαση των υποδειγμάτων της ενεργού γήρανσης όπως έχουν διαμορφωθεί από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι επιμορφωνόμενοι/ες θα είναι σε θέση να:

- Γνωρίζουν τις βασικές έννοιες και αρχές των κύριων υποδειγμάτων της ενεργού γήρανσης.
- Κατανοούν τις πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών στο πεδίο της ενεργού γήρανσης
- Διακρίνουν τα εναλλακτικά υποδείγματα προσέγγισης της ενεργού γήρανσης.

Έννοιες- κλειδιά

Ενεργός γήρανση, Διεθνές Πρόγραμμα για την Ενεργό Γήρανση, θετική ποιότητα ζωής, διαγενεακή αλληλεγγύη, αυτόνομη συμφωνία-πλαίσιο.

1.1. Η προσέγγιση των Διεθνών Οργανισμών

Από πλευράς περιεχομένου η **ενεργός γήρανση** (active ageing) αφορά στις δημόσιες πολιτικές διαχείρισης των συνεπειών της γήρανσης του πληθυσμού. Υπ' αυτή την έννοια και προκειμένου η διαδικασία της γήρανσης να θεωρείται μια θετική εμπειρία, η ενεργός γήρανση προσεγγίζεται με αναφορά στους παράγοντες άμβλυνσης των επιπτώσεων του γήρατος τόσο στους ίδιους τους ηλικιωμένους, όσο και στο οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό, οι άνθρωποι οφείλουν να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητές τους για σωματική, κοινωνική και ψυχική ευεξία καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους και να συμμετέχουν στον οικονομικό και κοινωνικό ιστό, σύμφωνα με τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις ικανότητές τους.

Την έναρξη της ανάληψης δράσης/ ενεργειών για την ενεργό γήρανση σηματοδότησε το «Διεθνές Πρόγραμμα για την Ενεργό Γήρανση», το οποίο υιοθετήθηκε στην πρώτη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη γήρανση στη Βιέννη το 1982. Έκτοτε, ο **Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)** προσεγγίζει την ενεργό γήρανση ως μια συστημική διαδικασία βελτίωσης της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων με έμφαση στην ανεξαρτησία, στη συμμετοχή, στη φροντίδα, στην καταξίωση και στην αξιοπρέπειά τους⁶.

Στη συνέχεια η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε -το 1991- τις Θεμελιώδεις Αρχές για τους Ηλικιωμένους⁷ και το 2002 υιοθετήθηκε το Διεθνές Σχέδιο Δράσης για τη Γήρανση της Μαδρίτης (Madrid International Plan of Action on Ageing, MIPAA)⁸. Το 2010 συγκροτήθηκε Ανοικτή Ομάδα Εργασίας για τη γήρανση

⁶ Το Διεθνές Σχέδιο Δράσης της Βιέννης για τη Γήρανση που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών περιλαμβάνει 62 συστάσεις οι οποίες ενθαρρύνουν τα κράτη να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν πολιτικές, σε διεθνές, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, με στόχο τη βελτίωση της διαβίωσης των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων. Βλ. United Nations, World Assembly on Ageing, Vienna International Plan of Action on Ageing, 26 July-6 August 1982.

⁷ Η Διακήρυξη για τη Γήρανση της 16η Οκτωβρίου 1992 από πλευράς περιεχομένου διαρθρώνεται σε 18 συστάσεις που διατρέχονται από 5 βασικές αρχές: αξιοπρέπεια, ανεξαρτησία, συμμετοχή, φροντίδα και αυτό-ολοκλήρωση. Βλ. United Nations, General Assembly, *Proclamation on Ageing*, A/RES/47/5, 42nd plenary meeting, 16 October 1992.

⁸ Το Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης της Μαδρίτης αποσκοπεί στην προώθηση του ζητήματος των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων στις εθνικές πολιτικές με τη διανομή σειράς συστάσεων και την

(Open Ended Working Group on Ageing) με αντικείμενο την εξέταση της έκτασης προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας και τον εντοπισμό κενών και στρεβλώσεων⁹.

Η δεκαετία που διανύουμε είναι αφιερωμένη -από τον ΟΗΕ- στην υγιή γήρανση (2021-2030) γεγονός που συνιστά μια παγκόσμια πρωτοβουλία, που επιδιώκει τη συνεργασία των κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο και συμβαδίζει με τους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Στο πλαίσιο της δεκαετίας υγιούς γήρανσης καλούνται οι κυβερνήσεις, η κοινωνία των πολιτών, οι διεθνείς φορείς, οι επαγγελματίες, η πανεπιστημιακή κοινότητα, τα ΜΜΕ και ο ιδιωτικός τομέας να συμβάλουν στη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας, των οικογενειών τους και των κοινοτήτων εντός των οποίων διαβιούν.

Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι κατά την τρέχουσα δεκαετία υγιούς γήρανσης οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας θα μπορούν να συμμετέχουν ισότιμα στο κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι, ο ΟΗΕ έχει διαμορφώσει ένα θεματολόγιο δράσεων που από πλευράς περιεχομένου διορθώνεται σε τέσσερις πυλώνες.

Ο πρώτος πυλώνας στοχεύει στη διαμόρφωση περιβαλλόντων φιλικών προς τους ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας. Ειδικότερα, τα φυσικά, κοινωνικά και οικονομικά περιβάλλοντα συνιστούν βασικούς παράγοντες της υγιούς γήρανσης, καθώς έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην εμπειρία της γήρανσης και στις ευκαιρίες που αυτή προσφέρει. Τα φιλικά περιβάλλοντα διαμορφώνονται με την άρση των φυσικών, κοινωνικών και οικονομικών εμποδίων μέσω της εφαρμογής πολιτικών ενεργού γήρανσης που αμβλύνουν τις συνέπειες της γήρανσης του πληθυσμού.

Ο δεύτερος πυλώνας συνδέεται με την αντιμετώπιση του ηλικιακού ρατσισμού, ο οποίος στοχεύει στην αλλαγή των αρνητικών στάσεων απέναντι στους μεγαλύτερους

ίδρυση πέντε περιφερειακών επιτροπών των ΗΕ για τη γήρανση. Βλ. United Nations, Second World Assembly on Ageing, Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, Madrid, 8-12 April 2002.

⁹ Η Ανοιχτή Ομάδα Εργασίας για τη Γήρανση δημιουργήθηκε από τη Γενική Συνέλευση με την απόφαση 65/182 στις 21 Δεκεμβρίου 2010. Η ομάδα εργασίας εξετάζει το υφιστάμενο διεθνές πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα των ηλικιωμένων και στοχεύει στον εντοπισμό πιθανών κενών καθώς και στον καλύτερο τρόπο αντιμετώπισής τους, συμπεριλαμβανομένης της εξέτασης, κατά περίπτωση, της σκοπιμότητας λήψης περαιτέρω μέτρων.

σε ηλικία ανθρώπους, σε όλους τους τομείς δραστηριοποίησής τους, που αποτελούν συχνό φαινόμενο στις κοινωνίες και σπάνια αντιμετωπίζονται. Υπ' αυτή την έννοια, ο εν λόγω άξονας αποσκοπεί στο να αντιμετωπιστούν τα στερεότυπα (το πως σκεφτόμαστε), οι προκαταλήψεις (το πως νιώθουμε) και οι διακρίσεις (το πως πράττουμε) απέναντι στους ανθρώπους με βάση την ηλικία.

Ο τρίτος πυλώνας αφορά στην ολοκληρωμένη φροντίδα των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων, καθώς χρειάζονται πρόσβαση χωρίς διακρίσεις σε βασικές και ποιοτικές υπηρεσίες υγείας, που περιλαμβάνουν την πρόληψη, την προαγωγή, τη θεραπευτική, αποκαταστατική και ανακουφιστική φροντίδα.

Ο τέταρτος πυλώνας αφορά στη μακροχρόνια φροντίδα. Οι άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας παρουσιάζουν σημαντική έκπτωση στις σωματικές και διανοητικές ικανότητές τους, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η ικανότητά τους να διαβιούν αυτόνομα και να συμμετέχουν στην κοινωνία. Η πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας είναι απαραίτητη για αυτούς τους ανθρώπους, ώστε να διατηρήσουν τη λειτουργική τους ικανότητα, να απολαύσουν τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και να ζουν με αξιοπρέπεια¹⁰.

Οι ανωτέρω πρωτοβουλίες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας -σε παγκόσμια κλίμακα- πολιτικής ημερήσιας διάταξης για τη γήρανση. Επιπλέον, οδήγησαν στη δημιουργία ενός προστατευτικού πλαισίου για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων και αρκετών μη-δεσμευτικού χαρακτήρα κειμένων πολιτικής για τους ηλικιωμένους, τα οποία στοχεύουν ουσιαστικά στον εντοπισμό των αναγκών των ηλικιωμένων και το σχεδιασμό των πολιτικών αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν στη σύγχρονη κοινωνία εξαιτίας της δημογραφικής γήρανσης.

Επιπλέον, η προσέγγιση της ενεργού γήρανσης βασίζεται στην αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ηλικιωμένων και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών για ανεξαρτησία, συμμετοχή, αξιοπρέπεια, φροντίδα και αυτοεκπλήρωση. Υπ' αυτή την έννοια, οι πρωτοβουλίες του ΟΗΕ μετατοπίζουν τον στρατηγικό σχεδιασμό από μια προσέγγιση «βασισμένη στις ανάγκες» (η οποία υποθέτει ότι οι ηλικιωμένοι είναι παθητικοί στόχοι) σε μια προσέγγιση βασισμένη στα δικαιώματα, που αναγνωρίζει τα

¹⁰ Βλ. <https://www.who.int/initiatives/decade-of-healthy-ageing>.

δικαιώματα των ανθρώπων, όπως η ισότητα ευκαιριών και η ίση μεταχείριση σε όλες τις πτυχές της ζωής καθώς μεγαλώνουν. Επιπλέον, υποστηρίζει την ευθύνη τους να διεκδικούν τη συμμετοχή τους στην πολιτική διαδικασία και σε άλλες πτυχές της κοινοτικής ζωής.

Επιπροσθέτως, οι πολιτικές ενεργού γήρανσης επεκτείνονται στην υγεία, στην αγορά εργασίας, στην ασφάλιση, στην εκπαίδευση κ.λπ., ώστε αφενός να μειωθεί ο αριθμός των πρόωρων θανάτων στα παραγωγικά στάδια της ζωής και περισσότεροι άνθρωποι να απολαμβάνουν θετική ποιότητα ζωής καθώς μεγαλώνουν, αφετέρου να διατηρηθεί σε ελέγξιμα επίπεδα το κόστος που σχετίζεται με την ιατρική περίθαλψη και τις υπηρεσίες φροντίδας και περισσότεροι άνθρωποι να συμμετέχουν ενεργά, καθώς γερνούν, στο κοινωνικό και οικονομικό γίνεσθαι.

Τέλος, οι πολιτικές και τα προγράμματα ενεργού γήρανσης αναγνωρίζουν την ανάγκη ενθάρρυνσης και εξισορρόπησης της προσωπικής ευθύνης (αυτοφροντίδα), των φιλικών προς τους ηλικιωμένους περιβαλλόντων και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών. Τα άτομα και οι οικογένειες πρέπει να καταβάλουν προσπάθεια ώστε να υιοθετήσουν θετικές προσωπικές στάσεις και πρακτικές υγείας σε όλα τα στάδια της ζωής.

Προς την ίδια κατεύθυνση, η έννοια της «ενεργού γήρανσης» αξιοποιείται από τον **Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ)** προκειμένου να σκιαγραφηθεί η «διαδικασία βελτιστοποίησης των ευκαιριών στην υγεία, στη δραστηριότητα και στην ασφάλεια με γνώμονα την επαύξηση της ποιότητας της ζωής, καθώς οι άνθρωποι μεγαλώνουν σε ηλικία». Συνεπώς, η ενεργός γήρανση προσεγγίζεται ως μία **συστηματική διεργασία που στοχεύει στη βελτιστοποίηση των δυνατοτήτων της υγείας, της συμμετοχής και της ασφάλειας**, ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των ανθρώπων κατά τη γήρανση. Από την ανωτέρω προσέγγιση προκύπτει ότι η έννοια «ενεργός» καθρεφτίζει τη συμμετοχή και δράση των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων στο κοινωνικό και οικονομικό γίνεσθαι και δεν περιορίζεται απλώς στη φυσική δραστηριότητα ή στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Υπ' αυτή την έννοια, η ενεργός γήρανση συνδέεται με τη διεύρυνση, τόσο της διάρκειας, όσο και της ποιότητας της ζωής των ανθρώπων σε όλη τη διάρκεια της ζωή τους.

Σύμφωνα με τον ΠΟΥ, στον πυρήνα της έννοιας της ενεργού γήρανσης εμπεριέχονται η αυτονομία, η ανεξαρτησία, η ποιότητα ζωής και η υγεία. Με μια πιο

αναλυτική διατύπωση, η αυτονομία συνδέεται με την αντιληπτική ικανότητα στον έλεγχο, στην επιτυχή αντιμετώπιση και ανάληψη προσωπικών αποφάσεων σχετικά με την καθημερινή διαβίωση, αναφορικά με τους κανόνες και προτιμήσεις του καθενός. Στο ίδιο μήκος κύματος, η ανεξαρτησία συνδέεται με την καθημερινή διαβίωση των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων χωρίς καμιά ή με μικρή συνδρομή από τρίτους, ενώ η ποιότητα ζωής σχετίζεται με την πεποίθηση του ατόμου για τη θέση του στη ζωή μέσα στο πολιτισμικό περιβάλλον και το σύστημα αξιών εντός του οποίου ζει και δραστηριοποιείται. Τέλος, η υγεία αφορά στην υγιή διεύρυνση της αναμενόμενης ζωής.

Από την ανάγνωση των ανωτέρω προκύπτει και κάτι ακόμα: Η προσέγγιση της ενεργού γήρανσης βασίζεται στην αναγνώριση των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων και στις βασικές αρχές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών περί ανεξαρτησίας, δραστηριότητας, σεβασμού, φροντίδας και αυτό-πληρότητας των ατόμων όλων των ηλικιών.

1.2. Η προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η **Ευρωπαϊκή Ένωση** εντάσσει το ζήτημα της ενεργού γήρανσης στο πλαίσιο των επιχειρησιακών πρωτοβουλιών της για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της γήρανσης του πληθυσμού στο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο. Με άλλα λόγια, τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης οφείλουν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη στην Ευρώπη με την προώθηση της ενεργού γήρανσης και παράλληλα να συνεχίσουν να αποτελούν επαρκές και βιώσιμο εργαλείο στον πυρήνα του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου για τη διατήρηση του βιοτικού επιπέδου των ηλικιωμένων ευρωπαίων.

Η άμεση απάντηση στην ταχεία αλλαγή της ηλικιακής διάρθρωσης του πληθυσμού συνίσταται στην προαγωγή της δημιουργίας μιας κουλτούρας ενεργού γήρανσης ως μιας διά βίου διεργασίας και, κατά συνέπεια, στη διασφάλιση ότι ο ταχέως αυξανόμενος πληθυσμός που αποτελείται από άτομα ηλικίας πλησίον ή άνω των 60 ετών, ο οποίος είναι εν γένει υγιέστερος και διαθέτει καλύτερη μόρφωση από οποιαδήποτε προηγούμενη ηλικιακή ομάδα, έχει κατάλληλες ευκαιρίες για απασχόληση και ενεργό συμμετοχή στην κοινωνική και οικογενειακή ζωή, μεταξύ άλλων μέσω του εθελοντισμού, της διά βίου μάθησης, της πολιτισμικής έκφρασης και

του αθλητισμού.

Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύονται νέες αξίες και αρχές που προσανατολίζονται τόσο στη θεσμική κατοχύρωση των μέτρων κοινωνικής προστασίας (εγγύηση κοινωνικών δικαιωμάτων των ηλικιωμένων πολιτών)¹¹, όσο και στη διεύρυνση του περιεχόμενου τους (προώθηση της πλήρους συμμετοχής κάθε ατόμου στον οικονομικό και κοινωνικό βίο¹², που διαφοροποιείται σαφώς από τη συχνά μονοδιάστατη προσέγγιση των πολιτικών εξασφάλισης ενός ανεκτού επιπέδου διαβίωσης). Το ενδιαφέρον εδώ εντοπίζεται στις διαπροσωπικές διαστάσεις της κοινωνικής ένταξης των ηλικιωμένων, οι οποίες τεκμηριώνονται με βάση μια ευρύτερη προσέγγιση για τις ανάγκες που απορρέουν από σωρευτικά μειονεκτήματα, όπως για παράδειγμα της φτώχειας, της αναπηρίας, της εξάρτησης της κατάστασης υγείας κ.λπ. και τις τεχνικές κάλυψής τους¹³.

1.3 Η προσέγγιση των ευρωπαϊκών κοινωνικών εταίρων.

1.3.1 Η αυτόνομη συμφωνία των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση και μια διαγενεακή προσέγγιση.

Ανταποκρινόμενοι στις προκλήσεις που απορρέουν από τη δημογραφική αλλαγή, οι ευρωπαϊοί κοινωνικοί εταίροι, συμφώνησαν στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας τους για την περίοδο 2015-2017, να διαπραγματευτούν μια αυτόνομη συμφωνία-πλαίσιο για την ενεργό γήρανση και μια διαγενεακή προσέγγιση.

Στο πλαίσιο αυτό, οι ευρωπαϊοί κοινωνικοί εταίροι συμφώνησαν ότι πρέπει να εφαρμοστούν μέτρα σε εθνικό, τομεακό ή σε εταιρικό επίπεδο, για να διευκολυνθεί η ενεργός συμμετοχή και παραμονή των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας στην αγορά εργασίας έως τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης. Ταυτόχρονα, υπογράμμισαν ότι

¹¹ Βλ. ενδεικτικά την προσέγγιση που υιοθετήθηκε από τον G. Room, National policies to combat social exclusion, 1991, όπου ο κοινωνικός αποκλεισμός προσδιορίζεται ως αδυναμία των πολιτών να ασκήσουν αποτελεσματικά τα κοινωνικά τους δικαιώματα.

¹² Η άποψη αυτή αναπτύσσεται ιδίως στο πλαίσιο της κοινωνιολογικής θεώρησης των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, όπου ο αποκλεισμός ορίζεται ως ένα πλέγμα διαδικασιών και καταστάσεων που εμποδίζουν ή δυσχεραίνουν την κοινωνική ένταξη και συμμετοχή του ατόμου.

¹³ Βλ. Eurostat, *Active ageing and solidarity between generations: A statistical portrait of the European Union 2012*, <http://bit.ly/yUtFaq>.

πρέπει να διασφαλιστεί η λήψη μέτρων για την προώθηση της διαγενεακής αλληλεγγύης στο πλαίσιο της καταπολέμησης των υψηλών ποσοστών ανεργίας των νέων.

Περαιτέρω, σημείωσαν ότι τα προτεινόμενα μέτρα πρέπει να κατευθύνονται στη βελτίωση της ικανότητας των εργαζομένων όλων των ηλικιών να παραμένουν στην αγορά εργασίας υγιείς και δραστήριοι, έως τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης, καθώς και στην ενίσχυση μιας νοοτροπίας που προάγει την ευθύνη, τη δέσμευση, τον σεβασμό και την αξιοπρέπεια σε όλους τους χώρους εργασίας, όπου όλοι οι εργαζόμενοι εκτιμώνται ως σημαντικοί ανεξαρτήτως ηλικίας.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω θα μπορούσε να υποστηριχτεί η άποψη ότι η συμφωνία πλαίσιο αποτελεί τη συμβολή των κοινωνικών εταίρων στις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων, και στις δράσεις που έχουν ήδη αναπτυχθεί για τη στήριξη της ενεργού γήρανσης.

Ο σκοπός της συμφωνίας ευθυγραμμίζεται με την αξιοποίηση και την ενίσχυση των υφιστάμενων μέτρων και προσεγγίσεων στο πεδίο της ενεργού γήρανσης, που εφαρμόζονται σε διάφορους τομείς στην ευρωπαϊκή περιφέρεια. Επιπλέον, η συμφωνία συμβάλλει στην περιγραφή νέων μέτρων, στο πλαίσιο των εθνικών δημογραφικών αναγκών και των ιδιαιτεροτήτων των εθνικών αγορών εργασίας, πάντα σύμφωνα με τις εθνικές πρακτικές και διαδικασίες που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία των εθνικών κοινωνικών εταίρων.

Βασική αρχή της συμφωνίας πλαισίου είναι ότι η διασφάλιση της ενεργού γήρανσης και η διαγενεακή προσέγγιση απαιτούν κοινή δέσμευση εκ μέρους των εργοδοτών, των εργαζομένων και των εκπροσώπων τους. Οι κοινωνικοί εταίροι έχουν επίγνωση του γεγονότος ότι η επιτυχής αντιμετώπιση των προκλήσεων που απορρέουν από τη δημογραφική αλλαγή δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τη δράση τους.

Οι διαπραγματεύσεις για μια αυτόνομη συμφωνία-πλαίσιο για την ενεργό γήρανση και μια διαγενεακή προσέγγιση αποτέλεσαν αυτοτελή στόχο του προγράμματος εργασίας των ευρωπαϊκών κοινωνικών εταίρων για την περίοδο 2015-2017. Με βάση τα συμπεράσματα ενός κοινού διερευνητικού προγράμματος (9 Φεβρουαρίου 2016, Βρυξέλλες), οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν τον Μάρτιο του 2016 και

ολοκληρώθηκαν τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Η ETUC (European Trade Union Association), η BusinessEurope, το CEEP και η SMEunited (πρώην UEAPME) υπέγραψαν την εν λόγω συμφωνία-πλαίσιο στις 8 Μαρτίου 2017 κατά την τριμερή κοινωνική σύνοδο κορυφής, μετά από έγκριση των αντίστοιχων οργάνων λήψης αποφάσεων των εν λόγω κοινωνικών εταίρων.

Η συμφωνία-πλαίσιο, αποφασίστηκε ότι πρέπει να εφαρμόζεται από όλες τις οργανώσεις μέλη της, σύμφωνα με τις διαδικασίες και πρακτικές που ισχύουν ειδικά για τους κοινωνικούς εταίρους, όπως ορίζονται στο άρθρο 155 ΣΛΕΕ και εντός 3 ετών από την υπογραφή της, δηλαδή πριν από τις 8η Μαρτίου 2020.

1.3.2. Οι προτεραιότητες της αυτόνομης συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση και μια διαγενεακή προσέγγιση.

Με την αυτόνομη συμφωνία οι κοινωνικοί εταίροι διαμόρφωσαν ένα ενιαίο και συνεκτικό πλαίσιο δράσης με σαφή προσανατολισμό στην αγορά εργασίας και βασικό στόχο την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της δημογραφικής γήρανσης.

Από πλευράς περιεχομένου η αυτόνομη συμφωνία πλαίσιο διαρθρώνεται σε πέντε επιμέρους στόχους. Ο πρώτος σχετίζεται με την ευαισθητοποίηση και την κατανόηση των εργοδοτών, των εργαζομένων και των εκπροσώπων τους σχετικά με τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που προκύπτουν από τη δημογραφική αλλαγή. Η ευαισθητοποίηση και η καλύτερη κατανόηση των ζητημάτων της Αυτόνομης Συμφωνίας έχει καίρια σημασία για τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, τους εργοδότες και την κοινωνία, αλλά σε κάθε περίπτωση μπορεί να θεωρηθεί ως το πρώτο βήμα που προφανώς από μόνο του δεν αρκεί.

Ο δεύτερος αφορά στην παροχή προς τους εργοδότες, τους εργαζομένους και τους εκπροσώπους τους πρακτικών συγκεκριμένων και αποτελεσματικών λύσεων και μέτρων για την προώθηση και τη διαχείριση της ενεργού γήρανσης.

Ο τρίτος συνδέεται με διαμόρφωση ενός υγιούς, ασφαλούς και παραγωγικού εργασιακού περιβάλλοντος που εξασφαλίζει την ευημερία των ανθρώπων στο εργασιακό τους περιβάλλον, μέσω της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας, της μείωσης των εργατικών ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών, της καλλιέργειας και προαγωγής νοοτροπίας πρόληψης των επαγγελματικών κινδύνων

και καταπολέμησης κάθε μορφής διάκρισης.

Ο τέταρτος αφορά στην προώθηση καινοτόμων προσεγγίσεων στον κύκλο ζωής με παραγωγικές και ποιοτικές θέσεις εργασίας που θα επιτρέψουν στους εργαζόμενους να παραμείνουν στην αγορά εργασίας μέχρι τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης. Στο πλαίσιο αυτό, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις έθεσαν ως στόχο τη σαφή δέσμευση των εργοδοτών για την εξασφάλιση της ποιότητας της απασχόλησης, καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας των εργαζομένων.

Ο πέμπτος κατευθύνεται προς τη διευκόλυνση των ανταλλαγών καλών πρακτικών, της αμοιβαίας συνεργασίας και της προώθησης συγκεκριμένων δράσεων για τη μεταφορά γνώσεων και εμπειριών μεταξύ των γενεών στο χώρο εργασίας. Ο τελευταίος αυτός στόχος συνδέεται με τη διαγενεακή διάσταση και υπογραμμίζει τη σημασία της αμοιβαίας συνεργασίας και το γεγονός ότι η μεταφορά γνώσεων και εμπειριών μεταξύ των γενεών είναι αμφίδρομη.

1.3.3. Τα πεδία δράσης της αυτόνομης συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση.

Η συμφωνία-πλαίσιο περιλαμβάνει πέντε τομείς δράσης και προτεινόμενα μέτρα, όπως αποτυπώνονται πιο κάτω, που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από τους εθνικούς κοινωνικούς εταίρους για την επίτευξη των στόχων που αναπτύχθηκαν ανωτέρω¹⁴.

A. Στρατηγικές εκτιμήσεις της δημογραφίας του εργατικού δυναμικού.

Οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να αναγνωρίσουν την προστιθέμενη αξία των στατιστικών και των προβολών της δημογραφίας του εργατικού δυναμικού, οι οποίες πρέπει να διενεργούνται και να επικαιροποιούνται περιοδικά, σύμφωνα με τις εθνικές πρακτικές και διαδικασίες.

Η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης και των προβολών για την εξέλιξη και τις επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης στο εργατικό δυναμικό των κρατών

¹⁴ European Social Partners' Autonomous Framework Agreement on Active Ageing and an Intergenerational Approach, European Trade Union Confederation, 2017.

μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην αντιμετώπιση της πρόκλησης της ενεργού γήρανσης. Η στρατηγική αξιολόγηση του εργατικού δυναμικού συνιστά, σύμφωνα με τη συμφωνία-πλαίσιο, το σημείο εκκίνησης τόσο για τον προσδιορισμό των προκλήσεων και των ευκαιριών, όσο και για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή κατάλληλων δράσεων.

Η δέσμευση των κοινωνικών εταίρων για στρατηγική αξιολόγηση ήταν σαφές αίτημα των συνδικαλιστικών οργανώσεων και από πλευράς περιεχομένου μπορεί να περιλαμβάνει την παρουσίαση της υφιστάμενης δημογραφικής πυραμίδας των εργαζομένων, με τη διάσταση του φύλου, τις δεξιότητες, τα προσόντα και την εμπειρία, τις συνθήκες εργασίας, τις συνθήκες υγείας και ασφάλειας στην εργασία και τις εξελίξεις που συνδέονται με τις νέες τεχνολογίες και την καινοτομία. Έτσι, οι στρατηγικές αξιολογήσεις πρέπει να παρέχουν συνολική επισκόπηση της δημογραφίας του εργατικού δυναμικού, με σκοπό τον προσδιορισμό των τομέων δράσης, καθώς και την ανάπτυξη καλύτερα στοχοθετημένων μέτρων.

Σύμφωνα με τους κοινωνικούς εταίρους, οι στρατηγικές αξιολογήσεις θα συμβάλλουν στη δημιουργία μιας βάσης αναφοράς για τους εργοδότες, τους εργαζομένους και τους εκπροσώπους τους, σύμφωνα με τις εθνικές πρακτικές και διαδικασίες, ώστε να αξιολογήσουν τους κινδύνους και τις ευκαιρίες και να προωθούν τα απαραίτητα μέτρα για την προσαρμογή στις δημογραφικές αλλαγές.

Στη συνέχεια οι εργοδότες, οι εργαζόμενοι και οι εκπρόσωποί τους οφείλουν να αναπτύσσουν τα απαραίτητα εργαλεία για την επίλυση των ζητημάτων που εντοπίστηκαν, λαμβάνοντας υπόψη τα βασικά συμπεράσματα των στρατηγικών αξιολογήσεων, ενώ με δεδομένο ότι οι κοινωνικοί εταίροι διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην αντιμετώπιση της γήρανσης των εργαζομένων οφείλουν να προωθούν τον εντοπισμό και την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.

B. Υγεία και ασφάλεια στο χώρο εργασίας.

Στο πλαίσιο της προώθησης της υγείας και ασφάλειας στο χώρο εργασίας η δραστηριότητα των κοινωνικών εταίρων πρέπει να επικεντρώνεται στην πρόβλεψη των κινδύνων μέσω εκτιμήσεων κινδύνου και μέτρων πρόληψης, σύμφωνα με την οδηγία πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υγεία και την ασφάλεια στην

εργασία (89/391/ΕΟΚ). Παράλληλα, οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να επιδιώξουν ενεργά την ανάπτυξη εργαλείων που θα διασφαλίζουν ότι οι εργαζόμενοι όλων των ηλικιών παραμένουν ασφαλείς και υγιείς. Επιπλέον, πρέπει να υποδείξουν τις εφικτές και αναγκαίες προσαρμογές στο εργασιακό περιβάλλον για την πρόληψη ή τη μείωση των διαπιστωμένων υπερβολικών σωματικών ή πνευματικών απαιτήσεων των εργαζομένων, ώστε να μπορούν να είναι ασφαλείς και υγιείς κατά τη διάρκεια του εργασιακού τους βίου, δηλαδή έως τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης.

Τα εργαλεία/μέτρα για την υποστήριξη της υγείας και ασφάλειας στον χώρο εργασίας θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν την προσαρμογή των εργασιακών διαδικασιών και των χώρων εργασίας· την ανακατανομή και διευθέτηση των καθηκόντων μεταξύ των εργαζομένων· την υιοθέτηση αποτελεσματικών στρατηγικών πρόληψης και εκτίμησης κινδύνου, λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστάμενες νομοθετικές υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης όλων των εργαζομένων σχετικά με τους κανόνες υγείας και ασφάλειας στον χώρο εργασίας· την εθελοντική προαγωγή της υγείας, όπως για παράδειγμα δράσεων ευαισθητοποίησης· την εφαρμογή μέτρων υγείας και ασφάλειας, λαμβανομένης υπόψη της σωματικής και ψυχολογικής υγείας και ευεξίας των εργαζομένων· την επανεξέταση των μέτρων υγείας και ασφάλειας μεταξύ της διοίκησης και των εκπροσώπων υγείας και ασφάλειας.

Τα ανωτέρω εργαλεία/μέτρα επιδιώκουν να αναδείξουν ορισμένες πτυχές της εργασίας που πρέπει να αντιμετωπιστούν ώστε να διασφαλιστεί ότι οι εργαζόμενοι παραμένουν υγιείς και ασφαλείς καθώς προχωρούν προς τη συνταξιοδότηση, όπως για παράδειγμα η κατανομή των εργασιών και η προσαρμογή του χώρου εργασίας, η μείωση της εργασίας κατά βάρδιες, η μείωση της νυχτερινής εργασίας, η επιβράδυνση του ρυθμού των γραμμών παραγωγής, η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων κατά τη διάρκεια μιας βάρδιας, η μείωση του χρόνου εργασίας κ.λπ. Τέλος, οι υπεύθυνοι για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων πρέπει να συμμετέχουν στην επανεξέταση της καταλληλότητας των μέτρων υγείας και ασφάλειας στον χώρο εργασίας.

Γ - Διαχείριση δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

Η διαχείριση των δεξιοτήτων και ικανοτήτων των εργαζόμενων μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εφαρμογής προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται η απασχολησιμότητα των εργαζομένων και μεγιστοποιείται το ανθρώπινο κεφάλαιο των επιχειρήσεων όσον αφορά τις ικανότητες και την τεχνογνωσία.

Οι δράσεις αναβάθμισης των γνώσεων και δεξιοτήτων των εργαζόμενων μπορούν να συμβαδίζουν με την προοπτική της εξέλιξης της σταδιοδρομίας, καθώς η πρόσβαση των εργαζόμενων σε συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση αποτελεί βασικό παράγοντα που βοηθά τους εργαζομένους να ενδυναμώνουν τα επίπεδα δεξιοτήτων τους καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους. Επιπλέον, απαιτείται όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξαρτήτως ηλικίας, να έχουν ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση.

Τα μέτρα για την υποστήριξη της διαχείρισης δεξιοτήτων και ικανοτήτων θα μπορούσαν, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνουν την ευαισθητοποίηση της διοίκησης και των εκπροσώπων των εργαζομένων σχετικά με τις ανάγκες σε δεξιότητες από την οπτική της ηλικίας· την κατάρτιση εργαζομένων όλων των ηλικιών, με στόχο τη διατήρηση και την περαιτέρω ανάπτυξη των απαραίτητων γνώσεων και ικανοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους, ώστε να παραμείνουν στην εργασία μέχρι τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης· τη διευκόλυνση και υποστήριξη της προσωπικής εξέλιξης σταδιοδρομίας και κινητικότητας· την παροχή κινήτρων για την αύξηση της συμμετοχής στην κατάρτιση για την εξασφάλιση επικαιροποιημένων δεξιοτήτων, ιδίως ψηφιακών δεξιοτήτων· την ενσωμάτωση της διαχείρισης της ηλικίας στην ευρύτερη ανάπτυξη δεξιοτήτων· την πιστοποίηση των τυπικών και άτυπων γνώσεων και ικανοτήτων που έχουν αποκτήσει οι εργαζόμενοι κατά τη διάρκεια του εργασιακού τους βίου.

Στη συμφωνία-πλαίσιο υπογραμμίζεται ότι οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ανίχνευση των εκπαιδευτικών αναγκών των εργαζόμενων, κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους. Στο πλαίσιο αυτό, τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης πρέπει να είναι σχεδιασμένα ώστε να διευκολύνουν την κινητικότητα των εργαζόμενων. Επίσης, δεδομένου ότι οι νέες τεχνολογίες δημιουργούν μεταβαλλόμενες συνθήκες στην αγορά εργασίας, προτεραιότητα των κοινωνικών εταίρων είναι η διαμόρφωση ενός

πλέγματος προγραμμάτων κατάρτισης για την ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων όλων των εργαζομένων, ώστε να διασφαλιστεί ότι διαθέτουν τα μέσα για να παραμείνουν σε κατάλληλη απασχόληση έως τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης.

Δ - Οργάνωση της εργασίας για υγιή και παραγωγικό εργασιακό βίο.

Οι κοινωνικοί εταίροι στα κατάλληλα επίπεδα επιδιώκουν να υποστηρίξουν και να ενθαρρύνουν τις επιχειρήσεις να προσαρμόσουν την οργάνωση της εργασίας σύμφωνα με τις ανάγκες των επιχειρήσεων και των εργαζομένων. Η προσαρμογή της οργάνωσης της εργασίας υπό το πρίσμα της ενεργού γήρανσης και μιας διαγενεακής προσέγγισης πρέπει να προωθείται με γνώμονα τις ιδιαίτερες ανάγκες των εργαζομένων και τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων. Υπ' αυτή την έννοια η προσαρμογή της οργάνωσης της εργασίας πρέπει να αντικατοπτρίζει τόσο την προοπτική των εργαζόμενων (υγεία και ασφάλεια) όσο και των επιχειρήσεων (παραγωγικότητα).

Οι κοινωνικοί εταίροι πρέπει να διευκολύνουν, να προωθούν και να ενθαρρύνουν την εφαρμογή μέτρων που συμβάλλουν στην προσαρμογή της οργάνωσης της εργασίας καθ' όλη τη διάρκεια του εργασιακού βίου. Κάτι τέτοιο είναι απαραίτητο προωθείται συλλογικά ή ατομικά και σύμφωνα με τις πρακτικές κοινωνικού διαλόγου στο χώρο εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό, οι διοικήσεις των επιχειρήσεων διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στον εντοπισμό πιθανών βελτιώσεων όσον αφορά την κατανομή των καθηκόντων, στη διατήρηση και βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας στην εργασία και στην αύξηση της παραγωγικότητας των εργαζομένων.

Τα εργαλεία/μέτρα σχετικά με την οργάνωση της εργασίας για υγιή και παραγωγικό εργασιακό βίο θα μπορούσαν, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνουν: την ενίσχυση της ικανότητας, τόσο των νέων, όσο και των ηλικιωμένων εργαζομένων, να προβλέπουν καλύτερα και να προσαρμόζονται στις αλλαγές της αγοράς εργασίας· τις ρυθμίσεις εργασίας, μεταξύ άλλων όσον αφορά τον χρόνο εργασίας· την προσαρμογή της κατανομής των καθηκόντων μεταξύ των εργαζομένων· την παροχή των απαραίτητων μέσων στα διευθυντικά στελέχη για θέματα που σχετίζονται με τη γήρανση του εργατικού δυναμικού· την καταπολέμηση των στερεοτύπων που σχετίζονται με την ηλικία, για παράδειγμα με τη δημιουργία ομάδων μικτής ηλικίας

και τη λήψη μεταβατικών μέτρων για τους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας προς το τέλος του εργασιακού τους βίου την πρόσληψη νέου προσωπικού.

Τέλος, στη συμφωνία-πλαίσιο αναδείχτηκε η ανάγκη οργάνωσης της εργασίας υπό το πρίσμα της διευκόλυνσης της μετάβασης προς τη συνταξιοδότηση, διαδικασία που συνδέεται στενά με τη συνδικαλιστική απαίτηση να μπορούν οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εργαζόμενοι να συνταξιοδοτούνται με αξιοπρέπεια.

E – Διαγενεακή προσέγγιση.

Οι κοινωνικοί εταίροι στοχεύουν στην επίτευξη ενός εργασιακού περιβάλλοντος που επιτρέπει στους εργαζομένους όλων των γενεών και ηλικιών να εργάζονται στο πλαίσιο ενός συνεργατικού κλίματος που προάγει την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών. Ένα μέσο για να επιτευχθεί αυτό είναι η αμοιβαία μεταφορά γνώσεων και εμπειριών μεταξύ διαφορετικών ηλικιακών ομάδων εργαζομένων. Όλοι οι εργαζόμενοι θα πρέπει να εκτιμώνται ανάλογα με τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τις γνώσεις τους, ανεξαρτήτως ηλικίας, αποφεύγοντας τα στερεότυπα και ξεπερνώντας τους φραγμούς μεταξύ των ηλικιακών ομάδων, όπου υπάρχουν.

Τα εργαλεία/μέτρα για την επίτευξη της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών θα μπορούσαν, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνουν την κατανομή καθηκόντων ανάλογα με τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τις γνώσεις· την προώθηση προγραμμάτων κατάρτισης για την υποδοχή και ένταξη των νεότερων εργαζόμενων στο εργασιακό τους περιβάλλον· τη διαμόρφωση προγραμμάτων μεταφοράς γνώσεων και δεξιοτήτων, τόσο νεότερων προς τους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας, όσο και μεγαλύτερης ηλικίας προς τους νεότερους εργαζομένους· τη δημιουργία τραπεζών γνώσης για την απόκτηση συγκεκριμένης τεχνογνωσίας και επαγγελματικής ευφυΐας που αναπτύχθηκε εσωτερικά και τη μετάδοσή της στους νεοεισερχόμενους· την προώθηση της συνεργασίας με εκπαιδευτικά ιδρύματα ή δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης για τη διευκόλυνση της μετάβασης προς και εντός της αγοράς εργασίας.

1.3.4. Η παρακολούθηση της εφαρμογής της αυτόνομης συμφωνίας των κοινωνικών εταίρων για την ενεργό γήρανση και μια διαγενεακή

προσέγγιση.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η συμφωνία-πλαίσιο αποτελεί αυτόνομη πρωτοβουλία και αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών κοινωνικών εταίρων στο πλαίσιο του πέμπτου πολυετούς προγράμματος εργασίας τους για την χρονική περίοδο 2015-2017.

Στο πλαίσιο του άρθρου 155 της ΣΛΕΕ, η αυτόνομη ευρωπαϊκή συμφωνία-πλαίσιο δεσμεύει τα μέλη της να προωθήσουν και να εφαρμόσουν εργαλεία και μέτρα - εφόσον απαιτείται σε εθνικό, κλαδικό ή εταιρικό επίπεδο- σύμφωνα με τις διαδικασίες και πρακτικές των κοινωνικών εταίρων στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στις χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. Η εφαρμογή της συμφωνίας-πλαισίου είναι επομένως δεσμευτική για όλα τα συμβαλλόμενα μέρη και έπρεπε να ολοκληρωθεί μέχρι την 7η Μαρτίου του 2020.

Οι οργανώσεις των συμβαλλόμενων μερών όφειλαν να υποβάλλουν ετήσιες εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή της συμφωνίας-πλαίσιο στην επιτροπή κοινωνικού διαλόγου. Κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων ετών από την ημερομηνία υπογραφής της συμφωνίας-πλαισίου. Η επιτροπή κοινωνικού διαλόγου είχε την αρμοδιότητα να εκπονεί και να εγκρίνει ετήσιο πίνακα στον οποίο συνοψιζόταν η πορεία εφαρμογής της συμφωνίας. Επιπλέον, προβλέφθηκε η εκπόνηση τελικής έκθεσης εφαρμογής, επίσης από την επιτροπή κοινωνικού διαλόγου, καθώς και η έγκρισή της από τους ευρωπαϊούς κοινωνικούς εταίρους (κατά τη διάρκεια του τέταρτου έτους, δηλαδή το 2021).

2. Οι παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.

Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα εστιάζει στα θέματα που αφορούν:

- ✓ Το θεσμικό πλαίσιο των παρεμβάσεων της ΕΕ στο πεδίο της ενεργού γήρανσης
- ✓ Το επιχειρησιακό των παρεμβάσεων της ΕΕ στο πεδίο της ενεργού γήρανσης

Σκοπός της θεματικής ενότητας

Σκοπός της ενότητας είναι η παρουσίαση των στρατηγικών προτεραιοτήτων των ενωσιακών θεσμών στο πεδίο της ενεργού γήρανσης με έμφαση στις πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αποτυπώθηκαν στο «Λευκό Βιβλίο για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις» και στην Πράσινη Βίβλο για την Ενεργό Γήρανση. Επιπρόσθετα, επιδιώκεται η -κατ' ανάγκη ελλειπτική- αναφορά στο παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη στήριξη της ενεργού γήρανσης

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι επιμορφωνόμενοι/ες θα είναι σε θέση να:

- Κατανοήσουν τις συστηματικές παρεμβάσεις της ΕΕ στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.
- Περιγράψουν τις πολιτικές επιλογές της ΕΕ στην παράταση του επαγγελματικού βίου των εργαζομένων.

Έννοιες- κλειδιά

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών, δημογραφική γήρανση, Λευκό Βιβλίο για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις, Πράσινο Βιβλίο για την ενεργό γήρανση.

2.1. Η θέση της ενεργού γήρανσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η γήρανση του πληθυσμού και η διαχείρισή της συνιστά μια από τις μεγαλύτερες κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις του 21ου αιώνα για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Αυτό έχει άλλωστε προδιαγραφεί στις καταστατικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς στο άρθρο 2 της Συνθήκης της Λισαβόνας επιβεβαιώνεται ότι «η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων». Επιπλέον, στο άρθρο 3 της Συνθήκης, μεταξύ των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης συγκαταλέγονται: «η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων, η προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και κοινωνικής προστασίας, η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών [και] η αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών»¹⁵.

Όμως, η εμπέδωση των βασικών αρχών των πολιτικών διαχείρισης της γήρανσης του πληθυσμού συναντάται στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είναι νομικά δεσμευτικός τόσο για τις ενέργειες και

¹⁵ Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ηλικία ως λόγος διάκρισης προβλέφθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), η οποία εισήγαγε στη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το άρθρο 13 ως εξουσιοδοτική διάταξη για την «ανάληψη δράσης» από το Συμβούλιο με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων, και λόγω ηλικίας, σε όλες τις πολιτικές και δράσεις της ΕΕ. Η πρόβλεψη για την ειδική νομοθετική διαδικασία με την οποία λαμβάνονταν τα σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων μέτρα μεταφέρθηκε στο άρθρο 19 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ ταυτόχρονα το άρθρο 10 της ίδιας Συνθήκης περιέχει ρητή επιταγή για την καταπολέμηση κάθε διάκρισης «λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού». Παραμένοντας στο δίκαιο της ΕΕ, η ηλικία περιλαμβάνεται μεταξύ των απαγορευμένων λόγων διάκρισης, οι οποίοι ορίζονται στο άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ενώ το άρθρο 25 ΧΘΔ κάνει ρητή αναφορά στο «δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο». Σκοπός της ανωτέρω διάταξης είναι να εγγυηθεί στα ηλικιωμένα άτομα την πλήρη πρόσβαση στην εργασία, την εκπαίδευση και τις υπηρεσίες υγείας, καθώς επίσης και τη συμμετοχή τους στην πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου τους. Παρότι, μάλιστα, το άρθρο 25 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ ανήκει στην ευρύτερη θεματική ενότητα με τον τίτλο Ισότητα, το νόημα και η σημασία του για την κοινωνία δε μπορούν να γίνουν αντιληπτά παρά μόνο σε συνδυασμό με την αμέσως επόμενη ενότητα, που τιτλοφορείται Αλληλεγγύη, και τα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα που αυτή καθιερώνει.

πρωτοβουλίες των ενωσιακών θεσμών, όσο και για τα κράτη μέλη, όταν εφαρμόζουν ευρωπαϊκή νομοθεσία. Έτσι, στο άρθρο 21 παράγραφος 1 του Χάρτη προβλέπεται η απαγόρευση κάθε μορφής διάκρισης, συμπεριλαμβανομένων της αναπηρίας και της ηλικίας, ενώ το άρθρο 25 είναι αφιερωμένο στην προστασία των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων προσώπων ώστε «να διάγουν μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο».

Επιπροσθέτως, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επικυρώσει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, η οποία προωθεί την ατομική αυτονομία, την απαγόρευση των διακρίσεων, την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή στην κοινωνία, την ισότητα των ευκαιριών και την προσβασιμότητα. Αυτά είναι βασικά θέματα σχετικά με την ενεργό γήρανση για πολλούς ανθρώπους που έχουν αναπτύξει ασθένεια που οδηγεί σε αναπηρία.

Το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διαχείριση της γήρανσης του πληθυσμού αναδείχτηκε με την ανακήρυξη του έτους 2012 ως «Ευρωπαϊκό Έτος για την Ενεργό Γήρανση και την Αλληλεγγύη μεταξύ των Γενεών»¹⁶. Έκτοτε, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα προς τη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους μεγαλύτερους σε ηλικία ανθρώπους, εντός του οποίου προωθείται η ιδέα της πλήρους συμμετοχής τους στο οικονομικό και κοινωνικό γίνεσθαι. Για τον λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει την ενίσχυση της παρουσίας των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων στην απασχόληση και στη κοινωνία, μέσω της προώθησης πολιτικών υποστήριξης της ανεξάρτητης διαβίωσης των ηλικιωμένων και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών.

Συμπερασματικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση επισημαίνει ότι το αυξανόμενο ποσοστό ηλικιωμένων στην Ευρώπη και η αύξηση των χρόνιων παθήσεων καθιστούν σημαντικότερη από ποτέ την προαγωγή της ενεργού γήρανσης όλων, ιδίως των ηλικιωμένων, με την υποστήριξη της ζωτικότητας και της αξιοπρέπειάς τους. Η επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου μπορεί να επιτευχθεί με τη διασφάλιση της

¹⁶ Το Ευρωπαϊκό Έτος για την Ενεργό Γήρανση και την Αλληλεγγύη μεταξύ των Γενεών (2012) είχε σκοπό την ευαισθητοποίηση σχετικά με θέμα της γήρανσης του πληθυσμού και την προώθηση μέτρων τα οποία δημιουργούν περισσότερες και καλύτερες ευκαιρίες για ηλικιωμένους προκειμένου να παραμείνουν ενεργοί και ανεξάρτητοι. Το Ευρωπαϊκό Έτος είχε επίσης τη φιλοδοξία να συνεισφέρει σε μια πραγματική αμοιβαία αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών.

πρόσβασης σε κατάλληλη περίθαλψη υψηλού επιπέδου, τη μακροχρόνια φροντίδα και τις κοινωνικές υπηρεσίες και με την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την προώθηση της πρόληψης των κινδύνων υγείας που συνδέονται με τη διαδικασία γήρανσης. Υπό το πρίσμα αυτό, η υγιής γήρανση μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της συμμετοχής των ηλικιωμένων στην αγορά εργασίας, να τους επιτρέψει να παραμένουν ενεργοί στην κοινωνία για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής τους και να αμβλύνει τις πιέσεις που ασκούνται στα συστήματα υγείας, κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης.

2.1.1. Οι πρωτοβουλίες των ενωσιακών θεσμών για την ενεργό γήρανση.

Το ζήτημα της γήρανσης του πληθυσμού, εντός της ευρωπαϊκής περιφέρειας, προσεγγίστηκε για πρώτη φορά από τους ενωσιακούς θεσμούς σε ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τη δεκαετία του '80, αρχής γενομένης με το ψήφισμα της 18ης Φεβρουαρίου 1982 σχετικά με την κατάσταση και τα προβλήματα των ηλικιωμένων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα¹⁷. Βέβαια, είχε προηγηθεί ψήφισμα του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 1979, αναφορικά με τη ρύθμιση του χρόνου εργασίας, ως αποτέλεσμα της επίτευξης ευρείας συμφωνίας στους κόλπους της Μόνιμης Επιτροπής Απασχόλησης σχετικά με την αναγνώριση της ανάγκης να χορηγηθεί προοδευτικά σε όλους τους εργαζόμενους το δικαίωμα επιλογής, μετά από ορισμένη ηλικία, της στιγμής της συνταξιοδότησής τους¹⁸. Εν συνεχεία, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων, που εγκρίθηκε από 11 κράτη μέλη το 1989, συγκαταλέγει τους ηλικιωμένους και τους συνταξιούχους στη σφαίρα της δικαιοδοσίας του (παρ. 24 και 25)¹⁹.

¹⁷ Ακολούθησαν τα ψηφίσματα της 10ης Μαρτίου 1986 για την παροχή βοήθειας προς ηλικιωμένους (ΕΕ αριθ. C 88) και της 14ης Μαΐου 1986 σχετικά με κοινοτική δράση για τη βελτίωση της θέσης των ηλικιωμένων (ΕΕ αριθ. C 148).

¹⁸ Βλ. σχετικά ΕΕ αριθμ. C2 της 4ης Ιανουαρίου 1980, σύμφωνα με την οποία: σειρά λόγων δικαιολογούσαν μεγαλύτερη ελαστικότητα όσον αφορά την ηλικία συνταξιοδότησης (π.χ. γήρανση του πληθυσμού) και οι λόγοι αυτοί ερείδονταν κυρίως στις αντικειμενικές ανάγκες και στις επιθυμίες των ενδιαφερομένων, αλλά και σε σκέψεις γενικής πολιτικής ότι πρέπει να προσδιοριστεί ορισμένος αριθμός αρχών για να πραγματοποιηθεί προοδευτικά ο κοινοτικός αυτός στόχος.

¹⁹ Ανάλογα με την επικρατούσα σε κάθε χώρα πρακτική : 24. Κάθε εργαζόμενος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας πρέπει να μπορεί να διαθέτει, τη στιγμή της συνταξιοδότησης του, πόρους που να του

Η ανακοίνωση της Επιτροπής για τους ηλικιωμένους, της 24ης Απριλίου 1990²⁰, προσδιόρισε μια δέσμη ενεργειών -σε κοινοτικό επίπεδο- υπέρ των ηλικιωμένων ανθρώπων, αναγνωρίζοντας συγχρόνως τη σαφή εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας στον τομέα αυτό. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στο πλαίσιο της ανάληψης θετικών δράσεων υπέρ των ηλικιωμένων ανθρώπων, με απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1990 κάλεσε τα κράτη μέλη «να καθορίσουν, προληπτικές στρατηγικές, οι οποίες όφειλαν να ανταποκρίνονται στις κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις που έθετε η γήρανση του πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των προβλημάτων της εξάρτησης και της υγείας των ηλικιωμένων, τον προσδιορισμό καινοτόμων προσεγγίσεων για την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την ενσωμάτωση των ηλικιωμένων, καθώς και την αξιοποίηση της θετικής συμβολής των ηλικιωμένων στην κοινωνία»²¹. Περαιτέρω, η απόφαση του Συμβουλίου της 26ης Αυγούστου 1992 περί της οργάνωσης του ευρωπαϊκού έτους των ηλικιωμένων και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών (1993) επιβεβαίωσαν τον ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως σημαντικού και ταυτόχρονα επικουρικού παράγοντα στην αντιμετώπιση των μακροπρόθεσμων προκλήσεων της δημογραφικής γήρανσης²².

Οι ανωτέρω αποφάσεις του Συμβουλίου συνέβαλλαν στην καθιέρωση της αλληλεγγύης μεταξύ γενεών και την ανέδειξαν ως ουσιαστικής σημασίας για την ανάπτυξη πολιτικών στο πεδίο της διαχείρισης της γήρανσης του πληθυσμού. Στο πλαίσιο αυτό, το Συμβούλιο και οι Υπουργοί Κοινωνικών Υποθέσεων συμφώνησαν, την 6^η Δεκεμβρίου 1993, να αναλάβουν δράση στον τομέα των εισοδημάτων και του επιπέδου ζωής των ηλικιωμένων, δηλαδή να προωθήσουν μέτρα που θα εξασφάλιζαν στους ηλικιωμένους το δικαίωμα σε ελάχιστους πόρους διαβίωσης, ώστε να είναι σε

εξασφαλίζουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής. 25. Στα άτομα που έχουν φθάσει μεν σε ηλικία συνταξιοδότησης χωρίς όμως να τους αναγνωρίζεται συνταξιοδοτικό δικαίωμα, και που δεν έχουν άλλους πόρους διαβίωσης, πρέπει να εξασφαλίζονται επαρκείς πόροι καθώς και κοινωνική και ιατρική αρωγή, που θα είναι ανάλογες προς τις προσωπικές τους ανάγκες. Βλ. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων, 1990.

²⁰ Βλ. Ανακοίνωση περί των ηλικιωμένων, COM(90)80, τελικό.

²¹ Βλ. Απόφαση του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 1990 σχετικά με κοινοτικές δράσεις υπέρ των ηλικιωμένων, 91/49/ΕΟΚ, ΕΕ L 28 της 2.2.1991.

²² Βλ. 92/440/ΕΟΚ: Απόφαση του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1992 περί της οργάνωσης του ευρωπαϊκού έτους των ηλικιωμένων και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών (1993).

θέση να συνεχίζουν να συμμετέχουν αυτόνομα στην κοινωνική ζωή. Επίσης, συμφώνησαν στην ανάληψη κοινών δράσεων στον τομέα της κινητικότητας, μέσω της ενθάρρυνσης της αυτονομίας των ηλικιωμένων, προάγοντας νέα πρότυπα - προσιτά και ασφαλή- στους τομείς της διαβίωσης και των μεταφορών.

Περαιτέρω, συμφώνησαν να παρέχουν, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, επαρκή βοήθεια με στόχο την αυτονομία και τη σωματική, διανοητική και κοινωνική ευεξία των ηλικιωμένων, καθώς και την προαγωγή της πλήρους συμμετοχής τους στην κοινωνική ζωή, μέσω της παροχής πληροφοριών που σχετίζονται με την ενεργό συμμετοχή σε όλους τους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας²³.

Καθώς «η δημογραφική εξέλιξη, η οποία δείχνει σημαντική αύξηση του πληθυσμού των ηλικιωμένων σε όλα τα κράτη μέλη, έχει οικονομικές, κοινωνικές, υγειονομικές και δημοσιονομικές επιπτώσεις», το Λευκό Βιβλίο για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική (1994) υπογράμμισε ότι αν και «οι ανησυχίες των σημερινών -και αυριανών- ηλικιωμένων πολιτών υπερβαίνουν τα παραδοσιακά θέματα των συντάξεων και των υπηρεσιών περίθαλψης, παρόλο που βέβαια αυτοί οι τομείς πολιτικής θα εξακολουθήσουν να είναι ζωτικής σημασίας», εντούτοις η πρόκληση ήταν μεγαλύτερη καθώς ήταν συνυφασμένη με «τη διατήρηση υψηλού επιπέδου ένταξης του ηλικιωμένου πληθυσμού, καθώς σημειώνεται γήρανση του πληθυσμού της Ευρώπης»²⁴.

Η έκθεση του 1995 για τη δημογραφική κατάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέδειξε τους βασικότερους τομείς που θα επηρεάζονταν από τη γήρανση του πληθυσμού έως το 2000, όπως για παράδειγμα η ανάγκη οργάνωσης της εργασίας, οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των συνταξιούχων και ο ρόλος του ηλικιωμένου πληθυσμού²⁵. Η έκθεση κατέληγε στο συμπέρασμα ότι η γήρανση δεν συνιστά απλώς δημογραφικό ζήτημα, καθώς «έχει

²³ Βλ. Δήλωση αρχών του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Υπουργών Κοινωνικών Υποθέσεων, συνελθόντων στα πλαίσια του Συμβουλίου της 6ης Δεκεμβρίου 1993 επί τη λήξει του ευρωπαϊκού έτους των ηλικιωμένων και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών (1993) 93/C 343/01, EE C 343 της 21.12.93.

²⁴ Βλ. Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική. Η Πορεία προς το Μέλλον για την Ένωση, 1994, σ. 59.

²⁵ Βλ. Η δημογραφική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(96) 60, τελικό.

εξελιχθεί σε γενικότερο κοινωνικό πρόβλημα με συνέπειες μεγαλύτερης έκτασης απ' ό,τι πιστευόταν».

Επίσης, προέβλεπε ότι ο δημογραφικός πληθωρισμός της γενιάς της έκρηξης της γεννητικότητας *«θα πλήξει προοδευτικά, στο τέλος του αιώνα, την κατηγορία των συνταξιούχων»*, καθώς θα δημιουργηθούν νέες ανάγκες για τη χρηματοδότηση και την οργάνωση των εθνικών συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Περαιτέρω, η γήρανση του πληθυσμού σε συνδυασμό με τα χαμηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, θα δημιουργούσαν συνθήκες διαμόρφωσης νέων κοινωνικών κινδύνων που θα επηρέαζαν τα μέσα εισοδήματα των πολιτών και θα οδηγούσαν στην αναδιοργάνωση της εργασίας, όσον αφορά τη δομή της, καθώς και το χρόνο εργασίας.

Με αφορμή το γεγονός ότι *«η γήρανση του πληθυσμού ασκεί στα κράτη μέλη σημαντικές πιέσεις στα συνταξιοδοτικά συστήματα»*, η Επιτροπή επισήμανε την ανάγκη εκσυγχρονισμού και βελτίωσης των εθνικών συστημάτων κοινωνικής προστασίας, καθώς και την προσαρμογή τους στη δημογραφική γήρανση των ευρωπαϊκών κοινωνιών, με έμφαση στη διασφάλιση της βιωσιμότητας των δημόσιων συνταξιοδοτικών συστημάτων χωρίς να θίγεται η θεμελιώδης αρχή της αλληλεγγύης²⁶.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη δημογραφική κατάσταση στις Ευρωπαϊκή Ένωση το 1996, ανέδειξε τον αντίκτυπο των δημογραφικών μεταβολών στην αγορά εργασίας με έμφαση στο γεγονός ότι *«η ραγδαία αύξηση του αριθμού των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων θα επιβάλει μια νέα προσέγγιση σε όλα τα θέματα που συνδέονται με τη σχέση μεταξύ ηλικίας και αγοράς εργασίας»*²⁷.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι βασικές διαστάσεις της δημογραφικής γήρανσης²⁸ συνδέονται με τη μείωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας, και για τον λόγο αυτό επισημαίνεται η ανάγκη απόδοσης ιδιαίτερης προσοχής σε ζητήματα που

²⁶ Βλ. Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της κοινωνικής προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(97) 102, 14.3.1997.

²⁷ Βλ. Η δημογραφική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(96) 60 τελικό, 23.2.1996.

²⁸ Βλ. Προς μια Ευρώπη για όλες τις ηλικίες, Προώθηση της ευημερίας και της αλληλεγγύης των Γενεών, COM(1999) 221, τελικό.

σχετίζονται με τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, με έμφαση στους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους, καθώς και την επανεξέταση των πολιτικών ενθάρρυνσης της πρόωρης αποχώρησης από την αγορά εργασίας. Επιπροσθέτως, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισήμανε την πίεση που δέχονται τόσο τα συνταξιοδοτικά συστήματα, όσο και τα δημόσια οικονομικά λόγω του αυξανόμενου αριθμού των συνταξιούχων και της μείωσης του ενεργού πληθυσμού.

Η ισότιμη μεταχείριση των γενεών απαιτεί την απόδοση ιδιαίτερης έμφασης στην διασφάλιση της μακροπρόθεσμης σταθερότητας των δημόσιων οικονομικών. Επιπλέον, απαιτεί τη διεύρυνση της βάσης των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, η οποία πρέπει να στηρίζεται σε ένα υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης αυτών που βρίσκονται σε ηλικία εργασίας. Επιπλέον, τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να γίνουν λιγότερο ευαίσθητα στις δημογραφικές αλλαγές.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω θα μπορούσε να υποστηριχτεί η άποψη ότι η αύξηση του αριθμού των ηλικιωμένων, δηλαδή των ανθρώπων που έχουν περισσότερη ανάγκη για κοινωνική μέριμνα, θα οδηγήσει σε αύξηση της ζήτησης για υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας. Ως αποτέλεσμα, τα συστήματα κοινωνικής προστασίας οφείλουν να προσαρμοστούν ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες των ηλικιωμένων, ενώ παράλληλα θα πρέπει να εφαρμοστούν πολιτικές που συμβάλλουν στον περιορισμό της αύξησης της εξάρτησης, μέσω της προώθησης της υγιούς γήρανσης, της πρόληψης των εργατικών ατυχημάτων και της παροχής υπηρεσιών αποκατάστασης της υγείας μετά από ασθένεια.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με φόντο την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των εθνικών συνταξιοδοτικών συστημάτων υπενθύμισε στα κράτη μέλη τις κυριότερες προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουν, προτείνοντας ένα ευκρινές πλαίσιο αναφορικά με την ανάλυσή τους, καθώς και με την αποτύπωση ενδεικτικών πολιτικών λύσεων²⁹.

Μεταξύ των προκλήσεων αναδείχτηκε το γεγονός ότι το μεγαλύτερο τμήμα των εισοδημάτων των ηλικιωμένων προέρχεται από τα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα, με αποτέλεσμα οι συντάξεις γήρατος και επιζώντων να αντιπροσωπεύουν

²⁹ Βλ. Η μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας από μακροπρόθεσμη σκοπιά: ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, COM(2000)622, σ. 7.

το 45% των συνολικών δαπανών για κοινωνική προστασία (περίπου το 12% του ΑΕΠ) εντός της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Επιπλέον, επειδή οι ηλικιωμένοι αποτελούν την πλειοψηφία των δικαιούχων υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας, καθίστανται άμεσα εξαρτημένοι από τα εθνικά συστήματα κοινωνικής προστασίας, με αποτέλεσμα το δεύτερο υψηλότερο κονδύλι για κοινωνική προστασία να συνδέεται με την υγειονομική περίθαλψη (αντιστοιχεί στο 7% του ΑΕΠ).

Όμως, η πρόσκληση με το ισχυρότερο αντίκτυπο στη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων παραμένει η δημογραφική γήρανση και συνακόλουθα η αύξηση του αριθμού των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην μπορεί να αναχαιτιστεί ούτε από την αύξηση της γονιμότητας, αλλά ούτε από την αύξηση της μετανάστευσης. Έτσι, η βιωσιμότητα των συντάξεων θα εξαρτάται μελλοντικά όχι μόνο από το λόγο δημογραφικής εξάρτησης, αλλά και από το βαθμό μετατροπής του σε λόγο οικονομικής εξάρτησης ο οποίος είναι σημαντικά επιβαρυνμένος με πληρωμές εκροών.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, οι κύριες προκλήσεις με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη η Ευρωπαϊκή Ένωση³⁰, λόγω της γήρανσης του πληθυσμού, είναι η διαχείριση των οικονομικών επιπτώσεων της γήρανσης, υπό την οπτική της διατήρησης των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και τα υγιή δημόσια οικονομικά· η προσαρμογή των αγορών εργασίας στα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού που γερνά και συρρικνώνεται· η εξασφάλιση επαρκών, βιώσιμων και προσαρμόσιμων συντάξεων· η επίτευξη της πρόσβασης όλων σε υγειονομική περίθαλψη υψηλής ποιότητας, καθώς και η οικονομική βιωσιμότητα των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης.

Ειδικότερα, στο πεδίο της διατήρησης της οικονομικής ανάπτυξης και των υγιών δημόσιων οικονομικών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει «ότι λόγω του αντικτύπου της στη ζήτηση για δημόσιες συντάξεις, υγειονομική περίθαλψη και μακροχρόνια περίθαλψη, η γήρανση αποτελεί σημαντική πρόκληση για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών». Επιπλέον, επισημαίνει ότι

³⁰ Βλ. Η απάντηση της Ευρώπης στην παγκόσμια γήρανση Προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου σε ένα κόσμο που γερνά. Μια συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη 2η παγκόσμια συνέλευση για τη γήρανση, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, COM(2002), 143, τελικό.

εκτός από τον άμεσο οικονομικό αντίκτυπο, η γήρανση του πληθυσμού, έχει και ευρύτερες επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη ως αποτέλεσμα της συρρίκνωσης του δυνητικού εργατικού δυναμικού.

Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης (2001) επικύρωσε μια τριπλή στρατηγική³¹, που ενσωματώθηκε στις ευρύτερες κατευθυντήριες γραμμές οικονομικής πολιτικής και στόχευε στην πρόληψη και στη διαχείριση των δημοσιονομικών προκλήσεων της γήρανσης. Από πλευράς περιεχομένου η συμφωνηθείσα πολιτική προέβλεπε την αύξηση της εισοδηματικής βάσης έτσι ώστε να μειωθεί το κόστος των μεταβιβάσεων και να αυξηθούν τα ποσοστά απασχόλησης. Επίσης, προέβλεπε τη μείωση του δημόσιου χρέους, έτσι ώστε η καταβολή χαμηλότερων τόκων να αντισταθμίσει ένα μέρος της προβλεπόμενης αύξησης των δαπανών για τις συντάξεις και την υγειονομική περίθαλψη. Τέλος, προώθησε τη μεταρρύθμιση των συνταξιοδοτικών συστημάτων προκειμένου να παραμείνουν βιώσιμα.

Παράλληλα, τέθηκε το ζήτημα της αντιμετώπισης της πρόκλησης ενός εργατικού δυναμικού που γερνά και συρρικνώνεται. Αν και η γήρανση ενισχύει τη σημασία των γενικών προσπαθειών για την αύξηση των ποσοστών συμμετοχής και απασχόλησης, εντούτοις ο αντίκτυπος στο εργατικό δυναμικό δεν προέρχεται μόνο από τα δημογραφικά δεδομένα, καθώς η γήρανση καταδεικνύει την ανάγκη για αλλαγή των καθιερωμένων μεθόδων διαχείρισης της ηλικίας στο χώρο εργασίας και στις αγορές εργασίας. Λόγω της μείωσης της προσφοράς νέων και εργαζομένων παραγωγικής ηλικίας, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εργαζόμενοι αναμένεται να βιώσουν σημαντική βελτίωση των προοπτικών τους στην αγορά εργασίας.

Έτσι, είναι σημαντικό να εφαρμοστούν πολιτικές και πρακτικές που συμβάλλουν στη μετατόπιση και στη διατήρηση της παραγωγικότητας της εργασίας και της απασχολησιμότητας των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων, ανδρών και γυναικών, με τη λήψη μέτρων όπως είναι η εκπαίδευση, μέτρα για την υγεία και την ασφάλεια, η προσαρμογή του χώρου και του σχεδιασμού της εργασίας, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών που διευκολύνουν την εργασία και η εφαρμογή νέων μεθόδων διευθέτησης του χρόνου εργασίας.

³¹ Βλ. Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης 23 και 24 Μαρτίου 2001, σημείο 7.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης³² τέθηκε ο φιλόδοξος στόχος αύξησης του ποσοστού απασχόλησης των ανθρώπων ηλικίας 55 - 64 ετών σε 50% (το 2002 το ποσοστό αυτό ανερχόταν σε 40,1% και σε περίπου 10% για τα άτομα ηλικίας 60-64 ετών).

Επιπλέον, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ³³ τα κράτη μέλη επικύρωσαν τρεις κύριες αρχές για την εξασφάλιση της κοινωνικής και οικονομικής βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Η πρώτη συνδέθηκε με τη διασφάλιση της ικανότητας των ασφαλιστικών συστημάτων να πετυχαίνουν τους κοινωνικούς τους στόχους. Η δεύτερη αφορούσε στη διατήρηση της οικονομικής βιωσιμότητας των ασφαλιστικών συστημάτων και τρίτη αναφέρθηκε στη προσαρμογή τους στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανάγκες.

Στη συνέχεια, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάκεν συμφώνησαν στη συντονισμένη προσπάθεια επίτευξης μιας σειράς κοινών στόχων που θα συνέβαλλαν στην επάρκεια των συντάξεων, στη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων και στον εκσυγχρονισμό τους, καθώς και στη βελτίωση της πρόσβασης σε επικουρικές συντάξεις³⁴. Σκοπός του συντονισμού, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήταν η συνδρομή προς τα κράτη μέλη ώστε να αναπτύξουν τις εθνικές τους στρατηγικές για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων, ώστε να εξασφαλίσουν επαρκείς συντάξεις και οικονομικά βιώσιμα και ευέλικτα ασφαλιστικά συστήματα τα οποία να προσαρμόζονται στις διαρκώς μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες³⁵.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2002 επισήμανε ότι η απασχόληση και τα ποσοστά

³² Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας - Στοκχόλμης, 23 και 24 Μαρτίου 2001, SN 100/1/01 REV1.

³³ Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας - Γκέτεμποργκ, 15 και 16 Ιουνίου 2001, SN 200/1/01 REV1.

³⁴ Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας - Λάκεν, 14 και 15 Δεκεμβρίου 2001, SN 300/1/01 REV1.

³⁵ Η διαδικασία που οδήγησε στη συμφωνία του Λάκεν αναφορικά με τη συνεργασία για επαρκείς και βιώσιμες συντάξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση προωθήθηκε μέσω δύο ανακοινώσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής: «Η μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας από μακροπρόθεσμη σκοπιά: ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις», COM(2000) 622 και «Υποστήριξη εθνικών στρατηγικών για ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης» COM/362/2001, καθώς και μια έκθεση της επιτροπής κοινωνικής προστασίας με τίτλο «Επαρκείς και βιώσιμες συντάξεις: Έκθεση της επιτροπής κοινωνικής προστασίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ για τη μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας» Ιούνιος 2001.

συμμετοχής των εργαζομένων ηλικίας 50-65 ετών στην αγορά εργασίας μειώνονταν σταθερά. Τα ποσοστά συμμετοχής ανδρών, ειδικά αυτών με χαμηλό επίπεδο ειδίκευσης που απασχολούνταν σε χειρωνακτικές εργασίες, μειωνόταν με γοργούς ρυθμούς από την ηλικία των 50 ετών και άνω. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις γυναίκες αφορούσαν την ηλικία των 45 ετών και άνω, όμως ο ρυθμός μείωσής τους ήταν πιο αργός³⁶.

Σε συνέχεια των στόχων που τέθηκαν στο Συμβούλιο της Στοκχόλμης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης (2002)³⁷ θέσπισε το συμπληρωματικό και εξίσου φιλόδοξο στόχο αύξησης κατά πέντε έτη της μέσης ηλικίας εξόδου από την αγορά εργασίας έως το 2010. Όπως γίνεται αντιληπτό, η επίτευξη των στόχων αυτών ήταν καίριας σημασίας για την εξασφάλιση της μελλοντικής οικονομικής βιωσιμότητας των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και κυρίως της εξασφάλισης κατάλληλων επιπέδων εισοδημάτων για τους μελλοντικούς συνταξιούχους.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε έκθεσή της προς το εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 2004, τόνισε ότι η παράταση του επαγγελματικού βίου συνιστά βασικό παράγοντα στην υλοποίηση των στόχων της στρατηγικής της Λισαβόνας³⁸, καθώς θα συμβάλει στην αποφυγή της «μείωσης της προσφοράς εργατικού δυναμικού, η οποία θα έχει αρνητικές συνέπειες στην οικονομική ανάπτυξη και τη βιωσιμότητα των συστημάτων κοινωνικής προστασίας». Για το λόγο αυτό η

³⁶ Σύμφωνα με την Επιτροπή, τα κύρια αίτια της μείωσης της συμμετοχής των εργαζομένων ηλικίας 50-65 ετών στην αγορά εργασίας ήταν η ακούσια πρόωρη συνταξιοδότηση, η οποία συνδεόταν με την οικονομική αναδιάρθρωση και ως ένα βαθμό με τον αντίκτυπο των συστημάτων πρόωρης συνταξιοδότησης. Επιπλέον, η συμμετοχή στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση παρουσίαζε αισθητή μείωση για εργαζομένους άνω των 50 ετών, ενώ τα αντίστοιχα επίπεδα ατόμων με χαμηλή εξειδίκευση ήταν ακραία χαμηλά. Παρ' ότι περίπου το ήμισυ των ηλικιωμένων εργαζομένων εργάζονταν σε εταιρείες που παρείχαν κατάρτιση, το ποσοστό που συμμετείχε σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ήταν μικρότερο από 15%. Βλ. Έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών - Έκθεση που ζητήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Στοκχόλμη: "Αύξηση της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού και προώθηση της παράτασης του ενεργού επαγγελματικού βίου", COM(2002) 0009, τελικό.

³⁷ Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας - Βαρκελώνη, 15 και 16 Μαρτίου 2002, SN 100/1/02 REV1.

³⁸ Βλ. Προώθηση της Στρατηγικής της Λισαβόνας μεταρρυθμίσεις για τη Διευρυμένη Ένωση, COM(2004) 29 τελικό.

Επιτροπή κάλεσε τα κράτη μέλη, σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους, να «καταργήσουν τα οικονομικά αντικίνητρα που αποτρέπουν τους εργαζομένους από το να συνταξιοδοτούνται σε μεγαλύτερη ηλικία» και να «προωθήσουν την πρόσβαση όλων στην κατάρτιση και να προχωρήσουν στη χάραξη στρατηγικών διά βίου μάθησης, ιδίως για τους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας».

Σε συνάφεια με τα ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης και οι γενικοί προσανατολισμοί της οικονομικής πολιτικής ανακατευθύνθηκαν προς την ανάπτυξη και εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών παράτασης του επαγγελματικού βίου που θα συνέβαλλαν στη διατήρηση της απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας, μέσω της παροχής οικονομικών κινήτρων και της αποθάρρυνσης της πρόωρης συνταξιοδότησης, της εξασφάλισης ικανοποιητικής ανταμοιβής από την εργασία, της πρόσβασης σε δράσεις συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης καθώς και σε καλές εργασιακές συνθήκες που συντελούν στη διατήρηση θέσεων εργασίας, ειδικότερα σε σχέση με την υγεία και την ασφάλεια, τις ρυθμίσεις για ευέλικτη εργασία (συμπεριλαμβανομένης της μερικής απασχόλησης και της προσωρινής διακοπής της σταδιοδρομίας) και τις υπηρεσίες φροντίδας³⁹.

Στην άτυπη σύνοδο κορυφής του Hampton Court (27 Οκτωβρίου 2005) οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων αναγνώρισαν ότι η δημογραφική γήρανση συνιστά μία από τις κύριες προκλήσεις που οφείλει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση⁴⁰. Στο πλαίσιο αυτό, τον Οκτώβριο του 2006 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τις απόψεις της σχετικά με τις δημογραφικές προκλήσεις που θα πρέπει να

³⁹ Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική επιτροπή και την επιτροπή των Περιφερειών - Αύξηση της απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και καθυστέρηση της εξόδου από την αγορά εργασίας, COM(2004)0146 τελικό.

⁴⁰ Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «τις επόμενες δεκαετίες λιγότεροι Ευρωπαίοι θα είναι σε ηλικία εργασίας. Η Ευρώπη πρέπει να διευρύνει τη συμμετοχή της στην αγορά εργασίας και επίσης να επανεξετάσει την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. [...] Στο πλαίσιο αυτό, οι πολιτικές που προωθούν τις ίσες ευκαιρίες για όλους μπορούν να συμβάλουν θετικά στην αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας και στην ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης». Βλ. Interim report on the follow up to the informal meeting of Heads of State and Government at Hampton Court, COM (2005) 645 final.

αντιμετωπιστούν⁴¹ καθώς και τον αντίκτυπο της γήρανσης του πληθυσμού. Ειδικότερα, η Επιτροπή τόνισε ότι ο ενεργός πληθυσμός θα μειωθεί καθώς «πολλοί «baby-boomers» θα πάρουν τη σύνταξή τους». Η εξέλιξη αυτή, συνδέθηκε τόσο με τη μείωση του ενεργού πληθυσμού -που με τη σειρά της θα επιβράδυνε τους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης- όσο και με τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών των εθνικών συστημάτων κοινωνικής προστασίας.

Λαμβάνοντας υπόψη την ταχεία γήρανση του πληθυσμού, το 2008⁴², η δημογραφική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έφτασε σε μια καμπή, καθώς σύμφωνα με τις τότε εκτιμήσεις από το 2008 και για τα επόμενα είκοσι πέντε χρόνια, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας από 60 ετών και άνω αναμενόταν να αυξάνεται κατά 2 εκατομμύρια ετησίως, κατά μέσο όρο. Στον αντίποδα, το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού αναμενόταν να μειώνεται κατά 1 με 1,5 εκατομμύριο ετησίως από το 2014. Η συγκεκριμένη δημογραφική εξέλιξη αναμενόταν να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική μεγέθυνση και βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αποτέλεσμα τα κράτη μέλη να οφείλουν την επέκταση μέτρων που θα ενθάρρυναν τη συμμετοχή των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων στην αγορά εργασίας.

Με βάση τα ανωτέρω δεδομένα, το Συμβούλιο ECOFIN ανέθεσε στην Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής και κάλεσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επικαιροποιήσουν τις μακροπρόθεσμες δημοσιονομικές προβλέψεις μέχρι τα τέλη του 2009. Στο πλαίσιο αυτό, σε ανακοίνωσή της η Επιτροπή⁴³, επιβεβαίωσε ότι «η οικονομική κρίση ενδέχεται να οξύνει τις προκλήσεις που συνεπάγεται η δημογραφική γήρανση» και εστίασε στις οικονομικές επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης και στο δημοσιονομικό αντίκτυπο που θα έχει λόγω της σημαντικής αύξησης των δαπανών για κρατικές συντάξεις σε όλα τα κράτη μέλη, των κρατικών δαπανών για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και για μακροχρόνια φροντίδα.

⁴¹ Βλ. Το δημογραφικό μέλλον της Ευρώπης, μετατροπή μιας πρόκλησης σε ευκαιρία, COM (2006) 571 τελικό.

⁴² Βλ. Έκθεση για τη δημογραφία 2008: Ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών σε μια γηράσκουσα κοινωνία, SEC(2008) 2911.

⁴³ Βλ. Η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της δημογραφικής γήρανσης στην ΕΕ (Έκθεση για τη δημογραφική γήρανση 2009), COM(2009)180 τελικό.

Η ανακοίνωση της Επιτροπής «Ευρώπη 2020 – Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη» καθόρισε τις εξόδους διαφυγής από την κρίση και προετοίμασε την οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δεκαετία 2010-2020. Στο πλαίσιο της ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς, η Επιτροπή επισήμανε τη σημασία της προαγωγής ενός υγιούς και ενεργού γηράσκοντος πληθυσμού, που θα συμβάλλει στην επίτευξη υψηλής απασχόλησης, στην επένδυση στις δεξιότητες και στη μείωση των φαινομένων φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού⁴⁴.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο ανακήρυξαν το 2012 ως Ευρωπαϊκό Έτος ενεργού γήρανσης προκειμένου να ενθαρρυνθούν και να υποστηριχθούν οι προσπάθειες που καταβάλλουν τα κράτη μέλη, οι περιφερειακές και τοπικές αρχές τους, οι κοινωνικοί εταίροι και η κοινωνία των πολιτών στο να προωθήσουν την ενεργό γήρανση και να αξιοποιήσουν αποτελεσματικότερα το δυναμικό των γενεών της μεταπολεμικής δημογραφικής έκρηξης⁴⁵.

Το Ευρωπαϊκό Έτος 2012 κάλυψε τρεις διαστάσεις της ενεργού γήρανσης. Η πρώτη αφορούσε στην ενεργό γήρανση και στην απασχόληση και εστίαζε στην ενθάρρυνση των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας να εξακολουθήσουν να απασχολούνται μέσω της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας και της προσαρμογής τους στην κατάσταση υγείας και στις ανάγκες τους, στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων τους με την παροχή καλύτερης πρόσβασης στη διά βίου μάθηση και στην επανεξέταση των συστημάτων φορολόγησης και παροχών για να διασφαλιστεί ότι παρέχονται επαρκή κίνητρα για παράταση του επαγγελματικού βίου.

Η δεύτερη ήταν συνυφασμένη με τη συμμετοχή στην κοινωνία, μέσω της

⁴⁴ Στην ανακοίνωση της Επιτροπής: «Ευρώπη 2020: Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, COM(2010)2020 τελικό», η Ευρωπαϊκή Ένωση στόχο είχε να διασφαλιστεί μέσω της προώθησης συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων η υποστήριξη της οικονομικής ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση προκειμένου να τεθούν ισχυρά θεμέλια για την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας μέχρι το 2020. Παράλληλα με την αντιμετώπιση των δομικών αδυναμιών της οικονομίας της ΕΕ καθώς και των οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων, η στρατηγική λάμβανε υπόψη τις μακροπρόθεσμες προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης, της πίεσης ως προς τους πόρους και της γήρανσης του πληθυσμού.

⁴⁵ Βλ. Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το ευρωπαϊκό έτος ενεργού γήρανσης (2012), COM(2010) 462 τελικό.

βελτίωσης των ευκαιριών και των προϋποθέσεων ώστε τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας να μπορούν να συμβάλλουν στην κοινωνία ως εθελοντές ή ως οικογενειακοί βοηθοί και να συμμετέχουν στην κοινωνία, αποφεύγοντας έτσι την κοινωνική απομόνωση και πολλά από τα συναφή προβλήματα και κινδύνους.

Η τρίτη σχετίστηκε με την ανεξάρτητη διαβίωση, μέσω της προώθησης της υγείας και της προληπτικής ιατρικής και τη λήψη μέτρων που μεγιστοποιούν τα έτη υγιούς ζωής και προλαμβάνουν την εξάρτηση, καθώς και την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας ώστε το περιβάλλον, τα δημόσια κτίρια, οι υποδομές κ.λπ. να γίνουν πιο φιλικά προς τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και να τους επιτρέπουν να παραμένουν κατά το δυνατόν ανεξάρτητα.

Με αφορμή την ανωτέρω πρωτοβουλία, η Επιτροπή των Περιφερειών πρότεινε ένα είδος νέας συμφωνίας («new deal») για την πανευρωπαϊκή αντιμετώπιση του προβλήματος της δημογραφικής γήρανσης στην Ευρωπαϊκή Περιφέρεια, που διαρθρώθηκε σε τρεις προτεραιότητες. Η πρώτη αφορούσε στην «υγιή γήρανση», με βασική επιδίωξη την παροχή στον ευρωπαϊκό πληθυσμό κινήτρων για να παραμένει όσο το δυνατόν περισσότερο υγιής και δραστήριος. Η δεύτερη συνδέθηκε με την «εργασιακή συμμετοχή και παραγωγικότητα», με βασική επιδίωξη την προαγωγή μιας ευρωπαϊκής κοινωνίας στην οποία όλοι θα μπορούν διά βίου να μαθαίνουν, να συμμετέχουν και να συμβάλλουν στη διαμόρφωσή της, καθώς και να εργάζονται με ή χωρίς αμοιβή». Η τρίτη αφορούσε στη «διασφάλιση της πρόσβασης στις υπηρεσίες και στις υποδομές», με βασική επιδίωξη τον εμπλουτισμό της προσφοράς υπηρεσιών στο γηράσκοντα πληθυσμό. Όπως γίνεται αντιληπτό, οι εν λόγω προτεραιότητες ευθυγραμμίζονταν με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αναδείκνυαν τις βασικές αρμοδιότητες των τοπικών και περιφερειακών φορέων γύρω από την υγεία και φροντίδα, την αγορά εργασίας και την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών⁴⁶.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2011) πρότεινε την εκπόνηση σχεδίου δράσης για την υγιή και αξιοπρεπή γήρανση, σε συνάρτηση με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου Απασχόλησης και Κοινωνικής Υποθέσεων (EPSCO) της 30ής Νοεμβρίου 2009, θέτοντας ως βασική προτεραιότητα

⁴⁶ Βλ. Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα «Η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της δημογραφικής γήρανσης στην ΕΕ (έκθεση για τη δημογραφική γήρανση 2009)», 2010/C 232/02.

την «παράταση του επαγγελματικού βίου και τα υγιή και αξιοπρεπή γηρατειά»⁴⁷. Επιπροσθέτως, η ΕΟΚΕ πρότεινε, ως αντίβαρο στην επιβάρυνση που προκαλεί η δημογραφική αλλαγή, την αξιοποίηση των νέων ευκαιριών και δυνατοτήτων που εμφανίζονται. Στο πλαίσιο αυτό, ανέδειξε τα νέα προϊόντα και τις νέες υπηρεσίες που προσφέρονται σε μια γηράσκουσα κοινωνία. Με άλλα λόγια, ο οικονομικός συντελεστής «γήρανση» μπορεί να μετατραπεί σε κινητήρια δύναμη της οικονομίας (αργυρά οικονομία) ενισχύοντας την ανάπτυξη και την απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών υγείας, των νέων τεχνολογιών, των φαρμακευτικών και ιατροτεχνολογικών προϊόντων, της ιατρικής τεχνολογίας, αλλά και του τουρισμού και της ευεξίας.

Η μελέτη της Επιτροπής των Περιφερειών με τίτλο: «Ενεργός γήρανση: τοπικές και περιφερειακές λύσεις» αναλύει διεξοδικά τις επιπτώσεις της γήρανσης του πληθυσμού επισημαίνοντας ότι η προσφορά εργατικού δυναμικού και απασχόλησης θα συρρικνωθεί, πράγμα που θα αποτελέσει πρόκληση για την οικονομική ανάπτυξη, ενώ θα αυξηθεί η ζήτηση υπηρεσιών εκ μέρους του γηράσκοντος πληθυσμού⁴⁸. Επιπλέον, οι δημόσιες δαπάνες αναμένεται να αυξηθούν, δεδομένου ότι θα χρειαστεί να καλυφθεί η ανάγκη της παροχής ποιοτικών υπηρεσιών στον γηράσκοντα πληθυσμό, ενώ παράλληλα θα πρέπει να χρηματοδοτούνται η υγειονομική περίθαλψη και οι συντάξεις για έναν ολοένα αυξανόμενο αριθμό ηλικιωμένων. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, οι ΤΠΑ έχουν υποστεί δραστική μείωση των δημοσιονομικών τους πόρων, πράγμα που έχει ήδη δυσχεράνει σημαντικά την παροχή δυναμικών και σύγχρονων κοινωνικών υπηρεσιών ικανοποιητικού επιπέδου.

Το 2012, η Επιτροπή των Περιφερειών επανήλθε επισημαίνοντας ότι «η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση καθιστά ακόμη πιο επείγουσα την ανάγκη μιας εκ βάθρων αναθεώρησης του τρόπου με τον οποίο η κοινωνία μας λειτουργεί και καταβολής προσπαθειών προκειμένου να παρασχεθεί σε όλους, νέους και ηλικιωμένους, η δυνατότητα ενεργού συμβολής στην αγορά εργασίας, συμμετοχής στην

⁴⁷ Βλ. Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Οι συνέπειες της γήρανσης του πληθυσμού στα συστήματα υγείας και κοινωνικής ασφάλισης» (διερευνητική γνωμοδότηση), 2011/C 44/02.

⁴⁸ Βλ. Committee of the Regions How to promote active ageing in Europe EU support to local and regional actors, September 2011.

κοινότητα στην οποία ανήκουν και ανεξάρτητης διαβίωσης για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο διάστημα»⁴⁹.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, τα κράτη μέλη και όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη οφείλουν να ανταποκριθούν από κοινού στις προκλήσεις που θέτει η γήρανση του πληθυσμού. Έτσι, σε ανακοίνωσή της παρουσίασε την απάντησή της στις ανωτέρω προκλήσεις, προτείνοντας νέους τρόπους διακυβέρνησης για αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών ενεργού γήρανσης και ένα νέο πλαίσιο παρακολούθησης και αξιολόγησης για την έγκαιρη επίτευξη των ειδικών στόχων (βλ. Πίνακα 1)⁵⁰.

Πίνακας 1: Θεματικοί πυλώνες και οριζόντιες προτεραιότητες στρατηγικού σχεδίου υλοποίησης της ευρωπαϊκής σύμπραξης καινοτομίας με θέμα την ενεργό και υγιή γήρανση.

Πυλώνας	Τομέας δράσης προτεραιότητας	Ειδική δράση
Πρόληψη, προσυμπτωματικός έλεγχος και πρόωμη διάγνωση	Στοιχειώδεις γνώσεις υγείας, δικαίωμα επιλογής των ασθενών όσον αφορά την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη, δεοντολογία και προγράμματα για την υποστήριξη της θεραπείας, με τη χρήση καινοτομικών εργαλείων και υπηρεσιών	Εντοπισμός καινοτομικών λύσεων για την εξασφάλιση καλύτερης υποστήριξης της θεραπείας σε περιφερειακό επίπεδο
	Εξατομικευμένη διαχείριση της υγείας	Εξεύρεση καινοτομικών λύσεων για την καλύτερη διαχείριση της προσωπικής υγείας και για την πρόληψη των πτώσεων στους ηλικιωμένους
	Πρόληψη και πρόωμη διάγνωση της παρακμής των λειτουργιών, σωματικών και γνωστικών, στους ηλικιωμένους	Βοήθεια για την πρόληψη της παρακμής και της αδυναμίας των λειτουργιών
Περίθαλψη και θεραπεία:	Ανάπτυξη ικανοτήτων και μαζική εφαρμογή των επιτυχημένων ολοκληρωμένων συστημάτων περίθαλψης με βάση καινοτομικά εργαλεία και υπηρεσίες	Προώθηση μοντέλων ολοκληρωμένης περίθαλψης για χρόνιες παθήσεις, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης τηλεπαρακολούθησης σε περιφερειακό επίπεδο

⁴⁹ Βλ. Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα «Ενεργός γήρανση: Καινοτομία — Έξυπνη υγεία — Καλύτερη ζωή», 2012/C 225/05.

⁵⁰ Βλ. Προώθηση του στρατηγικού σχεδίου υλοποίησης της ευρωπαϊκής σύμπραξης καινοτομίας με θέμα την ενεργό και υγιή γήρανση, COM(2012)83, τελικό.

Ενεργός γήρανση και ανεξάρτητη διαβίωση	Παράταση της δραστηριότητας και ανεξάρτητης διαβίωσης μέσω ανοικτών και εξατομικευμένων λύσεων	Ανάπτυξη λύσεων ΤΠΕ που θα βοηθήσουν τους ηλικιωμένους να παραμείνουν ανεξάρτητοι, πιο δραστήριοι και κινητικοί για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα
Οριζόντια θέματα	Θεματική αγορά: καινοτομία για φιλικά προς τους ηλικιωμένους κτίρια, πόλεις και περιβάλλοντα	Προώθηση της καινοτομίας για φιλικά προς τους ηλικιωμένους κτίρια, πόλεις και περιβάλλοντα

Πηγή: COM(2012)83, τελικό.

Σε συνέχεια του ανωτέρω σχεδίου, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κάλεσε τα κράτη μέλη να θέσουν το θέμα της υγιούς γήρανσης καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής ως μια από τις προτεραιότητές τους για τα επόμενα χρόνια, εφαρμόζοντας εν προκειμένω κοινωνική και δίκαιη προσέγγιση. Παράλληλα, αναγνώρισε τη σημασία της προαγωγής της υγείας, της πρόληψης των ασθενειών και των προγραμμάτων έγκαιρης διάγνωσης από τα πρώτα στάδια της ζωής και καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής καθώς και το γεγονός ότι η καλύτερη διαχείριση των μακροχρόνιων παθήσεων μπορεί να βοηθήσει τον πληθυσμό να παραμείνει ενεργός και ανεξάρτητος σε μεγαλύτερη ηλικία⁵¹.

Από τα ανωτέρω συνεπάγεται ότι σε επιχειρησιακό επίπεδο, η ενεργός γήρανση προσεγγίζεται με θετικό τρόπο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία επικεντρώνεται στα σχετικά της πλεονεκτήματα με έμφαση στην παράταση του εργασιακού βίου, που εξασφαλίζει τη δυνατότητα τόσο σε γυναίκες όσο και σε άντρες να εργάζονται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα: στη διευκόλυνση της ενεργού συμμετοχής στα κοινά, με τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος που αξιοποιεί τη συμβολή των ηλικιωμένων, ανδρών και γυναικών, στην κοινωνία και στην παροχή της δυνατότητας σε γυναίκες και άντρες να διατηρούν την υγεία τους σε καλή κατάσταση και να ζουν ανεξάρτητα ενώ μεγαλώνουν, χάρη σε μια δια βίου προσέγγιση της υγιούς γήρανσης⁵².

2.1.2. Από το «Λευκό Βιβλίο για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις»

⁵¹ Βλ. Συμπεράσματα του Συμβουλίου: Υγιής γήρανση σε όλη τη διάρκεια της ζωής, 2012/C 396/02.

⁵² Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η συμβολή της ΕΕ στην ενεργό γήρανση και την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών, 2012.

στην Πράσινη Βίβλο για την Ενεργό Γήρανση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της «Λευκής Βίβλου: Ατζέντα για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις» (2012) προέβη σε μια βασική παραδοχή: «η γήρανση του πληθυσμού αποτελεί μείζονα πρόκληση για τα συνταξιοδοτικά συστήματα σε όλα τα κράτη μέλη. Αν οι γυναίκες και οι άνδρες, που σήμερα ζουν περισσότερα χρόνια, δεν παραμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην απασχόληση και δεν αποταμιεύουν περισσότερα χρήματα για τη συνταξιοδότησή τους, δεν είναι δυνατόν να παρασχεθεί εγγύηση για την επάρκεια των συντάξεων, δεδομένου ότι η απαιτούμενη αύξηση των δαπανών δεν θα ήταν βιώσιμη»⁵³. Επιπλέον, οι αργοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης, τα ελλείμματα του προϋπολογισμού και το δανειακό βάρος, η χρηματοπιστωτική αστάθεια και το χαμηλό επίπεδο απασχόλησης έκαναν δυσχερέστερη την ανταπόκριση όλων των ασφαλιστικών συστημάτων στις συνταξιοδοτικές υποχρεώσεις.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεώρησε ως επιτακτική την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών προσαρμογής των συνταξιοδοτικών συστημάτων στις μεταβαλλόμενες οικονομικές και δημογραφικές συνθήκες. Επιπλέον, με δεδομένο ότι, αφενός η βιωσιμότητα και η επάρκεια των συνταξιοδοτικών συστημάτων εξαρτάται από τον βαθμό στον οποίο υποστηρίζονται από τις ασφαλιστικές εισφορές, τους φόρους και την αποταμίευση εκ μέρους των ατόμων που βρίσκονται στην αγορά εργασίας, αφετέρου οι συντάξεις αποτελούν την κύρια πηγή εισοδήματος για τους συνταξιούχους, τα δημόσια συστήματα συνταξιοδότησης είναι από τις σημαντικότερες συνιστώσες του δικτύου κοινωνικής ασφαλείας των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης καθώς και θεμελιώδες τμήμα του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου⁵⁴, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέστησε:

- τη σύνδεση της ηλικίας συνταξιοδότησης με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής·
- τον περιορισμό της πρόσβασης σε συστήματα πρόωρης συνταξιοδότησης και άλλες οδούς πρόωρης εξόδου από την εργασία·

⁵³ Βλ. Λευκή Βίβλος, Ατζέντα για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις, COM/2012/055 τελικό.

⁵⁴ Βλ. Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Λευκή βίβλος - Ατζέντα για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις», COM(2012)55 τελικό.

- την υποστήριξη της εργασίας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα με τη βελτιωμένη πρόσβαση στη διά βίου μάθηση, την προσαρμογή των θέσεων εργασίας σε πιο ετερογενές εργατικό δυναμικό, τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για τους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας και την υποστήριξη της ενεργού και υγιούς γήρανσης·
- την εξίσωση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης ανδρών και γυναικών· και
- την υποστήριξη της ανάπτυξης επικουρικής συνταξιοδοτικής αποταμίευσης ώστε να ενισχυθούν τα εισοδήματα συνταξιοδότησης.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η επιτυχής υλοποίηση των ανωτέρω προτεραιοτήτων στον τομέα των συντάξεων θα συνέβαλε στην εξασφάλιση μιας πιο βιώσιμης πορείας για τα ασφαλιστικά συστήματα και υπ' αυτή την έννοια θα εξασφάλιζαν στους μεγαλύτερους σε ηλικία ανθρώπους επαρκή εισοδήματα, ακόμη και σε ένα λιγότερο ευνοϊκό δημογραφικό πλαίσιο.

Οι ανωτέρω προτεραιότητες ευθυγραμμίστηκαν πλήρως με τους στόχους της ενεργού γήρανσης, καθώς η σταδιακή κατάργηση των προγραμμάτων πρόωρης συνταξιοδότησης και η αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης οφείλουν να συνοδεύονται από μέτρα που επιτρέπουν στους εργαζόμενους να παραμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην αγορά εργασίας μέσω της λήψης κατάλληλων μέτρων σε τομείς όπως η υγεία και ασφάλεια στους χώρους εργασίας και απασχόλησης.

Επιπλέον, η επένδυση στην πρόληψη των ασθενειών και η δημιουργία οικονομικά αποδοτικότερων συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης συνιστά σημαντική παράμετρο στη διατήρηση και τη μεγιστοποίηση ενός υγιούς και παραγωγικού εργατικού δυναμικού, ικανού να εξακολουθήσει να εργάζεται σε μεγαλύτερη ηλικία. Στον αντίποδα, με δεδομένη την ύπαρξη σημαντικών διαφορών στα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ των γυναικών και των ανδρών ηλικίας από 55 έως 64 ετών, οι πρωτοβουλίες των κρατών μελών οφείλουν να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στις πτυχές του φύλου όσον αφορά στην εργασία για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και στην ενεργό γήρανση, συμπεριλαμβανομένων μέτρων που να διευκολύνουν αφενός το συνδυασμό της εργασίας και των ευθυνών φροντίδας μελών της οικογένειας, αφετέρου να μειώνουν τη διαφορά μεταξύ των φύλων στην απασχόληση και τις αμοιβές.

Ουσιαστικά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τη Λευκή Βίβλο έθεσε επί τάπητος τις κυριότερες προκλήσεις με τις οποίες βρίσκονταν αντιμέτωπα τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναφορικά με τις συνταξιοδοτικές προκλήσεις η Επιτροπή επισήμανε ότι η βιωσιμότητα και η επάρκεια των συντάξεων εξαρτάται από τον βαθμό στον οποίο υποστηρίζονται από εισφορές, φόρους και αποταμιεύσεις. Επιπλέον, τα δημόσια συστήματα συνταξιοδότησης είναι η κύρια πηγή εισοδήματος για τους συνταξιούχους σε σχεδόν όλα τα κράτη μέλη. Ως εκ τούτου, είναι επιτακτική η ανάγκη να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για να εξασφαλιστεί ότι παραμένουν βιώσιμα και προσιτά.

Αναφορικά με τη διασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων η Επιτροπή επισήμανε ότι η μεταρρύθμιση των συστημάτων συνταξιοδότησης, που έχουν αναλάβει τα κράτη μέλη, έχει εστιάσει στην περιστολή των δαπανών, κυρίως μέσω της επιμήκυνσης της εκ του νόμου ηλικίας συνταξιοδότησης. Επιπλέον, τα εθνικά συστήματα συνταξιοδότησης λειτουργούν εντός των εθνικών οικονομικών συστημάτων, δηλαδή στην πραγματικότητα λειτουργούν ως υπο-συστήματα, τα οποία αλληλεπιδρούν με άλλα ευρύτερα συστήματα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Συνεπώς, η εξασφάλιση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων πρέπει να συνοδεύεται από αύξηση των εσόδων, που μπορεί να επιτευχθεί τόσο με την αύξηση του αριθμού των εργαζομένων που καταβάλλουν εισφορές και την παράταση του εργασιακού βίου, όσο και με τη βελτιστοποίηση της διαχείρισης των δημοσίων οικονομικών, καθώς και με προσπάθειες για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας.

Αναφορικά με τη διατήρηση της επάρκειας των συνταξιοδοτικών παροχών η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι στα περισσότερα κράτη μέλη, οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα των συντάξεων θα έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλότερα ποσοστά αναπλήρωσης. Έτσι, δεδομένου ότι οι συντάξεις είναι η κύρια πηγή εισοδήματος για τους ηλικιωμένους Ευρωπαίους, η Επιτροπή πιστεύει ότι η διατήρηση της επάρκειας συντάξεων που επιτρέπουν αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για τα κράτη μέλη. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζεται ότι για τις μελλοντικές γενεές συνταξιούχων, η επάρκεια του εισοδήματός τους θα εξαρτάται ολοένα και περισσότερο από άλλους χρηματοδοτούμενους πυλώνες συνταξιοδότησης

(κεφαλαιοποιητικά συστήματα συνταξιοδότησης).

Αναφορικά με τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η ΕΟΚΕ, εκτίμησε ότι⁵⁵:

- η αύξηση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης πρέπει να γίνει μέσω πολιτικών οι οποίες είναι το αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης με τους κοινωνικούς εταίρους, ώστε να ενθαρρυνθεί η παράταση του επαγγελματικού βίου, και όχι μέσω αυτόματων μηχανισμών σύνδεσης της εκ του νόμου ηλικίας συνταξιοδότησης με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής, όπως συνιστά η Επιτροπή·
- ο περιορισμός της πρόσβασης σε συστήματα πρόωρης συνταξιοδότησης θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ειδική κατάσταση ορισμένων κατηγοριών εργαζομένων, ιδίως εκείνων των οποίων η εργασία ήταν ιδιαίτερα επίπονη και επικίνδυνη, καθώς και εκείνων που ξεκίνησαν να εργάζονται πολύ νωρίς (πριν τα δεκαοκτώ τους χρόνια)·
- η επιμήκυνση του εργασιακού βίου με την καλύτερη πρόσβαση σε προγράμματα κατάρτισης, την προσαρμογή των θέσεων εργασίας σε πιο ετερογενές εργατικό δυναμικό, τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για τους ηλικιωμένους εργαζομένους, την υποστήριξη της ενεργού και υγιούς γήρανσης, καθώς και την άρση νομικών ή άλλων εμποδίων στην πρόσβαση των ηλικιωμένων εργαζομένων στην απασχόληση αποτελεί την καλύτερη προσέγγιση για την υποστήριξη της εργασίας επί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα·
- η επιμήκυνση του εργασιακού βίου με την καλύτερη πρόσβαση σε προγράμματα κατάρτισης, την προσαρμογή των θέσεων εργασίας σε πιο ετερογενές εργατικό δυναμικό, τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για τους ηλικιωμένους εργαζομένους, την υποστήριξη της ενεργού και υγιούς γήρανσης, καθώς και την άρση νομικών ή άλλων εμποδίων στην πρόσβαση των ηλικιωμένων εργαζομένων στην απασχόληση αποτελεί την καλύτερη προσέγγιση για την υποστήριξη της εργασίας επί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα·
- η εξίσωση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης ανδρών και γυναικών θα πρέπει να γίνει εντός χρονοδιαγράμματος το οποίο να λαμβάνει υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση της αγοράς εργασίας κάθε κράτους μέλους. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη

⁵⁵ Βλ. Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Λευκή βίβλος — Ατζέντα για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις» COM(2012)55 τελικό.

προσοχή στην προσπάθεια κάλυψης του χάσματος μεταξύ των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων των ανδρών και των γυναικών·

- η ενθάρρυνση της ανάπτυξης επικουρικής συνταξιοδοτικής αποταμίευσης θα πρέπει να επιτευχθεί με τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, ιδίως με τη μορφή επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων - καθώς κατά τη χρηματοπιστωτική κρίση αποδείχθηκαν πιο ασφαλή από άλλους τύπους συστημάτων με κεφαλαιοποίηση - καθώς και με τη μορφή ιδιωτικής αποταμίευσης με στοχευμένα φορολογικά κίνητρα, ιδίως για όσους δεν είναι σε θέση να πληρώσουν τέτοιες υπηρεσίες.

Από τα ανωτέρω γίνεται αντιληπτό ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει τον στόχο αύξησης του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης, σύμφωνα με το αυξημένο προσδόκιμο επιβίωσης κατά περίπτωση, καθώς μπορεί να συμβάλει στην οικονομική βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων και να απαιτήσει διαφορετικές πρακτικές λύσεις σε διαφορετικά κράτη μέλη.

Επιπροσθέτως ευθυγραμμίζεται με την άποψη ότι ένα ευέλικτο όριο ηλικίας συνταξιοδότησης μπορεί να παρακινήσει περισσότερα άτομα να καθυστερήσουν τη συνταξιοδότησή τους από ό,τι ένα σταθερό όριο ηλικίας, καθιστώντας με τον τρόπο αυτό δυνατή την παράταση του επαγγελματικού βίου, ανάλογα με τις ατομικές προϋποθέσεις κάθε εργαζόμενου.

Τέλος, αναδεικνύει τη σημασία της εντατικότερης συμμετοχής των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων (55 έως 64 ετών) στην αγορά εργασίας, καθώς η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης θα είχε θετικό αντίκτυπο τόσο για την οικονομική ανάπτυξη όσο και για τη βελτίωση της βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

Το 2020, με αφορμή την έκθεση σχετικά με τις επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπενθύμισε στα κράτη μέλη τις μακροπρόθεσμες δημογραφικές τάσεις στις περιφέρειες της Ευρώπης εστιάζοντας σε πεδία όπως το αυξανόμενο προσδόκιμο ζωής, τα διαρκώς μειούμενα ποσοστά γεννήσεων, τις γηράσκουσες κοινωνίες, τα μικρότερα νοικοκυριά και την αυξανόμενη αστικοποίηση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο της έκθεσης καταδεικνύει τη μείωση του μεριδίου της Ευρώπης στον παγκόσμιο πληθυσμό - το οποίο αναμένεται να αντιπροσωπεύει λιγότερο από το 4% του παγκόσμιου πληθυσμού έως το 2070, ενώ

αποτυπώνει τις σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των περιφερειών όσον αφορά τη δημογραφική αλλαγή, καθώς και την ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της στην ανάπτυξη και στη βιωσιμότητα, στην απασχόληση, στην υγεία και στη μακροχρόνια φροντίδα. Η εν λόγω έκθεση αποκρυσταλλώνει τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο ζήτημα της διαχείρισης της γήρανσης του πληθυσμού και καθιστά προτεραιότητα στην πολιτική ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης τη δημογραφία⁵⁶.

Σε συνέχεια της έκθεσης σχετικά με τις επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 27 Ιανουαρίου του 2021, παρουσίασε την Πράσινη Βίβλο σχετικά με τη γήρανση με στόχο να δώσει το έναυσμα για ευρεία πολιτική συζήτηση σχετικά με τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που συνεπάγεται η γήρανση της κοινωνίας στην Ευρώπη. Επιπλέον, η Πράσινη Βίβλος παρουσίασε τις επιπτώσεις των δημογραφικών τάσεων και των πιέσεων που ασκούν στην οικονομία και στην κοινωνία⁵⁷.

Η Πράσινη Βίβλος θέτει το πλαίσιο της συζήτησης σχετικά με τη γήρανση, καθορίζοντας την ταχύτητα και την κλίμακα των δημογραφικών αλλαγών στην ευρωπαϊκή περιφέρεια, καθώς και τις σχετικές επιπτώσεις στις πολιτικές επιλογές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στα ερωτήματα που πρέπει να τεθούν για τη διαχείριση του φαινομένου της δημογραφικής γήρανσης. Στο πλαίσιο αυτό καλύπτονται όλα τα θέματα, από την προώθηση ενός υγιούς τρόπου ζωής και διά βίου μάθησης, έως την

⁵⁶ Στο πλαίσιο αυτό, η αντιπρόεδρος για θέματα Δημοκρατίας και Δημογραφίας, κ. Dubravka Šuica, δήλωσε: «Η κρίση αποκάλυψε πολλά τρωτά σημεία, ορισμένα από τα οποία συνδέονται με τη βαθιά δημογραφική αλλαγή που ήδη επηρεάζει τις κοινωνίες και τις κοινότητές μας σε ολόκληρη την Ευρώπη. Αυτή η διπλή πρόκληση πρέπει να συμβάλει στη διαμόρφωση του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, την κοινωνική πρόνοια, τους δημόσιους προϋπολογισμούς και τη δημόσια ζωή κατά τις επόμενες δεκαετίες. Πρέπει να μας βοηθήσει να αντιμετωπίσουμε ζητήματα όπως η πρόσβαση σε υπηρεσίες, η φροντίδα σε επίπεδο κοινότητας ακόμη και η μοναξιά. Πρόκειται σε τελική ανάλυση για τον τρόπο με τον οποίο συμβιώνουμε. Η αντιμετώπιση της δημογραφικής αλλαγής είναι το κλειδί για την οικοδόμηση μιας δικαιότερης και ανθεκτικότερης κοινωνίας». Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δελτίο Τύπου, Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε έκθεση σχετικά με τις επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής στην Ευρώπη, Βρυξέλλες, 17 Ιουνίου 2020.

⁵⁷ Βλ. Πράσινη Βίβλος σχετικά με τη γήρανση, Προώθηση της αλληλεγγύης και της υπευθυνότητας μεταξύ των γενεών, COM(2021)50 τελικό.

ενίσχυση των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής φροντίδας για την κάλυψη των αναγκών του γηράσκοντος πληθυσμού.

Η Πράσινη Βίβλος υπογραμμίζει την ανάγκη προσέλκυσης περισσότερων ανθρώπων στην αγορά εργασίας, τονίζει τις ευκαιρίες για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και εξετάζει τις επιπτώσεις της γήρανσης των εργαζομένων στη σταδιοδρομία τους, στην ευημερία τους, στις συνταξιοδοτικές επιλογές τους, στην κοινωνική προστασία και στην παραγωγικότητά τους. Επιπλέον, υιοθετεί την προσέγγιση του κύκλου ζωής, η οποία αντικατοπτρίζει τον καθολικό αντίκτυπο της γήρανσης σε όλες τις γενιές και σε όλα τα στάδια της ζωής των ανθρώπων. Έτσι, καταδεικνύεται πόσο σημαντικό είναι να επιτευχθεί η σωστή ισορροπία μεταξύ βιώσιμων λύσεων για τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας και ενίσχυσης της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών.

Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο, κατά τις προσεχείς δεκαετίες, ο αριθμός των ηλικιωμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα αυξηθεί. Το 2021, το 20% του πληθυσμού ήταν άνω των 65 ετών και έως το 2070 το ποσοστό αυτό προβλέπεται να ανέλθει σε 30%. Επιπλέον, το ποσοστό των ατόμων άνω των 80 ετών αναμένεται να υπερδιπλασιαστεί, φθάνοντας έως το 2070 το 13%. Ομοίως, ο αριθμός των ατόμων που θα χρειαστούν ενδεχομένως μακροχρόνια φροντίδα αναμένεται να αυξηθεί από 19,5 εκατ. το 2016 σε 23,6 εκατ. το 2030 και 30,5 εκατ. το 2050 (EE-27).

Τέλος, η Πράσινη Βίβλος δεν περιορίζει την πολιτική της ενεργού γήρανσης στην παράταση του εργασιακού βίου. Επιπλέον, επισημαίνει ότι η γήρανση δεν αφορά μόνο τη διατήρηση της ανάπτυξης και του κράτους πρόνοιας, καθώς αφορά τις ευρωπαϊκές κοινωνίες στο σύνολό τους και στον τρόπο αλληλεπίδρασης μεταξύ των γενεών. Για τους λόγους αυτούς, υιοθετεί ολοκληρωμένες πολιτικές διαχείρισης της ενεργού γήρανσης που περιλαμβάνουν:

- τον σχεδιασμό πρωτοβουλιών πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης με στόχο την αλλαγή των αντιλήψεων και στερεοτύπων απέναντι στην γήρανση γενικά και ειδικότερα στο μεγαλύτερο σε ηλικία εργατικό δυναμικό·
- τον σχεδιασμό πολιτικών λύσεων με την εισαγωγή ευέλικτων, αποτελεσματικών, ολοκληρωμένων νομοθετικών ρυθμίσεων και άλλων παρεμβάσεων για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων στην αγορά

εργασίας και τη παραμονής τους στην απασχόληση, διασφαλίζοντας στην πράξη το δικαίωμα στην εργασία όλων των ατόμων, ανεξάρτητα από φύλο ή ηλικία:

- την εισαγωγή κινήτρων προς τους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας με στόχο την ενίσχυση της απασχολησιμότητάς τους, τη διατήρηση της εργασιακής ικανότητας και την ενθάρρυνση της συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας, μέσω διάφορων ενεργειών για την βελτίωση της ποιότητας και ασφάλειας στην εργασία:
- την προώθηση θεσμικών και άλλων κινήτρων προς εργοδότες και επιχειρήσεις για την απασχόληση εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας:
- την προσαρμογή των εργαζομένων στο καθεστώς συνταξιοδότησης:
- την πρόσβαση των ηλικιωμένων σε κατάλληλη περίθαλψη υψηλού επιπέδου, μακροχρόνια φροντίδα και κοινωνικές υπηρεσίες:
- την πρόσβαση των ηλικιωμένων σε τεχνικές ενεργητικής συμμετοχής στην κοινωνική και οικογενειακή ζωή, μεταξύ άλλων μέσω του εθελοντισμού, της διά βίου μάθησης, της πολιτισμικής έκφρασης και του αθλητισμού: και
- την προώθηση της συστηματικής έρευνας για τα προβλήματα και τις ευκαιρίες που συνδέονται με τη γήρανση του πληθυσμού.

2.1.3. Παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη στήριξη της ενεργού γήρανσης.

Αν και οι περισσότεροι τομείς δημόσιας πολιτικής που συνδέονται με τις πολιτικές της ενεργού γήρανσης παραμένουν κύρια ευθύνη των κρατών μελών, εντούτοις υπάρχουν αρκετά πεδία όπου η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεισφέρει στη συνολική ατζέντα της ενεργού γήρανσης. Η προστασία από τις διακρίσεις, η ισότητα των φύλων, η υγεία και ασφάλεια στους χώρους εργασίας, η κοινωνική ασφάλιση και η ελεύθερη κυκλοφορία αποτελούν πεδία στα οποία το ενωσιακό δίκαιο επηρεάζει σημαντικά την καθημερινή ζωή των ευρωπαίων πολιτών. Το συνολικό πλαίσιο που τίθεται με τις Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ανωτέρω πεδία έχει διαμορφώσει το τοπίο του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου.

2.1.3.1 Απαγόρευση διακρίσεων.

Η εφαρμογή των βασικών αξιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως περιγράφονται στις

Καταστατικές Συνθήκες περιλαμβάνει την αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω διαφόρων αιτιών όπως για παράδειγμα, τις διακρίσεις λόγω ηλικίας που συνιστούν απειλή για την ικανότητα του ατόμου να συμμετέχει πλήρως στην αγορά εργασίας και στο κοινωνικό γίνεσθαι⁵⁸. Θα μπορούσε να υποστηριχτεί η άποψη ότι οι διακρίσεις υποσκιάζουν τις προσπάθειες της κοινωνίας για την επίτευξη των στόχων της αύξησης της απασχόλησης, της καταπολέμησης των φαινομένων φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και της αντιμετώπισης των προκλήσεων της δημογραφικής αλλαγής.

Έτσι, η αντιμετώπιση των διακρίσεων λόγω ηλικίας στην αγορά εργασίας καθίσταται απαραίτητη για την επίτευξη της ενεργού γήρανσης στην απασχόληση, καθώς οι διακρίσεις λόγω ηλικίας περιορίζουν το εύρος των ευκαιριών που προσφέρονται σε εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε το 2000 την Οδηγία 2000/78/EK του Συμβουλίου⁵⁹ που θεσπίζει γενικό πλαίσιο για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού όσον αφορά την απασχόληση και την εργασία. Η Οδηγία απαίτησε από τα κράτη μέλη να καταστήσουν παράνομη την άνιση μεταχείριση των ατόμων,

⁵⁸ Οι οδηγίες κατά των διακρίσεων: - απαγορεύουν τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής (οδηγία 2000/43/EK) καθώς και λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού (οδηγία 2000/78/EK)- παρέχουν προστασία σε διάφορους βασικούς τομείς της ανθρώπινης ζωής: απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση (αμφότερες οι οδηγίες)· εκπαίδευση, κοινωνική ασφάλιση και υγειονομική περίθαλψη, καθώς και πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και στην παροχή τους, περιλαμβανομένης της στέγασης (οδηγία 2000/43/EK), απαγορεύουν διάφορες μορφές διακρίσεων: τις άμεσες και τις έμμεσες διακρίσεις, την παρενόχληση, την εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης και τα αντίποινα, απαιτούν από τα κράτη μέλη να προβλέπουν αποτελεσματικές κυρώσεις και μέσα έννομης προστασίας. Βλ. Κοινή έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2000/43/EK του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής («οδηγία για τη φυλετική ισότητα») και της οδηγίας 2000/78/EK του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία («οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση»), SWD(2014)5, τελικό.

⁵⁹ Βλ. Οδηγία 2000/78/EK του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 303 της 02/12/2000.

λόγω, μεταξύ άλλων, ηλικίας και αναπηρίας, στους τομείς της απασχόλησης, της εργασίας ή των αυτοτελών επαγγελματικών δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των όρων πρόσληψης, της προαγωγής, της επαγγελματικής εκπαίδευσης, των συνθηκών εργασίας και της συμμετοχής σε οργανώσεις. Επιπλέον, η Οδηγία απαιτεί από τα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνική νομοθεσία που απαγορεύει τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις, καθώς και την παρενόχληση και τη θυματοποίηση λόγω ηλικίας. Διαφορές στη μεταχείριση λόγω ηλικίας επιτρέπονται μόνο όταν δικαιολογούνται αντικειμενικά από έναν νόμιμο στόχο της αγοράς εργασίας και εάν τα μέσα για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός είναι κατάλληλα και απαραίτητα.

2.1.3.2. Ισότητα των φύλων.

Η ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών ανήκει στις κοινές αξίες στις οποίες οικοδομήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ η προώθησή της συνιστά καθήκον της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο ορίζεται στις Καταστατικές Συνθήκες. Το άρθρο 23 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζει ότι *«η αρχή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών θα πρέπει να διασφαλιστεί σε όλα τα πεδία, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τα θέματα της απασχόλησης, της εργασίας και των απολαβών»*.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει σειρά Οδηγιών για την ισότητα των φύλων που συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της ενεργού γήρανσης. Αυτό επιτυγχάνεται με την αντιμετώπιση των κύριων τομέων ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων που περιορίζουν την πρόσβαση στην απασχόληση και σε ευκαιρίες για διά βίου μάθηση. Οι ανισότητες αυτές έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλότερο συνταξιοδοτικό εισόδημα και υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας για τις μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες.

Το παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πεδίο της ισότητας των δύο φύλων συνίσταται στην εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (2006/54/EK). Η συγκεκριμένη οδηγία, που προκύπτει από αναδιατύπωση, ενσωματώνει τις οδηγίες που εφαρμόζονταν προηγουμένως σχετικά με την ισότητα των αμοιβών (75/117/ΕΟΚ), την ίση μεταχείριση όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες

εργασίας (76/207/ΕΟΚ) -όπως τροποποιήθηκε από τη 2002/73/ΕΚ)-, επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης (86/378/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε από τη 96/97/ΕΟΚ), προοδευτική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισεως (79/7/ΕΟΚ), εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών που ασκούν αυτοτελή επαγγελματική δραστηριότητα (2010/41/ΕΕ).

2.1.3.3 Υγεία και ασφάλεια στην εργασία

Η υγεία και ασφάλεια στην εργασία απαιτούνται για την αποφυγή επαγγελματικών ατυχημάτων ή ασθενειών. Η διασφάλιση της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων σε όλη την επαγγελματική τους σταδιοδρομία είναι προϋπόθεση για μια βιώσιμη επαγγελματική ζωή και για την ενεργό και υγιή γήρανση μετά τη συνταξιοδότηση. Αποτελεί σημαντικό τμήμα των γενικών μέτρων που αποσκοπούν στην παροχή της δυνατότητας στους εργαζόμενους να εργάζονται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, και να ενθαρρύνονται γι' αυτό, και να στηρίζουν έτσι τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει σειρά από οδηγίες υγείας και ασφάλειας στην εργασία που ορίζουν τις γενικές προϋποθέσεις για την πρόληψη και την προστασία από επαγγελματικούς κινδύνους στον χώρο εργασίας. Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι η εθνική νομοθεσία τους σέβεται τις εν λόγω οδηγίες και ότι αυτές εφαρμόζονται αποτελεσματικά. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA) αποτελεί βασικό παράγοντα σε αυτή τη στρατηγική.

2.1.3.4. Κοινωνική ασφάλιση και ελεύθερη κυκλοφορία

Η ενεργός γήρανση προϋποθέτει οι ευρωπαίοι πολίτες απολαμβάνουν τα κοινωνικοασφαλιστικά τους δικαιώματα εντός της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προωθήσει μέτρα με σκοπό την προστασία της πρόσβασης των ατόμων που μετακινούνται, ή έχουν μετακινηθεί, γεωγραφικά στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, τα οποία επιτρέπουν στους ηλικιωμένους να συμμετέχουν στην κοινωνία και να διάγουν ανεξάρτητο βίο. Ο ευρωπαϊκός κανονισμός για τον

συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης (883/2004) διασφαλίζει ότι οι πολίτες μπορούν να θεμελιώνουν δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης ακόμα και εάν καλύπτονταν από διαφορετικές νομοθεσίες στη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους και ότι μπορούν να απολαμβάνουν τις νόμιμες συντάξεις και την κοινωνική προστασία τους οπουδήποτε στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η οδηγία 98/49/EK της 29ης Ιουνίου 1998 διασφαλίζει ότι όσοι μετακινούνται διασυνοριακά μπορούν να απολαμβάνουν τα δικαιώματα επαγγελματικής συνταξιοδότησης οπουδήποτε στην Ευρωπαϊκή Ένωση και δεν τυγχάνουν λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης από όσους αλλάζουν εργασία εντός της χώρας τους. Τα δικαιώματα επαγγελματικής συνταξιοδότησης για τους μετακινούμενους διασυνοριακά εργαζόμενους, προστατεύονται από δύο ευρωπαϊκές οδηγίες. Η πρώτη εξ αυτών καλύπτει τα ιδρύματα επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών (2003/41/EK) και παρέχει διασυνοριακή εποπτεία και κανόνες για τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά συστήματα στην εσωτερική αγορά. Η δεύτερη Οδηγία αφορά την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (2008/94/EK) και απαιτεί από τα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων επαγγελματικής συνταξιοδότησης.

Η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη είναι ιδιαίτερα σημαντική για τους ηλικιωμένους. Ο κανονισμός για τον συντονισμό των νομοθεσιών κοινωνικής ασφάλισης (883/2004) προβλέπει την ίση πρόσβαση στα εκ του νόμου προβλεπόμενα συστήματα ασφαλίσεως υγείας και υγειονομικής περίθαλψης για όσους μετακινούνται διασυνοριακά. Επιπλέον, η οδηγία περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης (2011/24/EK) προστατεύει το δικαίωμα των ασθενών για τη λήψη των απαιτούμενων πληροφοριών σχετικά με την υγειονομική τους περίθαλψη σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3. Διεθνείς καλές πρακτικές στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.

Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα εστιάζει στα θέματα που αφορούν:

- ✓ Τα πεδία παρεμβάσεων της κοινωνικής διοίκησης σε αντιπροσωπευτικούς άξονες της ενεργού γήρανσης.
- ✓ Αντιπροσωπευτικές πρακτικές στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.

Σκοπός της θεματικής ενότητας

Σκοπός της ενότητας είναι η μελέτη διεθνών καλών πρακτικών ενεργού γήρανσης που αποτελεί σημαντικό μηχανισμό σχεδιασμού και ανάπτυξης ή βελτίωσης πολιτικών που βελτιώνουν τη ζωή των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, καθώς και ενίσχυσης της ενημέρωσης και της ευαισθητοποίησης για τη σημασία της ευημερίας των ατόμων αυτών για όλη την κοινωνία.

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι επιμορφωνόμενοι/ες θα είναι σε θέση να:

- Αναγνωρίζουν τα διαφορετικά μοντέλα και προγράμματα προώθησης της ενεργού γήρανσης.
- Διακρίνουν τις βασικές αρχές, τεχνικές και εργαλεία που ενισχύουν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων ενεργού γήρανσης.

Έννοιες- κλειδιά

Υγής γήρανση, κύκλος ζωής, Δείκτης Ενεργού Γήρανσης, ΑΑΙ

3.1. Ανακεφαλαίωση και σύντομη συγκριτική των προσεγγίσεων της ενεργού γήρανσης.

3.1.1. Η εξέλιξη/αναθεώρηση της προσέγγισης του ΠΟΥ για την ενεργό γήρανση με βάση τους ορισμούς 2002 και 2015

Η διαφορά μεταξύ των ορισμών της Ενεργού Γήρανσης που παρουσίασε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας το 2002⁶⁰ και το 2015⁶¹ αντικατοπτρίζει την αλλαγή της αντίληψης της έννοιας της γήρανσης και των πτυχών της, που είναι σημαντικές για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων.

Ο αρχικός ορισμός επικεντρώθηκε σε μια σφαιρική προσέγγιση της γήρανσης, που εστιάζει στην ανάγκη να διατηρούνται οι ηλικιωμένοι ενεργοί και υγιείς, ενώ παράλληλα προστατεύονται από τις κοινωνικές και οικονομικές δυσκολίες. Η αναθεώρησή του, με την υιοθέτηση του όρου «υγιής» γήρανση και την προσθήκη των εννοιών «λειτουργική ικανότητα» και «ευημερία», θέτει ως κύριο στόχο την ευημερία, ως ευρεία έννοια που περιλαμβάνει πεδία όπως η ευτυχία, η ικανοποίηση, η ολοκλήρωση, η πληρότητα. Ο όρος αυτός αναγνωρίζει τη σημασία της διατήρησης της αυτονομίας και της ικανότητας των ηλικιωμένων να δημιουργούν και να διατηρούν σχέσεις, να συμμετέχουν σε σημαντικές γι' αυτούς δραστηριότητες, να συνεχίζουν την προσωπική τους ανάπτυξη, να μην παύουν να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν, ανεξαρτήτως της υγείας ή της φυσικής τους κατάστασης.

Η υγιής γήρανση συνδέεται με την υποστήριξη και τις ευκαιρίες που εγγυάται η κοινωνία για να διατηρήσει τη λειτουργικότητα των ηλικιωμένων και να τους επιτρέψει να ζουν όπως θέλουν. Η λειτουργική ικανότητα, δηλαδή η ικανότητα ενός ατόμου να εκτελεί καθημερινές δραστηριότητες που του επιτρέπουν να έχει μια ανεξάρτητη και ουσιαστική ζωή προϋποθέτει την αλληλεπίδραση της ψυχικής και σωματικής του κατάσταση με το κατάλληλο, ευνοϊκό περιβάλλον.

Κατά συνέπεια, η βασική διαφορά μεταξύ των ορισμών είναι ότι με τη νέα

⁶⁰ WHO “Active Ageing: A Policy Framework Geneva (2002), http://www.who.int/ageing/active_ageing/en/

⁶¹ WHO “World Report on Ageing and health - Geneva (2015) http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf

αντίληψη, ο στόχος που τίθεται είναι να διασφαλιστεί ότι τα άτομα μπορούν να προσαρμόζονται και να διατηρούν την ποιότητα ζωής τους, ακόμα και όταν περιορίζεται η λειτουργική τους ικανότητα. Η αυτονομία και η ευημερία μπορούν να διατηρούνται και όταν τα άτομα δεν είναι πλέον σωματικά ενεργά ή δεν εργάζονται και ενισχύεται η σημασία της λειτουργική ικανότητας και της ευημερίας, χωρίς να απαιτείται η συμμετοχή μέσω της εργασίας ή άλλων κοινωνικών δραστηριοτήτων. Η ενσωμάτωση της ευημερίας και της αυτονομίας στην έννοια της γήρανσης, πέραν της οικονομικής και κοινωνικής συμμετοχής αντιμετωπίζει με αυξημένη ευαισθησία τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

3.1.2. Ο κοινός στόχος και η διαφορά στην προσέγγιση της ενεργού γήρανσης μεταξύ ΕΕ και ΠΟΥ

Κοινός στόχος της ΕΕ και του ΠΟΥ σε ό,τι αφορά την ενεργό γήρανση είναι η διασφάλιση της ποιότητας ζωής των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας. Ωστόσο υπάρχουν διαφορές στους επιμέρους στόχους και τις προκλήσεις των δύο οργανισμών, οι οποίες αντανακλώνται στις προσεγγίσεις και τις προτεραιότητές τους.

Ο ΠΟΥ επικεντρώνεται στην υγεία, την αυτονομία και την ευημερία των ηλικιωμένων, δίνοντας έμφαση στη λειτουργική ικανότητα και τη δυνατότητα να ζουν με αξιοπρέπεια, ανεξάρτητα από την εργασιακή τους κατάσταση. Η σημασία της απασχόλησης αναγνωρίζεται ταυτόχρονα με τη σημασία της συμμετοχής στην κοινωνία και όσων ενδέχεται να μη μπορούν ή να μη θέλουν να εργάζονται.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει έμφαση στην οικονομική δραστηριότητα και κοινωνική συμμετοχή των ηλικιωμένων, στην παραμονή τους στην αγορά εργασίας και τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων.

3.2. Η προσέγγιση του κύκλου ζωής από την ΕΕ και η ενεργός γήρανση στον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΠΚΔ).

Το δημογραφικό ζήτημα και η ενεργός γήρανση βρίσκονται ψηλά στην πολιτική ατζέντα της ΕΕ. λόγω των κοινωνικών, οικονομικών και δημογραφικών εξελίξεων και των επιπτώσεών τους στη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων και

των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και υγείας.

Σύμφωνα με την προσέγγιση του κύκλου ζωής στην ΕΕ, η ενεργός γήρανση δεν αφορά μόνο τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, αλλά αποτελεί μια διαδικασία που διαμορφώνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Η προώθηση της ενεργού και υγιούς γήρανσης πρέπει να ξεκινά από τη νεαρή ηλικία και να συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου. Η υγεία, η εκπαίδευση, η εργασία, η κοινωνική συμμετοχή και η αυτονομία πρέπει να υποστηρίζονται σε όλα τα στάδια της ζωής, ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να φτάσουν σε μεγάλη ηλικία με την καλύτερη δυνατή ποιότητα ζωής, υγείας και συμμετοχής στην κοινωνία. Αυτή η ολιστική προσέγγιση προωθεί τη βιωσιμότητα των κοινωνικών συστημάτων και την ευημερία των ατόμων σε κάθε ηλικία.

Η ενεργός γήρανση αποτελεί μια σημαντική διάσταση του ΕΠΚΔ, ο οποίος επιδιώκει για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας να ζουν με αξιοπρέπεια, να παραμένουν ενεργοί στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία και να έχουν πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας και φροντίδας, συμβάλλοντας σε μια βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη Ευρώπη για όλες τις ηλικίες. Η ενεργός γήρανση προωθείται μέσω αρκετών από τις αρχές του Πυλώνα:

Η **Αρχή 15 «Ενεργός υποστήριξη για την απασχόληση»** επικεντρώνεται στην παροχή υποστήριξης για όλους, ανεξαρτήτως ηλικίας, ώστε να παραμείνουν ενεργοί στην αγορά εργασίας, όσο το επιθυμούν και μπορούν. Περιλαμβάνει πολιτικές για προσβάσιμες και ευέλικτες μορφές εργασίας για ηλικιωμένους, ενίσχυση της διά βίου μάθησης, υποστήριξη για επανένταξη στην εργασία μετά από περιόδους ανεργίας ή απουσίας.

Η **Αρχή 16 «Υγής, ασφαλής και προσαρμοσμένη εργασία»** προωθεί πολιτικές που διασφαλίζουν την **υγιή και ασφαλή εργασία** και την **προσαρμογή των θέσεων εργασίας** στις ικανότητες και τις ανάγκες των ηλικιωμένων, ώστε να παραμείνουν παραγωγικοί και να απολαμβάνουν καλές συνθήκες εργασίας, μειώνοντας το άγχος της πρόωρης συνταξιοδότησης.

Η **Αρχή 17 «Συμπεριληπτική κοινωνία και κοινωνική προστασία»** τονίζει τη σημασία της κοινωνικής συμμετοχής και ένταξης όλων, ανεξαρτήτως ηλικίας. Προωθεί τη δημιουργία φιλικού προς την ηλικία κοινωνικού περιβάλλοντος, ώστε

οι ηλικιωμένοι να παραμένουν κοινωνικά ενεργοί και να συνεισφέρουν στην κοινωνία, ενώ αποτρέπεται η απομόνωσή τους και βελτιώνεται η ποιότητα ζωής τους.

Η **Αρχή 18 «Μακροχρόνια φροντίδα»** διασφαλίζει ότι τα άτομα που χρειάζονται φροντίδα, συμπεριλαμβανομένων των ηλικιωμένων, έχουν **πρόσβαση σε οικονομικά προσιτές, ποιοτικές υπηρεσίες** μακροχρόνιας φροντίδας, ώστε να διατηρείται η **αυτονομία και η αξιοπρέπειά τους**.

Η **Αρχή 12 «Κοινωνική προστασία και κοινωνική ασφάλιση»** τονίζει τη σημασία της επάρκειας των συντάξεων, ώστε τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας να ζουν με αξιοπρέπεια και αυτονομία, χωρίς να εξαρτώνται από την κοινωνική βοήθεια. Η **οικονομική ασφάλεια** επιτρέπει να παραμένουν ενεργοί πολίτες, να συμμετέχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες και να απολαμβάνουν την ποιότητα ζωής τους.

3.3. Ο Δείκτης Ενεργού Γήρανης (Active Ageing Index -AAI)

Το Ευρωπαϊκό Έτος για την Ενεργό Γήρανση και την Αλληλεγγύη μεταξύ των Γενεών 2012, όπως προαναφέρθηκε, είχε ως στόχο να ευαισθητοποιήσει τις κοινωνίες και τους πολιτικούς για τα ζητήματα που σχετίζονται με τη γήρανση του πληθυσμού στην Ευρώπη και να ενισχύσει τη συμμετοχή των ηλικιωμένων στην κοινωνία. Από τις πολλές πρωτοβουλίες και αποτελέσματα που προέκυψαν από το Έτος αυτό, το πιο **σημαντικό και διαρκές αποτέλεσμα ήταν η καθιέρωση του Δείκτη Ενεργού Γήρανης (AAI)**.

Ο Δείκτης Ενεργού Γήρανης αποτελεί εργαλείο που αναπτύχθηκε για να μετρά και να παρακολουθεί την πρόοδο των κρατών μελών της ΕΕ στο ζήτημα αυτό, ώστε να εντοπίζονται οι τομείς στους οποίους χρειάζεται βελτίωση. Ακολουθεί μια **πολυδιάστατη προοπτική**, η οποία λαμβάνει υπόψη τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας συνεισφέρουν στην κοινωνία και την οικονομία, μέσω αμειβόμενης ή εθελοντικής εργασίας, άτυπης φροντίδας, πολιτικής συμμετοχής, ή με το να διατηρούν έναν τρόπο ζωής υγιή, ενημερωμένο και ανεξάρτητο, ακόμη και σε προχωρημένη ηλικία. Επίσης λαμβάνει υπόψη περιβαλλοντικούς παράγοντες που μπορούν να τους καταστήσουν ικανούς να είναι περισσότερο ενεργοί (όπως για παράδειγμα τα συστήματα εκπαίδευσης και φροντίδας ή οι υποδομές που προωθούν την ευημερία, την κοινωνική συμμετοχή και τη χρήση

ψηφιακών υπηρεσιών).

Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, ο Δείκτης Ενεργού Γήρανης αποτελείται από 22 υποδείκτες, ομαδοποιημένους σε 4 πεδία: (α) απασχόληση, (β) κοινωνική συμμετοχή, (γ) ανεξάρτητη, υγιής και ασφαλής ζωή, (δ) ικανότητες και ευνοϊκό περιβάλλον. Τα πρώτα 3 πεδία επιχειρούν να συλλάβουν εμπειρίες και επιτεύγματα, ενώ το τέταρτο, επιχειρεί να ποσοτικοποιήσει τις συνθήκες πλαισίου που ενθαρρύνουν ή εμποδίζουν την ενεργό γήρανση. Το αποτέλεσμα είναι μια ολοκληρωμένη προσέγγιση του πληθυσμού μεγαλύτερης ηλικίας.⁶²

Πίνακας 2: Ο Δείκτης Ενεργού Γήρανης: πεδία και υποδείκτες

Δείκτης ενεργού γήρανης – ΑΑΙ				
Πεδία	Απασχόληση	Συμμετοχή στην κοινωνία	Ανεξάρτητη, Υγιής και Ασφαλής ζωή	Ικανότητες και περιβάλλον
Υποδείκτες	Ποσοστό απασχόλησης 55-59	Εθελοντικές δραστηριότητες	Φυσική άσκηση	Προσδόκιμο ζωής στα 55
	Ποσοστό απασχόλησης 60-64	Φροντίδα παιδιών και εγγονιών	Πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας	Προσδόκιμο υγιούς ζωής στα 55
	Ποσοστό απασχόλησης 65-69	Φροντίδα ηλικιωμένων και Αμεα	Ανεξάρτητη διαβίωση	Πνευματική ευημερία
	Ποσοστό απασχόλησης 70-74	Πολιτική Συμετοχή	Οικονομική ασφάλεια (3 δείκτες)	Χρήση ΤΠΕ
			Φυσική ασφάλεια	Κοινωνικές σχέσεις
			Δια βίου μάθηση	Μορφωτικό επίπεδο
		Πραγματική εμπειρία ενεργού γήρανης		

Πηγή: 2018 Active Ageing Index , Analytical Report, United Nations Economic Commission for Europe, October 2019, https://unece.org/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/ECE-WG-33.pdf

(α) Το πεδίο της **απασχόλησης** μετρά τη συμμετοχή των ατόμων ηλικίας 55-74 ετών στην αγορά εργασίας και περιλαμβάνει 4 υποδείκτες: τα ποσοστά απασχόλησης 4 ηλικιακών ομάδων : 55- 59 ετών, 60-64 ετών, 65-69 ετών και 70-74 ετών⁶³.

(β) Το πεδίο της **κοινωνικής συμμετοχής** αξιολογεί τη συμμετοχή των ηλικιωμένων

⁶² https://unece.org/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/AAI_Guidelines_final.pdf

⁶³ Ακολουθούνται οι ορισμοί της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (Labour Force Survey - LFS)

σε εθελοντισμό, φροντίδα για άλλους και άλλες μορφές κοινωνικής δράσης και περιλαμβάνει 4 υποδείκτες: Εθελοντικές δραστηριότητες, φροντίδα παιδιών και εγγονιών, φροντίδα ενηλίκων, συμμετοχή στην πολιτική.

- «**Εθελοντικές δραστηριότητες**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που έκαναν κάποια (δωρεάν) εθελοντική δραστηριότητα στους τελευταίους 12 μήνες (κάθε εβδομάδα/μήνα, λιγότερο συχνά, περιστασιακά, καθόλου)

- «**Φροντίδα παιδιών και εγγονιών**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που εμπλέκεται στη (δωρεάν) φύλαξη και εκπαίδευση παιδιών ή εγγονών (κάθε μέρα, αρκετές ημέρες την εβδομάδα, 1 ή 2 μέρες την εβδομάδα, λιγότερο συχνά, ποτέ).

- «**Φροντίδα ηλικιωμένων και ΑμεΑ**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που εμπλέκονται στη φροντίδα ανάπηρων ή ηλικιωμένων (>75 ετών) μελών της οικογένειας, γειτόνων ή φίλων (κάθε μέρα, αρκετές μέρες την εβδομάδα, 1 ή 2 φορές την εβδομάδα, λιγότερα συχνά, ποτέ).

- «**Συμμετοχή στην πολιτική**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που κατά τους τελευταίους 12 μήνες συμμετείχαν σε συνάντηση με σωματείο, πολιτικό κόμμα, πολιτική οργάνωση, ή σε διαμαρτυρία, ή υπέγραψαν διαμαρτυρία, ακόμη και διαδικτυακά, ή ήρθαν σε επαφή με πολιτικό ή δημόσιο αξιωματούχο (όχι τη συνηθισμένη επαφή με τις δημόσιες υπηρεσίες)

(γ) Το πεδίο **ανεξάρτητη, υγιής και ασφαλής ζωή** εξετάζει την υγεία, την αυτονομία και την πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας και περιλαμβάνει 7 υποδείκτες:

-«**Φυσική άσκηση**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που παίρνουν μέρος σε αθλήματα ή φυσική άσκηση κάθε μέρα ή σχεδόν κάθε μέρα.

- «**Πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που αναφέρουν μη ικανοποιημένες ανάγκες για ιατρική και οδοντιατρική εξέταση

«**Ανεξάρτητη διαβίωση**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 75 ετών που ζουν μόνοι τους ή σε ζευγάρια

«**Σχετικό μέσο εισόδημα**»: μετράει το λόγο του μέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος ατόμων μεγαλύτερων των 65 ετών προς το μέσο ισοδύναμο διαθέσιμο

εισόδημα των ατόμων μικρότερων των 65 ετών.

«**Όχι σε κίνδυνο φτώχειας**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 65 ετών που δεν βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας

-«**Όχι σε υλική στέρηση**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 65 ετών που δεν βρίσκονται σε υλική στέρηση

-«**Σωματική ασφάλεια**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που δηλώνουν ότι νιώθουν ασφαλείς ή πολύ ασφαλείς για να περπατήσουν μόνοι στη γειτονιά τους τη νύχτα

-«**Δια βίου μάθηση**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων 55 – 74 ετών που πήραν μέρος σε εκπαίδευση ή κατάρτιση κατά τις 4 εβδομάδες που προηγήθηκαν της ερώτησης

(δ) Το πεδίο **ικανότητες και ευνοϊκό περιβάλλον** εξετάζει τις ευκαιρίες των ηλικιωμένων να παραμένουν ενεργοί, καθώς και το φιλικό προς την ηλικία περιβάλλον και περιλαμβάνει 6 δείκτες:

-«**Προσδόκιμο ζωής στα 55**»: μετράει τον αριθμό των ετών που προσδοκείται ότι θα ζήσουν κατά μέσο όρο τα άτομα ηλικίας 55 ετών

-«**Προσδόκιμο υγιούς ζωής στα 55**»: μετράει τον αριθμό των ετών που προσδοκείται ότι θα ζήσουν χωρίς περιορισμό σε δραστηριότητα από προβλήματα υγείας στο υπόλοιπο της ζωής που αντιστοιχεί στο προσδόκιμο ζωής στα 55.

-«**Πνευματική ευημερία**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που κατά τις 2 εβδομάδες που προηγήθηκαν της ερώτησης ένιωσαν χαρούμενοι και ευδιάθετοι, ήρεμοι και χαλαροί, ενεργοί και ζωηροί, ξύπνησαν νιώθοντας φρέσκοι και ξεκούραστοι και η καθημερινή τους ζωή είναι γεμάτη με πράγματα που τους ενδιαφέρουν. (όλη την ώρα, σχεδόν όλη την ώρα, περισσότερο από το μισό χρόνο, λιγότερο από το μισό χρόνο, κάποιο από το χρόνο, καθόλου).

-«**Χρήση ΤΠΕ**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 55-74 ετών που κατά τους 3 μήνες που προηγήθηκαν της ερώτησης χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο κάθε μέρα ή σχεδόν κάθε μέρα ή τουλάχιστον 1 φορά την εβδομάδα.

-«**Κοινωνικές επαφές**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων άνω των 55 ετών που κατά τους 3 μήνες που προηγήθηκαν της ερώτησης συναντήθηκαν με φίλους, συγγενείς ή συναδέλφους 1 φορά την εβδομάδα, αρκετές φορές την εβδομάδα, ή κάθε μέρα.

-«**Μορφωτικό επίπεδο**»: μετράει το ποσοστό των ατόμων 55-74 ετών που ολοκλήρωσαν δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση

Το συνολικό αποτέλεσμα που θα προκύψει είναι ένας αριθμός μεταξύ 0 και 25. Τιμές κάτω του 13 υποδεικνύουν απουσία ευημερίας και ανάγκη εξέτασης για κατάθλιψη.

3.3.1. Η κατάσταση στην ΕΕ σύμφωνα με το δείκτη ΑΑΙ

Η πιο πρόσφατη Έκθεση που αφορά τις επιδόσεις των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υλοποίηση πολιτικών Ενεργού Γήρανσης με βάση τις τιμές του ΑΑΙ⁶⁴, δημοσιεύτηκε το 2019 και βασίστηκε σε δεδομένα έως το 2016. Η Έκθεση, η οποία συτάχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Οικονομική Επιτροπή των ΗΕ για την Ενεργό Γήρανση στην ΕΕ αξιολόγησε την πρόοδο των κρατών μελών στους τέσσερις τομείς -της απασχόλησης, της κοινωνικής συμμετοχής της ανεξάρτητης και ασφαλούς διαβίωσης και των δυνατοτήτων και του ευνοϊκού για την ενεργό γήρανση περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με την Έκθεση, υπήρξε συνολική βελτίωση στον ΑΑΙ κατά περίπου 10% μεταξύ 2008 και 2016. Τις καλύτερες επιδόσεις είχαν χώρες όπως η Σουηδία και Δανία, ενώ η Ελλάδα και οι χώρες της Νότιας Ευρώπης δεν είχαν τόσο καλά αποτελέσματα.

Επίσης, η Έκθεση ανέδειξε τη σημαντική διακύμανση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, τόσο συνολικά, όσο και σε κάθε πεδίο.

Στους ακόλουθους πίνακες 3 και 4 βλέπουμε:

(α) τη διακύμανση των τιμών του δείκτη, ο οποίος παίρνει τιμές από 27,7 έως 47,2 για την απασχόληση, από 9,7 έως 27 για την κοινωνική συμμετοχή, από 57,7 έως 79,2 για την ανεξάρτητη ζωή και από 44,6 έως 71,2 για την ικανότητα και το ευνοϊκό περιβάλλον και

(β) την επίδοση 12 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνολικά και ανά

⁶⁴2018 Active Ageing Index , Analytical Report, United Nations Economic Commission for Europe, October 2019, https://unece.org/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/ECE-WG-33.pdf

πεδίο.

Πίνακας 3: Διακύμανση των τιμών του Δείκτης Ενεργού Γήρανσης, συνολικά και ανά υποδείκη

	min	M. O. ΕΕ	max
AAI	27,7	35,7	47,2
Απασχόληση	20,2	31,1	45,4
Κοινωνική συμμετοχή	9,7	17,9	27
Ανεξάρτητη διαβίωση	57,7	70,7	79,2
Ευνοϊκό περιβάλλον	44,6	57,5	71,2

Πηγή: 2018 Active Ageing Index, Analytical Report

Πίνακας 4: Δείκτης Ενεργού Γήρανσης ανά κράτος μέλος της ΕΕ

	Απασχόληση	Κοινωνική συμμετοχή	Ανεξάρτητη διαβίωση	Ευνοϊκό περιβάλλον	AAI
Σουηδία	45,4	26	79,2	71,2	47,2
Δανία	40,6	21,7	78,4	66,5	43
Ολλανδία	36,3	26,6	77,3	64,7	42,7
Γερμανία	39,4	15,9	74,9	63,6	39,6
Γαλλία	26,9	26,2	75,4	62,2	38,6
Βέλγιο	23,8	27	73,3	62,8	37,7
Κύπρος	30,8	19,4	71,5	54,9	35,7
Ιταλία	28	17,3	68	55,9	33,8
Ισπανία	25,7	16,2	71,6	59,7	33,7
Βουλγαρία	30,5	9,7	66,2	55,9	31,8
Ρουμανία	28,9	13,6	63,7	44,6	30,2

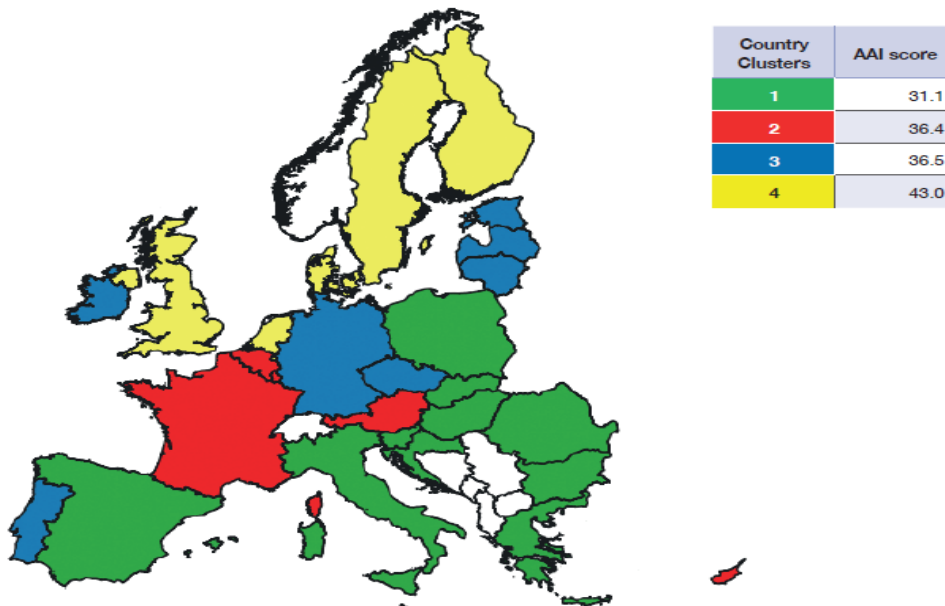
Ελλάδα	20,6	11,8	63,9	50	27,7
--------	------	------	------	----	------

Πηγή:2018 Active Ageing Index, Analytical Report

Από τη συνολική κατάταξη των κρατών μελών της ΕΕ με βάση τις τιμές του δείκτη, προκύπτουν 4 συμπλέγματα χωρών, τα όποια σημειώνονται στον ακόλουθο χάρτη με 4 χρώματα: πράσινο, κόκκινο, μπλε και κίτρινο.

- Το Πράσινο σύμπλεγμα περιλαμβάνει χώρες της πρώην Ανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου (Βουλγαρία, Κροατία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιταλία, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία και Ισπανία), οι οποίες παρουσιάζουν προκλήσεις κυρίως στον τομέα της κοινωνικής συμμετοχής.
- Το Κόκκινο σύμπλεγμα περιλαμβάνει χώρες της Ηπειρωτικής Ευρώπης και τα νησιά της Μεσογείου (Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Γαλλία, Λουξεμβούργο και Μάλτα), οι οποίες παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά απασχόλησης στις μεγαλύτερες ηλικίες

Figure 3: Map of country clusters

Country clusters*	Domain-specific scores				Overall
	Employment	Social participation	Independent, healthy & secure living	Capacity & enabling environment	
1	25.6	14.1	66.9	52.8	31.1
2	25.7	22.7	73.8	60.4	36.4
3	37.5	15.1	68.3	55.9	36.5
4	39.4	23.5	77.6	65.9	43.0
Total	31.1	17.9	70.7	57.5	35.7

- Το Μπλε σύμπλεγμα περιλαμβάνει χώρες διασκορπισμένες γεωγραφικά (Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Γερμανία, Ιρλανδία, Λετονία, Λιθουανία και Πορτογαλία) οι οποίες βρίσκονται κάτω από το μέσο όρο σε όλα τα πεδία και ιδίως στην κοινωνική συμμετοχή.
- Το Κίτρινο σύμπλεγμα περιλαμβάνει τις Σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Φιλανδία, Σουηδία), την Ολλανδία και το ΗΒ οι οποίες βρίσκονται πολύ πάνω από το μέσο όρο στα πεδία απασχόλησης, κοινωνικής συμμετοχής και ευνοϊκού περιβάλλοντος και ελαφρά πάνω από το μέσο όρο στην ανεξάρτητη διαβίωση.

Η Έκθεση της Οικονομικής Επιτροπής των ΗΕ για την Ενεργό Γήρανση με βάση το Δείκτη Ενεργού Γήρανσης⁶⁵ κατέληξε σε σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με τις **ανισότητες** και το **χάσμα μεταξύ των φύλων** στην ενεργό γήρανση στην ΕΕ.

Σύμφωνα με αυτά, προκύπτει ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ ΑΑΙ και κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ενώ η συσχέτιση μεταξύ ΑΑΙ και εισοδηματικής ανισότητας είναι ασθενής. Υψηλές ανισότητες εμφανίζονται με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και το φύλο, με τους καθώς οι άνδρες και τα άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο καταγράφουν υψηλότερα σκορ στον ΑΑΙ. Μάλιστα το εκπαιδευτικό χάσμα μεγαλώνει στην ενεργό γήρανση, ενώ το χάσμα των φύλων μειώνεται.

Τα ευρήματα της Έκθεσης για το χάσμα μεταξύ των φύλων στην Ευρώπη, ανέδειξαν τις προκλήσεις και τις ανισότητες που αντιμετωπίζουν οι ηλικιωμένες γυναίκες σε σύγκριση με τους ηλικιωμένους άνδρες. Οι συνθήκες είναι καλύτερες για

⁶⁵2018 Active Ageing Index , Analytical Report, United Nations Economic Commission for Europe, October 2019, https://unece.org/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/ECE-WG-33.pdf

τις γυναίκες μόνο στο πεδίο της κοινωνικής συμμετοχής, ενώ είναι καλύτερες για τους άνδρες στα υπόλοιπα 3 πεδία, με το μεγαλύτερο χάσμα στην απασχόληση.

Οι γυναίκες ηλικίας 55-74 ετών είναι λιγότερο πιθανό να είναι ενεργές στην αγορά εργασίας σε σύγκριση με τους άνδρες της ίδιας ηλικιακής ομάδας, γεγονός που οφείλεται σε παράγοντες όπως οι παραδοσιακοί ρόλοι των φύλων, οι οποίοι επηρεάζουν τις επιλογές εκπαίδευσης και εργασίας, καθώς και τις υποχρεώσεις φροντίδας που συχνά αναλαμβάνουν οι γυναίκες. Τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών είναι υψηλότερα από των ανδρών μόνο σε 3 χώρες: την Εσθονία, τη Φιλανδία και τη Γαλλία.

Σε ό,τι αφορά τους τομείς της υγείας και ανεξαρτησίας, αν και οι γυναίκες ζουν γενικά περισσότερο, έχουν περισσότερες πιθανότητες να υποφέρουν από χρόνιες ασθένειες και να χρειάζονται φροντίδα. Αυτό μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής τους και στην ικανότητά τους να παραμένουν ενεργές. Οι άνδρες τείνουν να έχουν καλύτερη υγεία και λιγότερες αναπηρίες σε σχέση με τις γυναίκες στην ίδια ηλικιακή ομάδα.

Διαφορές υπάρχουν επίσης στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και στην εκπαίδευση ενηλίκων, με περισσότερες γυναίκες να αναφέρουν ότι οι οικογενειακές υποχρεώσεις τους περιορίζουν από την συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης και εκπαίδευσης.

Τα παραπάνω ευρήματα κατατείνουν στο συμπέρασμα ότι απαιτούνται στοχευμένες πολιτικές για την υποστήριξη της συμμετοχής των ηλικιωμένων γυναικών στην αγορά εργασίας, μέσω κυρίως της υποστήριξης των γυναικών στις οικογενειακές τους υποχρεώσεις και την παροχή φροντίδας, ώστε να μειωθεί η κοινωνική τους απομόνωση και να ενισχυθεί η συμμετοχή τους στην κοινωνία. Η ισότιμη και συμπεριληπτική κοινωνία για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που αποτελεί στόχο της ΕΕ απαιτεί άμεση ανάληψη δράσης για μείωση του χάσματος των φύλων στην ενεργό γήρανση.

3.3.2. Παραδείγματα αξιοποίησης του ΑΑΙ

Ο ΑΑΙ έχει ήδη χρησιμοποιηθεί για σκοπούς πολιτικής σε αρκετές χώρες, όπως στη

Μάλτα, στην Εθνική Στρατηγική Πολιτικής Ενεργού Γήρανσης 2014-2020; στην Τσεχική Δημοκρατία, στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης 2013-2017 για τη Γήρανση, στην Πολωνία, σε προγράμματα ενίσχυσης της συνεισφοράς και των δυνατοτήτων των ηλικιωμένων, στη Βουλγαρία για την κατάρτιση ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στη χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), μέσω του Εθνικού Συστήματος επαγγελματικού προσανατολισμού, καθώς και για την υποστήριξη ανέργων κοντά στην ηλικία συνταξιοδότησης με επιδοτούμενες θέσεις απασχόλησης και στη Φιλανδία, για την ενθάρρυνση της απασχόλησης ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας με προσαύξηση της σύνταξης, πρόληψη επιδείνωσης στην υγεία και έγκαιρη ανίχνευση πιθανότητας για αναπηρία, καθώς και για την κατάρτιση και δια βίου μάθηση, την απόκτηση διπλώματος σε οποιαδήποτε ηλικία και την προστασία των ανέργων μεγαλύτερης ηλικίας με το Εθνικό Πρόγραμμα για ηλικία.

3.4. Καλές πρακτικές

Οι **καλές πρακτικές** που αναπτύχθηκαν στις χώρες της ΕΕ από πολιτικές που σχεδιάστηκαν και υιοθετήθηκαν με βάση τα συμπεράσματα από τη χρήση του ΑΑΙ, αλλά και με βάση συμπεράσματα πριν τη χρήση του δείκτη, μπορούν να ταξινομηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες:

- (α) Χρήση ΤΠΕ, ανάπτυξη και χρήση εξειδικευμένων τεχνολογικών προϊόντων,**
- (β) επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο (απασχόληση, κατάρτιση, εκπαίδευση),**
- (γ) επένδυση στις σχέσεις, στην κοινωνικοποίηση τη συνύπαρξη και την αναδιοργάνωση της εργασίας, με βάση τις ανάγκες της ηλικίας και**
- (δ) προστασία της υγείας.**

3.4.1. Καλές πρακτικές από τη χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών, ανάπτυξη και χρήση εξειδικευμένων τεχνολογικών προϊόντων

Οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται σε πολλά πεδία πολιτικής, όπως, απασχόληση, πρόσβαση σε υπηρεσίες, κινητικότητα και προσβασιμότητα, βελτίωση της προσβασιμότητας συγκοινωνιακών υποδομών και διαθεσιμότητας ΜΜΜ, στέγη, υποστήριξη ανέγερσης ή προσαρμογής κατοικιών φιλικών προς τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, κοινωνική

συμμετοχή, παροχή υπηρεσιών υγείας, αποθήκευση και χρήση ιατρικών δεδομένων. Ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα καλών πρακτικών στη χρήση ΤΠΕ είναι τα ακόλουθα:

Στη **Δανία**, τα **IT Café** ξεκίνησαν ως πρωτοβουλία της Ένωσης Ηλικιωμένων πολιτών της Δανίας, για υποστήριξη των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στην κατανόηση και χρήση των ΤΠΕ, ώστε να εξοικειωθούν με την τεχνολογία και να αναπτύξουν τις ψηφιακές τους δεξιότητες σε ένα φιλικό και υποστηρικτικό περιβάλλον. Σε αυτά τα καφέ, οι ηλικιωμένοι έχουν τη δυνατότητα να μάθουν πώς να χρησιμοποιούν υπολογιστές, smartphones και το διαδίκτυο, ώστε να μπορούν να στέλνουν email, να χρησιμοποιούν εφαρμογές και κοινωνικά δίκτυα, να κάνουν online τραπεζικές συναλλαγές ή αγορές, να προστατεύονται από διαδικτυακές απάτες.

Η αρχή έγινε με την ίδρυση 3 καφέ και μέσα σε 4 χρόνια λειτουργούσαν 55 σε όλη τη χώρα και εκπαιδεύτηκαν 4000 ηλικιωμένοι, ενώ 700 άτομα την εβδομάδα επισκέπτονται κατά μέσο όρο τα καφέ.

Στη **Φιλανδία** δημιουργήθηκε η διαδικτυακή υπηρεσία για ηλικιωμένους «**Cheerful net**», για τη χρήση υπηρεσιών και πληροφοριών του internet για ενημέρωση, οργάνωση ταξιδιών, πληροφορίες και υπηρεσίες υγείας. Η υπηρεσία δεν απαιτεί ιδιαίτερη γνώση και εμπειρία σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ενώ παρέχει στους χρήστες τη δυνατότητα βελτίωσης των ικανοτήτων τους στις ΤΠΕ, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και δυνατότητές τους.

Στη **Γερμανία** το "**Web for All**" («Web für Alle») είναι μια πρωτοβουλία που στοχεύει στην υποστήριξη των ηλικιωμένων για την εκμάθηση και τη χρήση του διαδικτύου, με σκοπό να μειώσει τον ψηφιακό αποκλεισμό τους. Η πρωτοβουλία παρέχει εκπαίδευση, υποστήριξη και εξοπλισμό για τους μεγαλύτερους σε ηλικία ανθρώπους, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο με ασφάλεια και άνεση.

Ο στόχος αυτής της πρωτοβουλίας είναι οι ηλικιωμένοι να αποκτήσουν ψηφιακές δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν στην πρόσβασή τους στο internet, στην αναγνώριση και αποφυγή εμποδίων που αντιμετωπίζουν όλοι και ειδικά τα άτομα με αναπηρία και τα άτομα τρίτης ηλικίας, να ενημερωθούν για πιθανά εμπόδια στην

χρήση του διαδικτύου και τρόπους αντιμετώπισή τους

Η πρωτοβουλία έχει ευρεία εφαρμογή και συμβάλλει στην κοινωνική ένταξη των ηλικιωμένων, επιτρέποντάς τους να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητες που προσφέρει η τεχνολογία και να παραμείνουν συνδεδεμένοι με την κοινωνία, ακόμη και αν δεν έχουν αναπτύξει προηγουμένως ψηφιακές δεξιότητες.

Στην **Ολλανδία**, η οποία έχει μία από τις μεγαλύτερες γηράσκουσες πληθυσμιακές ομάδες στην Ευρώπη, ο όρος «**Gerontechnology**» αναφέρεται στο σχεδιασμό, την ανάπτυξη, τη διανομή και τη χρήση τεχνολογικών λύσεων που προορίζονται για να υποστηρίξουν και να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων ανθρώπων. Συνδυάζει τη γεροντολογία με την τεχνολογία, και περιλαμβάνει τη δημιουργία και εφαρμογή νέων τεχνολογικών εργαλείων που διευκολύνουν τη ζωή των ηλικιωμένων, βελτιώνουν την αυτονομία τους και μειώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η Ολλανδία έχει αναγνωρίσει τη σημασία της Gerotechnology ως τρόπο ενίσχυσης της ανεξαρτησίας των ηλικιωμένων, επιτρέποντάς τους να παραμείνουν στο σπίτι τους για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και να μειώσουν την ανάγκη για ιδρυματική φροντίδα, ενώ ταυτόχρονα, βελτιώνουν την ποιότητα ζωής τους και να ενισχύουν την κοινωνική τους συμμετοχή. Η εφαρμογή της τεχνολογίας προβλέπει και τη διενέργεια έρευνας για τη δεκτικότητα των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας σε νέα τεχνολογικά προϊόντα και περιλαμβάνει:

(α) Βοηθητικές συσκευές και ρομπότ που βοηθούν τους ηλικιωμένους με καθημερινές δραστηριότητες, όπως το να μετακινούνται μέσα στο σπίτι, να επικοινωνούν με την οικογένεια ή να παρακολουθούν την υγεία τους.

(β) Εφαρμογές υγειονομικής παρακολούθησης που επιτρέπουν στους ηλικιωμένους να παρακολουθούν την υγεία τους σε πραγματικό χρόνο και να ειδοποιούν τους φροντιστές ή τους γιατρούς αν παρουσιαστούν ανησυχητικά συμπτώματα (π.χ. παρακολούθηση καρδιακής λειτουργίας, πίεσης αίματος ή ύπνου).

(γ) Ασύρματες τεχνολογίες και συστήματα τηλεϋγείας για να παρακολουθούνται οι ανάγκες των ηλικιωμένων και να παρέχεται υποστήριξη από απόσταση, επιτρέποντας **την παραμονή στο σπίτι, χωρίς να χρειάζονται συχνές επισκέψεις.**

(δ) «Έξυπνα» σπίτια, δηλαδή οικιακή αυτοματοποίηση και συστήματα που διευκολύνουν την καθημερινότητα των ηλικιωμένων, όπως, «έξυπνος» φωτισμός,

αυτόματο κλείσιμο θυρών, σύστημα ειδοποίησης σε περίπτωση ατυχήματος ή ανάγκης.

(ε) Ψηφιακή εκπαίδευση και κατάρτιση των ηλικιωμένων στις νέες τεχνολογίες

Στην **Πορτογαλία** δημιουργήθηκε η “**Telecare**” , ως ψηφιακή εικονική κοινότητα για την υποστήριξη των ηλικιωμένων ατόμων για την επίβλεψή τους από απόσταση (τηλε- επίβλεψη) και την παροχή τηλε-βοήθειας, με υπηρεσίες που παρέχονται μέσω των «έξυπνων» ηλεκτρονικών οικιακών συσκευών. Παρέχεται η δυνατότητα χρήσης αυτοματοποιημένων συσκευών στο χώρο του σπιτιού, ενώ υπάρχει η δυνατότητα επισκευής, διάγνωσης λάθους, αναγνώρισης και προσαρμογής σε διαφορετικά περιβάλλοντα με τη χρήση πληροφοριών.

Στη **Σουηδία** η “**SeniorNet Sweden**” είναι μια μη κερδοσκοπική οργάνωση που έχει ως στόχο την αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος και του χάσματος γενεών σε ό,τι αφορά την τεχνολογία και την προώθηση της χρήσης ΤΠΕ, μέσα από μια εικονική κοινότητα ηλικιωμένων Σουηδών πολιτών. Οι πιο έμπειροι στις ΤΠΕ μεταξύ των ηλικιωμένων εκπαιδεύουν τους πιο αρχάριους, ενώ υπάρχουν τοπικά παραρτήματα σε διάφορες περιοχές της χώρας, τα «SeniorNet clubs», τα οποία λειτουργούν ως κοινωνικά κέντρα εκπαίδευσης με έμφαση στις ΤΠΕ και διοργάνωσης δράσεων που εμπλέκουν άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, (όπως το «SeniorSurf» μια φορά το χρόνο), σε συνεργασία με 400 - 500 βιβλιοθήκες και σπόνσορες.

Σε πολλά από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως καλή πρακτική μπορεί να αναφερθεί η **ανάπτυξη και χρήση τεχνολογικών προϊόντων**, τα οποία ομαδοποιούνται ως εξής :

(α) Συσκευές επικοινωνίας για ηλικιωμένα άτομα που πάσχουν από άνοια, όπως είναι οι συσκευές τύπου κάρτας SIM κινητής τηλεφωνίας με αριθμό, για τον εντοπισμό της θέσης του κατόχου τους με αποστολή μηνύματος. (πχ iTrackIO-BELT), ή συσκευές GPS μικρού μεγέθους, με μορφή κουτιού ή ρολογιού, που περιλαμβάνουν και κουμπί πανικού, το οποίο ενεργοποιείται όταν ο κάτοχος της συσκευής βγει από μια ορισμένη γεωγραφική ζώνη, ή υπερβεί συγκεκριμένη ταχύτητα, με αποτέλεσμα να ενημερώνονται οι συγγενείς μέσω SMS, e-mail ή τηλεφώνου.

(β) Συσκευές εντοπισμού πτώσης, οι οποίες είναι μικρού μεγέθους επιθέματα που φοριούνται από τον χρήστη με μη επεμβατικό, μόνιμο τρόπο και επιτρέπουν τον ακριβή εντοπισμό σοβαρής πτώσης και την έγκαιρη ιατρική παρέμβαση, η οποία είναι καθοριστικής σημασίας για την επιβίωση του ηλικιωμένου ατόμου.

(γ) Τηλεφροντίδα - τηλεϊατρική, η οποία αποτελεί μια καινοτόμο προσέγγιση συνδυασμού ιατρικής γνώσης και εμπειρίας με τη χρήση ΤΠΕ , ώστε να είναι δυνατή⁶⁶:

- Η από απόσταση πραγματοποίηση εξετάσεων, η παρακολούθηση, η λήψη οδηγιών από γιατρό και η θεραπεία στο σπίτι με βιντεοδιάσκεψη και η καταγραφή των συμπτωμάτων σε ηλεκτρονική συσκευή.

- Η τηλεπαρακολούθηση των καθημερινών δραστηριοτήτων ηλικιωμένων ατόμων μέσω ασύρματων αισθητήρων, η καταγραφή δεδομένων και η έγκαιρη διάγνωση και παρέμβαση σε περίπτωση ανάγκης

Στην ίδια κατηγορία ανήκουν οι εφαρμογές «**Εξυπνο σπίτι**» για ηλικιωμένα άτομα (HOPE -Smart home for elderly people), το οποίο είναι μια διαδικτυακή πλατφόρμα που καθιστά τους ηλικιωμένους ικανούς να χρησιμοποιήσουν καινοτόμες τεχνολογίες για ανεξάρτητη διαβίωση, εύκολη πρόσβαση στην πληροφόρηση και έλεγχο της υγείας τους, καθώς και το **αυτοδιαχειριζόμενο «έξυπνο» κουτί Ελέγχου** (Ip Based Universal Control Box -UCB) που συνδέεται με υποσυστήματα και συσκευές στην κατοικία των ηλικιωμένων.

3.4.2. Καλές πρακτικές επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο

(α) Στη Βουλγαρία δημιουργήθηκε το **Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικού προσανατολισμού**, μέσω του οποίου υλοποιήθηκαν δράσεις κατάρτισης ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στη χρήση ΤΠΕ και παροχής συμβουλευτικής υποστήριξης, καθώς και προγράμματα επιδοτούμενων θέσεων απασχόλησης για την υποστήριξη ανέργων κοντά στην ηλικία συνταξιοδότησης .

(β) Στη Φιλανδία με το **Εθνικό Πρόγραμμα για Ηλικία**, τα άτομα μεγαλύτερης

⁶⁶Με τήρηση των νομικών και τεχνικών προδιαγραφών, ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων, την παροχή συναίνεσης, όπου απαιτείται κλπ.

ηλικίας ενθαρρύνονται να παραμείνουν στην απασχόληση με προσαύξηση της σύνταξης, πρόληψη της επιδείνωσης της υγείας και έγκαιρη ανίχνευση πιθανότητας για αναπηρία, ενώ παράλληλα διασφαλίζεται η ποιότητα των συμβάσεων και του εργασιακού περιβάλλοντος και η αναδιοργάνωση της εργασίας με βάση τις ανάγκες υγείας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατάρτιση, η δια βίου μάθησης και γενικότερα η εκπαίδευση και επανεκπαίδευση των ενηλίκων, καθώς είναι δυνατή η **απόκτηση διπλώματος και επαγγελματικού τίτλου σπουδών σε οποιαδήποτε ηλικία**. Η χρηματοδότηση είναι κρατική, δραστηριοποιούνται περισσότερα από 100 δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα, με ειδικές ρυθμίσεις για τους ενήλικες και εξατομικευμένα προγράμματα, ενώ περισσότεροι από 1.000.000 ενήλικες ξεκινούν κάθε χρόνο σπουδές για προσωπική εξέλιξη.

(γ) Στην **Ισπανία** διοργανώνονται δωρεάν ή με χαμηλό κόστος **εκπαιδευτικά σεμινάρια για ηλικιωμένους με θέμα την υγιεινή διατροφή σε μεγαλύτερες ηλικίες**. Τα μαθήματα περιλαμβάνουν διαλέξεις και παρουσιάσεις, εργαστήρια μαγειρικής και συνεδρίες με διατροφολόγους και έχουν ως στόχο την ευαισθητοποίηση για τη σημασία της ισορροπημένης διατροφής και η ενίσχυση των διατροφικών συνηθειών που μπορούν να βοηθήσουν στην πρόληψη χρόνιων νοσημάτων και στη διατήρηση της ανεξαρτησίας των ηλικιωμένων ατόμων. Τα μαθήματα αφορούν τις βασικές αρχές υγιεινής διατροφής, τις ανάγκες του οργανισμού σε θρεπτικά συστατικά καθώς μεγαλώνουμε, τη σημασία της ενυδάτωσης, τις προσαρμογές που απαιτούνται στη διατροφή για συγκεκριμένα προβλήματα υγείας (διαβήτη, υπέρταση, υψηλή χοληστερόλη ή οστεοπόρωση, δυσκολίες στη μάσηση ή την πέψη), τη σημασία της σωματικής δραστηριότητας.

3.4.3. Καλές πρακτικές επένδυσης στις σχέσεις, στην κοινωνικοποίηση τη συνύπαρξη και την αναδιοργάνωση της εργασίας με βάση τις ανάγκες της ηλικίας

(α) Η υπηρεσία «**door-to-store**»⁶⁷ στο **ΗΒ**, παρέχει σε ηλικιωμένους, άτομα με περιορισμένη κινητικότητα και ΑΜΕΑ τη δυνατότητα μεταφοράς από το σπίτι τους σε κατάσταση της επιλογής τους, με μίνι λεωφορείο, πλήρως προσβάσιμο, με χαμηλό

⁶⁷ www.communityactiondacorum.org.uk

κόστος ή δωρεάν, για τους ίδιους και τους συνοδούς τους. Οι χρήστες μεταφέρονται από την πόρτα του σπιτιού τους σε τοπικά καταστήματα ή σουπερμάρκετ, ενώ βοηθούνται από ειδικά εκπαιδευμένους εθελοντές, ή από τους οδηγούς (επίσης ειδικά εκπαιδευμένους).

Η υπηρεσία είναι ιδιαίτερα σημαντική γιατί προσφέρει στους ωφελούμενους τη δυνατότητα να παραμένουν στο σπίτι τους και να διατηρούν την αξιοπρέπεια, ανεξαρτησία και αυτονομία τους, ενώ παράλληλα κοινωνικοποιούνται, συναναστρέφονται άτομα της ηλικίας τους, επιλέγουν τις αγορές τους, διευκολύνεται η πρόσβασή τους ιδιαίτερα σε περίπτωση ανεπάρκειας των μέσων μεταφοράς ή απομόνωσης σε αγροτικές περιοχές. Ομοίως η υπηρεσία έχει θετικό αντίκτυπο στους εθελοντές που συμμετέχουν, ενώ σημαντικό είναι και το γεγονός ότι η υποβολή της αίτησης είναι ιδιαίτερα εύκολη.

(β) Στο πρόγραμμα «**ALCE – Appetite for Learning comes with Eating**»⁶⁸ συμμετείχαν 5 χώρες (**ΗΒ, Ιταλία, Αυστρία, Γαλλία, Λιθουανία**) για την εκπόνηση βιβλίου μαγειρικής με παραδοσιακές συνταγές και φυσικές θεραπείες και τη διοργάνωση πολιτιστικής εκδήλωσης σε μια πόλη για κάθε χώρα. Το πρόγραμμα είχε ως στόχο τη μετάδοση πολιτιστικής κληρονομιάς σχετικά με την τροφή από παλιές σε νέες γενιές την ενθάρρυνση της πολιτιστικής ανταλλαγής μεταξύ ντόπιων και μεταναστών και για αυτό συνεργάστηκαν 2 ομάδες γυναικών, μετανάστριες 18-40 ετών και ντόπιες άνω των 60 ετών, που βρίσκονται σε σχετικά μειονεκτική κοινωνικοοικονομική κατάσταση, καθώς και 1 ομάδα εκπαιδευτών. Στα αποτελέσματα της υλοποίησης του προγράμματος περιλαμβάνονται η διαγενεακή και διαπολιτισμική επικοινωνία, η επανένταξη στην εκπαιδευτική διαδικασία, η ενδυνάμωση μαγειρικών ικανοτήτων και η αναγνώριση δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

(γ) Το πρόγραμμα «**SECOT – Senior Volunteer Business Assessment**»⁶⁹ στην Ισπανία αξιοποιεί την εμπειρία και τη γνώση συνταξιούχων επαγγελματιών και επιχειρηματιών για την υποστήριξη μικρών επιχειρήσεων, νέων επιχειρηματιών που δεν διαθέτουν οικονομική δυνατότητα για πρόσληψη συμβούλων. Το πρόγραμμα λειτουργεί με τη μορφή ενός δικτύου 250 περίπου εθελοντών, συνταξιούχων, πρώην επαγγελματιών, με εξειδίκευση σε διάφορους τομείς οι οποίοι προσφέρουν

⁶⁸ http://www.appetiteforlearning.eu/download/alce_book_alce_book_en.pdf

⁶⁹ www.secot.cat

συμβουλευτικές υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, σε θέματα επιχειρηματικότητας, διοίκησης και στρατηγικής. Μερικά από τα αποτελέσματα της εφαρμογής του προγράμματος είναι η συνέχιση της δραστηριότητα πρώην εργαζομένων και η καταπολέμηση αισθήματος αχρηστίας και μοναξιάς, η μεταφορά γνώσης και εμπειρίας, η προώθηση της διαγενεακής συνεργασίας, η αξιοποίηση της εμπειρίας των συνταξιούχων, η υποστήριξη της επιχειρηματικότητας και η ενίσχυση μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.

(δ) Το πρόγραμμα «**Senior participate**»⁷⁰ στη **Λετονία** αφορούσε τη δημιουργία εγχειριδίου με τίτλο «Μάθε τα δικαιώματά σου» για ηλικιωμένους και τη διοργάνωση σεμιναρίων για την ποιότητα ζωής, την κοινωνική ζωή και την προστασία της υγείας των συνταξιούχων, την εκπαίδευση σε ΤΠΕ και σε Δεξιότητες Επικοινωνίας για συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και την ανταλλαγή εμπειριών με ευρωκοινοβούλιο και Πολωνία.

3.4.4. Καλές πρακτικές επένδυσης στην προστασία της υγείας

Στις καλές πρακτικές, που αφορούν την προστασία της υγείας, περιλαμβάνεται η χρήση των ΤΠΕ και των καινοτόμων συσκευών που αναπτύχθηκαν στον τομέα αυτό και χρησιμοποιούνται σε πολλές χώρες, αλλού ευρέως και αλλού πιο περιορισμένα, με πρωτοπόρες στον τομέα αυτό τις Σκανδιναβικές χώρες («Health Check Programs» στη Σουηδία και Φιλανδία, «e-Health Solutions «στη Δανία) και την Εσθονία,

Πέραν αυτών υλοποιούνται προγράμματα υποστήριξης της **ψυχικής υγείας**, όπως είναι το πρόγραμμα «**Art & Mind**» στην **Ισπανία** και τη **Γαλλία**, το «**Village-to- Village Network**» στη **Γερμανία** και το **Βέλγιο** και προγράμματα για την προώθηση της **ψυχικής υγείας και της ευημερίας** των ηλικιωμένων, συμπεριλαμβανομένων **ομάδων υποστήριξης και δραστηριοτήτων κοινωνικοποίησης** στην **Ιταλία**.

Αξιοσημείωτα είναι τα παραδείγματα της **Γαλλίας** με τις **κοινωνικές κατοικίες** για τους ηλικιωμένους, οι οποίες παρέχουν προσβάσιμες και ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης και της **Ισπανίας**, όπου υλοποιείται **Εθνική Στρατηγική για την προώθηση της υγείας** των ηλικιωμένων, με έμφαση στη **διατροφική ασφάλεια**

⁷⁰ www.pensionari.lv

των ηλικιωμένων, όπως η παροχή γευμάτων κατ' οίκον και η οργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων για υγιεινή διατροφή.

4. Οι Ελληνικές πολιτικές στο πεδίο της Ενεργού Γήρανσης

Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα εστιάζει στα θέματα που αφορούν:

- ✓ Τις πολιτικές του Ελληνικού Κράτους στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.
- ✓ Τις παρεμβάσεις των κοινωνικών εταίρων στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.

Σκοπός της θεματικής ενότητας

Σκοπός της ενότητας είναι η παρουσίαση των θεσμικών επιλογών στο πεδίο της ενεργού γήρανσης στην Ελλάδα και η προσέγγισή της από την οπτική των θεσμικών κοινωνικών εταίρων.

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι επιμορφωνόμενοι/ες θα είναι σε θέση να:

- Κατανοούν τις πολιτικές του Ελληνικού Κράτους σε αντιπροσωπευτικούς άξονες της ενεργού γήρανσης (π.χ. απασχόληση, κοινωνική ασφάλιση)
- Κατανοούν τις παρεμβάσεις των κοινωνικών εταίρων στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.

Έννοιες- κλειδιά

Κοινωνικοί εταίροι, παράταση του εργασιακού βίου, κοινό πρόγραμμα δράσης των ελληνικών θεσμικών κοινωνικών εταίρων.

4.1 Η προσαρμογή του ελληνικού ασφαλιστικού συστήματος στις δημογραφικές εξελίξεις.

Ως σημαντική πρόκληση των πολιτικών ενεργού γήρανσης οριοθετείται η προσαρμογή των εργαζομένων στο καθεστώς συνταξιοδότησης. Ιστορικά, η προσαρμογή αυτή επηρέαζε τους άνδρες πολύ περισσότερο από τις γυναίκες εξαιτίας της μεγαλύτερης συμμετοχής των ανδρών στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, τα τελευταία 40 χρόνια οι γυναίκες συμμετέχουν με ολοένα και αυξανόμενους ρυθμούς στην αγορά εργασίας.

Η συνταξιοδότηση αποτελεί την πλέον σημαντική μεταβολή κοινωνικής θέσης κατά την τρίτη ηλικία⁷¹. Από τη μια πλευρά, η εργασία εξασφαλίζει έναν τυπικά δομημένο τρόπο ζωής και ένα καθημερινό πρόγραμμα, ενώ προσφέρει δυνατότητα συνεργασιών και επικοινωνίας με άλλους ανθρώπους. Από την άλλη πλευρά, η συνταξιοδότηση μεταφράζεται για τον πρώην εργαζόμενο ως επιτακτική προσαρμογή. Η συνταξιοδότηση δεν συνεπάγεται μόνο τη διαχείριση του υπερβολικά αυξανόμενου ελεύθερου χρόνου διότι το καθεστώς ομαλής προσαρμογής στο νέο ρόλο του συνταξιούχου εξαρτάται από πλήθος παραγόντων, που περιλαμβάνουν: την τυπική μορφή συνταξιοδότησης· την κατάσταση υγείας· την οικονομική κατάσταση· την οικογενειακή κατάσταση· και τη σύνδεση της ταυτότητας ενός ανθρώπου με τον επαγγελματικό του ρόλο.

Στο πλαίσιο ενίσχυσης των πολιτικών ενεργού γήρανσης η Ελλάδα έχει προοδεύσει ιδίως στο πεδίο της παράτασης του εργασιακού βίου. Επιπλέον, το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα κατευθύνεται εδώ και δεκαετίες στην ενίσχυση της απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας. Για παράδειγμα με το ν. 2643/1998 περί λήψης μέτρων για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών, στις ειδικές κατηγορίες εντάσσονται ρητά τα άτομα που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 55 ετών και άνω⁷².

Ο ν. 2084/1992 έθεσε ενιαίες αρχές με στόχο να προσαρμόσει το ασφαλιστικό σύστημα στα οικονομικά δεδομένα την αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης στο 60ο και 65ο για το σύνολο των ασφαλισμένων για τις γυναίκες και τους άνδρες

⁷¹ Βλ. ενδεικτικά G. Reday-Mulvey, *Working beyond 60*, 2005.

⁷² Βλ. Νόμο 2643/1998, «Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 220/28.09.1998.

αντίστοιχα. Στο πεδίο των πρόωρων εισήχθησαν στην 15ετία όρια ηλικίας, δηλαδή πρόωρη συνταξιοδότηση μπορεί να θεμελιωθεί από τα 60 χρόνια και πάνω⁷³. Ανάλογο δικαίωμα υπάρχει στα 35 έτη υπηρεσίας με όριο ηλικίας τα 58 έτη.

Επιπλέον, μείωσε το συνολικό ποσοστό αναπλήρωσης κύριων και επικουρικών συντάξεων και έθεσε πλαφόν τα 35 χρόνια ασφάλισης για το 80% των συντάξιμων αποδοχών, ορίζοντας ως συντάξιμες αποδοχές το μέσο όρο των αποδοχών της τελευταίας πενταετίας. Παράλληλα επέφερε μία ριζοσπαστική τομή. Διαχώρισε τους ασφαλισμένους σε παλαιούς και νέους, δηλαδή σε όσους ασφαλίστηκαν πριν το 1992 και μετά.

Το νέο σύστημα εισάγει για τους νέους εργαζόμενους αυστηρότερους όρους ασφάλισης και προϋποθέσεις συνταξιοδότησης απ' ότι στους ήδη ασφαλισμένους, μετακυλώντας το οικονομικό κόστος του συστήματος προς τις νεώτερες γενιές. Σύμφωνα με την τελευταία πρόταση θα μπορούσε να υποστηριχτεί η άποψη ότι ο ν. 2084/1992 έπληξε τη διαγενεακή αλληλεγγύη, σε αντίθεση με τις κατευθυντήριες υποδείξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς τα «ασφαλιστικά βάρη» δεν κατανομούνται έκτοτε ισομερώς μεταξύ των γενεών.

Στον αντίποδα, ο ν. 2676/1999⁷⁴, όσον αφορά την ενεργό γήρανση, προέβλεπε διατάξεις που αντί να την ενισχύουν ουσιαστικά την απέτρεπαν, δηλαδή η ευέλικτη συνταξιοδότηση έγινε μη συμφέρουσα καθώς με τις ρυθμίσεις που αφορούν την απασχόληση των συνταξιούχων θεσπίστηκαν περιορισμοί που αποθάρρυναν τη συμμετοχή των συνταξιούχων στην αγορά εργασίας⁷⁵.

⁷³ Βλ. 2084/1992, «Αναμόρφωση της Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α'165/7.10.1992.

⁷⁴ Βλ. Νόμο 2676/1999, «Οργανωτική και λειτουργική αναδιάρθρωση των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' /5.1.1999.

⁷⁵ Η απασχόληση των συνταξιούχων ρυθμίστηκε με το άρθρο 63 του Ν. 2676/1999, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 16 του Ν. 3863/2010. Στο πλαίσιο αυτό, αναφορικά με την απασχόληση των συνταξιούχων, ίσχυαν τα ακόλουθα: (α) συνταξιούχοι γήρατος φορέων κύριας ασφάλισης που αναλαμβάνουν μισθωτή εργασία: (i) συνταξιούχοι έως 55 ετών: για τους συνταξιούχους γήρατος φορέων κύριας ασφάλισης οι οποίοι απασχολούνται ως μισθωτοί (με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας) αναστέλλεται η καταβολή της κύριας και της επικουρικής σύνταξής τους, μέχρις ότου συμπληρώσουν το 55ο έτος της ηλικίας τους. (ii) συνταξιούχοι άνω των 55 ετών: Μετά τη συμπλήρωση του ανωτέρω ηλικιακού ορίου, οι συνταξιούχοι (άνω των 55

Με το ν. 3029/2002 επιχειρήθηκε η προσαρμογή του ασφαλιστικού συστήματος στις δημογραφικές εξελίξεις, μέσω της παράτασης του εργασιακού βίου και τις περικοπής των πρόωρων συντάξεων. Παράλληλα επιχειρήθηκε η μερική αποκατάσταση της «κλονισμένης» από τον ν. 2084/1992 αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών. Αυτό επιχειρήθηκε με τη διόρθωση των διαφοροποιήσεων και των αδικιών μεταξύ παλαιών και νέων ασφαλισμένων, ικανοποιώντας το αίτημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ενίσχυση της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών, ενόψει των έντονων δημογραφικών απειλών⁷⁶. Στο πλαίσιο αυτό εναρμόνισε τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης μεταξύ παλαιών και νέων ασφαλισμένων θεσπίζοντας το 65ο όριο ως γενικό όριο συνταξιοδότησης, με 15 χρόνια ασφάλισης, και το 60ο με 35 χρόνια ασφάλισης για άνδρες και γυναίκες. Επιπλέον, μείωσε τα ποσοστά αναπλήρωσης στους παλαιούς από 80% σε 70% και αύξησε το ποσοστό αυτό στους νέους από 60% σε 70% των συνταξίμων αποδοχών, εναρμονίζοντας τις δύο κατηγορίες.

Επιπροσθέτως, με το ν. 3029/2002 οι συντάξεις έπαψαν να χορηγούνται

ετών) ως προς την κύρια σύνταξή τους : λαμβάνουν μόνο το μεικτό ποσό της σύνταξης αυτής, το οποίο αντιστοιχεί σε 30 ημερομίσθια ανειδίκευτου εργάτη. Το υπόλοιπο της κύριας σύνταξης τους καταβάλλεται μειωμένο κατά 70%. Η επικουρική σύνταξη καταβάλλεται χωρίς περικοπή. (β) συνταξιούχοι οι οποίοι ασκούν παράλληλα με τη σύνταξή τους δραστηριότητα που υπαγόταν στην ασφάλιση του τότε Οργανισμού Ασφάλισης Ελευθέρων Επαγγελματιών (ΟΑΕΕ) είτε του Ενιαίου Ταμείου Ανεξάρτητα Απασχολούμενων (ΕΤΑΑ). Για αυτούς ισχύουν τα εξής: (i) α) Συνταξιούχοι έως 55 ετών: Αναστέλλεται η κύρια και η επικουρική σύνταξη και ο απασχολούμενος συνταξιούχος οφείλει να καταβάλει κανονικά τις εισφορές στα ταμεία ασφάλισης. β) Συνταξιούχοι 55 ετών και άνω: Περικόπτεται από την σύνταξή τους (ή τις συντάξεις τους) το ποσό που υπερβαίνει τα εξήντα (60) ημερομίσθια ανειδίκευτου εργάτη, όπως αυτά διαμορφώνονται και ισχύουν την 31η Δεκεμβρίου του προηγούμενου έτους. Η επικουρική σύνταξη δεν συνυπολογίζεται για τον ανωτέρω περιορισμό και καταβάλλεται κανονικά. Για κάθε ανήλικο παιδί ή παιδί που σπουδάζει σε ανώτερες ή ανώτατες σπουδές καθώς και για κάθε ανίκανο για βιοποριστική εργασία τέκνο τα ανωτέρω ημερομίσθια προσαυξάνονται κατά έξι. Αναφορικά με τις ασφαλιστικές εισφορές, οι απασχολούμενοι αυτής της κατηγορίας, καταβάλλουν τις ασφαλιστικές εισφορές προσαυξημένος κατά 50%. Από την προσαύξηση αυτή απαλλάσσονται οι συνταξιούχοι που λόγω της απασχόλησής τους υπάγονταν σε περισσότερους του ενός φορείς κοινωνικής ασφάλισης, ή το Δημόσιο και οι οποίοι μετά τη συνταξιοδότησή τους, συνεχίζουν την ασφάλισή τους στον οικείο φορέα.

⁷⁶ Βλ. Νόμο 3029/2002, «Μεταρρύθμιση Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης», ΦΕΚ Α'160/11.7.2002.

ανεξάρτητα από τα όρια ηλικίας των δικαιούχων, έτσι ο δικαιούχος μπορεί να κατοχυρώνει σύνταξη αλλά δεν δικαιούται να την λάβει αν δεν συμπληρώσει το εκάστοτε ηλικιακό όριο που ο ν. 2084/92 καθόριζε. Εξαίρεση αποτελούσε η συνταξιοδότηση με 37 χρόνια αμειγούς μισθωτής εργασίας. Επιπροσθέτως, περικόπηκε δραστικά η πρόσβαση των εργαζομένων σε πρόωρες συνταξιοδοτήσεις και μειώθηκε αισθητά το ποσό της σύνταξης στις πρόωρες συντάξεις.

Επιπλέον, ο ν. 3227/2004 προέβλεπε ειδικές διατάξεις για την αντιμετώπιση της ανεργίας των μεγάλων σε ηλικία ανέργων, παρέχοντας επιπλέον σημαντικά κίνητρα για την αύξηση της απασχόλησης των γυναικών και των νέων⁷⁷.

Σε πλήρη αντίθεση με τις πολιτικές απασχόλησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις βασικές αρχές της ενεργού γήρανσης περί παράτασης του εργασιακού βίου, με το ν. 3232/2004⁷⁸ αρχικά και εν συνεχεία με τον ν. 3518/2006⁷⁹ δόθηκε η δυνατότητα συνταξιοδοτήσεως σε ανέργους που ήταν ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ. Για τους άνεργους άνδρες ως ηλικία συνταξιοδότησης ορίστηκε το 60ο έτος και για τις άνεργες γυναίκες ορίστηκε η ηλικία των 55ο έτος, χωρίς να απαιτείται η συμπλήρωση 100 ενσήμων για κάθε έτος την προηγούμενη πενταετία. Η συγκεκριμένη διάταξη είχε ισχύ μέχρι (1-1-2009). Επιπλέον, ο νόμος 3518/2006 προέβλεπε ότι οι ασφαλισμένοι από 1/1/93 θα λάμβαναν προσαύξηση της σύνταξής τους κατά 3,3%, για κάθε έτος παραμονής στην εργασία και μέχρι 3 έτη, με αποτέλεσμα για όσους είχαν συμπληρώσει 35 έτη ασφάλισης και το 65ο έτος ηλικίας, το ποσοστό αναπλήρωσης της σύνταξής τους θα αυξανόταν από το 70% στο 80%. Για τους ασφαλισμένους μέχρι 31/12/92 προβλέφτηκε η προσαύξηση της σύνταξης κατά 3,3% για κάθε έτος παραμονής στην εργασία και μέχρι 3 έτη, με την προϋπόθεση να έχουν συμπληρώσει 35 έτη ασφάλισης και το 60ο έτος ηλικίας.

Ο ν. 3250/2004 ενίσχυσε τη μερική απασχόληση, διευκολύνοντας κατά αυτόν τον

⁷⁷ Βλ. Νόμο 3227/2004, «Μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 31/9.2.2004.

⁷⁸ Βλ. Νόμο 3232/2004, «Θέματα κοινωνικής ασφάλισης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 48/12.2.2004.

⁷⁹ Βλ. Νόμο 3518/2006, «Αναδιάρθρωση των κλάδων του Ταμείου Συντάξεων Μηχανικών και Εργοληπτών Δημοσίων Έργων (Τ.Σ.ΜΕ.ΔΕ.) και ρύθμιση άλλων θεμάτων αρμοδιότητας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας», ΦΕΚ Α' 272/21.12.2006.

τρόπο την παραμονή των ηλικιωμένων στην εργασία και καθιστά δυνατή την ενεργό συνταξιοδότηση⁸⁰.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο ρύθμισης των νέων (ευέλικτων) μορφών απασχόλησης προωθήθηκε δια του ν. 3385/2005 η πολιτική της ευελισφάλειας (flexicurity), δηλαδή η ταυτόχρονη διατήρηση της ευέλικτης απασχόλησης και της ασφάλειας⁸¹. Ο εν λόγω νόμος ενίσχυσε την ευελιξία της αγοράς εργασίας με εξορθολογισμό του πλαισίου που διέπει τις υπερωρίες και την διευθέτηση του χρόνου εργασίας, έτσι ώστε να εξυπηρετηθεί τόσο η ανταγωνιστικότητα (ιδίως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων) όσο και η διατήρηση θέσεων εργασίας.

Επιπλέον, ο ν. 3385/2005 ενίσχυσε την ασφάλεια στην εργασία, με μέτρα που ενδυνάμωναν τον ρόλο του ΣΕΠΕ, καθώς και το σύστημα κοινωνικής προστασίας με μέτρα υπέρ των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού. Επίσης, προώθησε παρεμβάσεις για τη διευκόλυνση της γεωγραφικής κινητικότητας ανέργων, την επαγγελματική κινητικότητα και το θεσμό της διαδοχικής ασφάλισης, εισάγοντας το πλαίσιο επιχορήγησης των ιδιωτικών επιχειρήσεων, καθώς και των επιχειρήσεων του ευρύτερου δημόσιου τομέα που προσλαμβάνουν ανέργους που τους υπολείπονταν μέχρι 1.500 ένσημα είχαν ένα μήνα μέχρι πέντε χρόνια για τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας για τη συνταξιοδότηση.

Με το ν. 3552/2007 ιδρύθηκε το Ειδικό Ταμείο Κοινωνικής Αλληλεγγύης ως αυτοτελής λογαριασμός του τότε Ο.Α.Ε.Δ. (σήμερα ΔΥΠΑ)⁸². Σκοπός του Ε.Τ.Κ.Α. ήταν η εισοδηματική ενίσχυση και η κοινωνική προστασία των μακροχρόνια ανέργων, καθώς και των απολυομένων λόγω παραγωγικών αναδιαρθρώσεων των επιχειρήσεων στις οποίες εργάζονταν, εφόσον αντιμετώπιζαν σοβαρές δυσκολίες επανένταξης στην αγορά εργασίας και βρίσκονται πλησίον της συνταξιοδότησης. Για την κάλυψη των προσώπων έπρεπε να συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) να είναι ασφαλισμένοι στον κλάδο κύριας σύνταξης του Ι.Κ.Α. -

⁸⁰ Βλ. Νόμο 3250/2004, «Μερική απασχόληση στο Δημόσιο, στους Ο.Τ.Α. και στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου», ΦΕΚ Α' 124/7.7.2004.

⁸¹ Βλ. Νόμο 3385/2005, «Ρυθμίσεις για την προώθηση της απασχόλησης, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 210/19-8-2005.

⁸² Βλ. Νόμο 3552/2007, «Σύσταση Ειδικού Ταμείου Κοινωνικής Αλληλεγγύης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 77/4.4.2007.

Ε.Τ.Α.Μ., β) να έχουν συμπληρώσει 7.500 ημέρες ασφάλισης, στις οποίες συνυπολογίζεται και ο χρόνος ασφάλισης, που έχει διανυθεί σε κράτος - μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου και στην Ελβετία, καθώς και σε χώρες με τις οποίες έχει συναφθεί διμερής σύμβαση κοινωνικής ασφάλισης, γ) να έχουν συμπληρώσει το 50ό έτος της ηλικίας τους και δ) να έχουν εργασθεί σε επιχειρήσεις, που υπάγονται σε φθίνοντα κλάδο της Οικονομίας και έχουν την παραγωγική τους μονάδα σε περιοχές της χώρας, στις οποίες το ποσοστό ανεργίας είναι διπλάσιο του εθνικού μέσου όρου ανεργίας.

Με το ν. 3655/2008⁸³ πραγματοποιήθηκε ένα επιπλέον βήμα προς την κατεύθυνση της παράτασης του εργασιακού βίου, καθώς θεσπίστηκαν ισχυρά αντικίνητρα για την πρόωρη συνταξιοδότηση μέσω της μείωσης του ποσοστού αναπλήρωσης της σύνταξης έως και 10% στις περιπτώσεις πρόωρης συνταξιοδότησεως, τόσο στην κύρια όσο και στην επικουρική σύνταξη. Ουσιαστικά σε περιπτώσεις πρόωρης συνταξιοδότησης ο νόμος προέβλεπε ρήτρες που κυμαίνονταν από το 1/267 έως το 1/200 για κάθε μήνα που υπολειπόταν από την συμπλήρωση των νομικά κατοχυρωμένων ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης. Επιπλέον, καταργήθηκε η δυνατότητα συνταξιοδότησεως ανέργων με μειωμένη σύνταξη.

Για την κύρια ασφάλιση και για τους ασφαλισμένους από 1.1.2011 και μετά, με τους νόμους 3863 και 3865 του 2010, επιχειρήθηκε μέσω μιας αρκετά μεγάλης διάρκειας μεταβατικής περιόδου, η ενοποίηση των παροχών. Για την επικουρική ασφάλιση με το Ν.4052/2012, συστάθηκε ένα νέο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) με την επωνυμία Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και εισήχθη διανεμητικό σύστημα καθορισμένων εισφορών με νοητή κεφαλαιοποίηση, για τους ασφαλισμένους από 1.1.2014 και με μεταβατική περίοδο για τους ήδη ασφαλισμένους. Το αυξανόμενο δημογραφικό πρόβλημα και η οικονομική κατάσταση στην οποία περιήλθε η Ελλάδα δημιούργησαν ασφυκτικές πιέσεις στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Στο πλαίσιο αυτό, με τους νόμους 4024/2011, 4051/2012 και 4093/2012 έγινε προσπάθεια συγκράτησης της συνταξιοδοτικής δαπάνης. Όμως, παρά τις παρεμβάσεις η συνταξιοδοτική δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξανόταν εξαιτίας των μαζικών συνταξιοδοτήσεων λόγω των συνεχιζόμενων

⁸³ Βλ. Νόμο 3655/2008, «Διοικητική και οργανωτική μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις», ΦΕΚ Α' 58/3.4.2008.

μεταρρυθμίσεων των προηγούμενων ετών, του υψηλού ποσοστού ανεργίας, καθώς και της σταδιακής συρρίκνωσης ΑΕΠ.

Σύμφωνα με το ν. 4336/2015⁸⁴, από 1.1.2022 τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος πλήρους σύνταξης λόγω γήρατος ορίζονται το 62ο έτος της ηλικίας, με 40 έτη ασφάλισης, και το 67ο έτος της ηλικίας με 15 έτη ασφάλισης. Το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος μειωμένης σύνταξης λόγω γήρατος, ορίζεται το 62ο έτος της ηλικίας με 15 χρόνια ασφάλισης.

Οι ασφαλισμένοι για τους οποίους, βάσει του προγενέστερου του ν. 4336/2015 νομοθετικού πλαισίου, δεν προβλεπόταν όριο ηλικίας για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος λόγω γήρατος, αποκτούν δικαίωμα λήψης σύνταξης με τη συμπλήρωση ενός μεταβατικού ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης. Τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των ασφαλισμένων θα ανακαθορίζονται σύμφωνα με τη μεταβολή του προσδόκιμου ζωής του πληθυσμού της χώρας, με σημείο αναφοράς την ηλικία των 65 ετών. Η ισχύς της διάταξης αυτής αρχίζει από 1.1.2021 και, κατά την πρώτη εφαρμογή της, θα λαμβάνεται υπόψη η μεταβολή της δεκαετίας 2010-2020.

Με τον ν. 4387/2016 δημιουργήθηκε ένας Ένιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ), στον οποίο συγχωνεύτηκαν τα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης που λειτουργούσαν μέχρι τότε. Όλα τα έξι προγενέστερα ταμεία κοινωνικής ασφάλισης και συνταξιοδότησης (ΙΚΑ, ΟΓΑ, ΟΑΕΕ, ΕΤΑΑ, ΕΤΑΜ – ΜΜΕ, ΝΑΤ) για υπαλλήλους και για αυτοαπασχολούμενους ενσωματώθηκαν σε ένα ενιαίο φορέα κοινωνικής ασφάλισης, με τη συγκεκριμένη διαδικασία να ολοκληρώνεται την αρχή του 2017. Στον ΕΦΚΑ, ισχύουν ενιαίοι κανόνες για τις εισφορές και τα επιδόματα για όλους τους υπαλλήλους και τους αυτοαπασχολούμενους.

Αναφορικά με την οργανωτική διάσταση της μεταρρύθμισης, η βασική διάκριση μεταξύ διαφορετικών φορέων (κύριας και επικουρικής) ασφάλισης γήρατος καταργείται με το ν. 4387/2016⁸⁵. Εφεξής, η όποια επιμέρους διαφοροποίηση

⁸⁴ Νόμο 4336/2015, Συνταξιοδοτικές διατάξεις - Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης. ΦΕΚ Α' 94/14.8.2015.

⁸⁵ Η κύρια σύνταξη εφεξής αποτελείται από δύο τμήματα, την εθνική και την ανταποδοτική. Θεσμοθετείται εθνική σύνταξη η οποία χρηματοδοτείται απευθείας από τον κρατικό

εντοπίζεται σε επίπεδο «κλάδου» ενός ενιαίου φορέα. Επιπλέον, η σύνταξη καταβάλλεται με ενιαίο τρόπο για όλους τους ασφαλισμένους.

Με το ν. 4670/2020⁸⁶ αυξήθηκαν τα ποσοστά αναπλήρωσης για όσους έχουν πάνω από 30 έτη ασφάλισης, ενώ το ποσοστό αναπλήρωσης ξεκινάει από 11,55% για 15 έτη ασφάλισης (δηλαδή 4.500 ημερομίσθια), φτάνει το 50% για 40 έτη ασφάλισης (12.000 ημερομίσθια) και αυξάνεται κατά 0,5% για κάθε επιπλέον έτος. Με αυτόν τον τρόπο «πριμοδοτείται» η παράταση του εργασιακού βίου, καθώς όσα περισσότερα χρόνια εξασφαλίζει κανείς από το 30ο έως το 40ο έτος ασφάλισης τόσο μεγαλύτερη σύνταξη θα λάβει. Επιπλέον, Ο ν. 4670/2020 διατηρεί τη μείωση εφ' όρου ζωής («πέναλτι») από 6-30% για τις πρόωρες συντάξεις γήρατος, καθώς διατηρεί σε ισχύ την διάταξη του άρθρου 7 παρ. 3 του ν. 4387/2016, σύμφωνα με την οποία όσοι εξέρχονται με μειωμένη σύνταξη λόγω γήρατος «τιμωρούνται» με ισόβια μείωση της σύνταξής τους κατά 6% για κάθε έτος πρόωρης φυγής και μέχρι πέντε (5) έτη, με αποτέλεσμα η συνολική μείωση της σύνταξης να φτάνει μέχρι και το 30% του ποσού

προϋπολογισμό, όχι από τις εισφορές -χωρίς εισοδηματικά κριτήρια- και αποσκοπεί στην εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου σύνταξης στο πλαίσιο της εθνικής αλληλεγγύης. Η Εθνική Σύνταξη καταβάλλεται σε όλους όσοι διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα για τουλάχιστον 15 χρόνια, μεταξύ του 15ου και του 67ου έτους της ηλικίας τους ή του έτους της ηλικίας τους στο οποίο, κατά τις οικείες διατάξεις, θεμελιώνουν δικαίωμα πλήρους σύνταξης. Το ποσό της μειώνεται για τους συνταξιούχους λόγω γήρατος κατά 1/40 για κάθε χρόνο που υπολείπεται των σαράντα χρόνων διαμονής στην Ελλάδα, μεταξύ του 15ου και του 67ου έτους της ηλικίας. Για την πρώτη εφαρμογή του νόμου αυτού η Εθνική Σύνταξη ορίζεται στα 384 ευρώ κάθε μήνα εφόσον έχουν συμπληρωθεί τουλάχιστον 20 έτη ασφάλισης το οποίο βαίνει μειούμενο κατά 2% για κάθε έτος ασφάλισης που υπολείπεται μέχρι τα 15 έτη. Στην εθνική σύνταξη προστίθεται η ανταποδοτική σύνταξη που αποσκοπεί στο διασφάλιση ενός εισοδήματος σύνταξης όσο δυνατόν εγγύτερα στο εισοδηματικό επίπεδο κατά το σύνολο της διάρκειας του εργασιακού βίου. Η ανταποδοτική σύνταξη βασίζεται στο αναδιανεμητικό σύστημα προκαθορισμένων παροχών, με τρόπο που να εξασφαλίζει αναδιανομή προς τα κάτω. Ο νέος τρόπος υπολογισμού των συντάξεων, λόγω της παρουσίας της εθνικής σύνταξης, καταλήγει σε μεγαλύτερα ποσοστά αναπλήρωσης για τα χαμηλά εισοδήματα, πάνω από 80% για μηνιαίο εισόδημα μέχρι 1000€ (χωρίς να συνυπολογίζεται και η επικουρική σύνταξη). Βλ. Νόμο 4387/2016, «Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας - Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού - συνταξιοδοτικού συστήματος - Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιχνιδιών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 85/12.5.2016.

⁸⁶ Βλ. Νόμο 4670/2020, «Ασφαλιστική μεταρρύθμιση και ψηφιακός μετασχηματισμός Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (e-Ε.Φ.Κ.Α.) και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 43/28.02.2020.

της εθνικής σύνταξης (5 έτη X 6%=30%).

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τα γενικά όρια συνταξιοδότησης από 1/1/2022, για τη λήψη πλήρους σύνταξης λόγω γήρατος απαιτούνται εναλλακτικά: Πρώτον, η συμπλήρωση του 62ου έτους της ηλικίας και 40 ετών ασφάλισης (12.000 ημέρες εργασίας). Δεύτερον, η συμπλήρωση του 67ου έτους της ηλικίας και 15 ετών ασφάλισης (4.500 ημέρες εργασίας). Τρίτον, για τη λήψη μειωμένης σύνταξης λόγω γήρατος απαιτείται η συμπλήρωση του 62ου έτους της ηλικίας και 15 ετών ασφάλισης.

Τέλος, οι ασφαλιστικοί νόμοι της δεκαετίας του 2010-2020 προώθησαν τη διχοτόμηση της κύριας σύνταξης σε δύο διακριτά τμήματα και συγκεκριμένα την εθνική και την ανταποδοτική σύνταξη. Η νέα αρχιτεκτονική του ασφαλιστικού συστήματος θεσπίστηκε για πρώτη φορά με τον ν. 3845/2010 (Α' Μνημόνιο) και όριζε τη σύνταξη ως «ελάχιστη εγγυημένη σύνταξη για όλους πάνω από 65 ετών υπολογισμένη με βάση τα ελάχιστα απαιτούμενα μέσα διαβίωσης».

Η διάκριση της κύριας σύνταξης σε δύο διακριτά τμήματα, το εθνικό που εγγυάται το κράτος (κρατικός προϋπολογισμός) και το ανταποδοτικό που εγγυάται ο e-ΕΦΚΑ και είναι συνάρτηση των εισφορών, συμπεριελήφθη στους πρώτους «μνημονιακούς» ασφαλιστικούς νόμους 3863/2010 και 3865/2010. Η συγκεκριμένη ρύθμιση συμπεριλήφθηκε στους ασφαλιστικούς νόμους 4093/2012 και 4387/2016, εφαρμοστικούς νόμους του Β' και του Γ' Μνημονίου αντιστοίχως (ν. 4046/2012 και 4336/2015).

Στο ίδιο μήκος κύματος, ο ν. 4670/2020 διατηρεί τη διχοτόμηση της κύριας σύνταξης σε εθνική και ανταποδοτική, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 22, «εθνική σύνταξη είναι το ποσό της σύνταξης που χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό και ανταποδοτική σύνταξη είναι το ποσό της σύνταξης που αντιστοιχεί στην καταβολή ασφαλιστικών εισφορών βάσει των συνταξίμων αποδοχών, του χρόνου ασφάλισης και του ποσοστού αναπλήρωσης».

Πρόσφατα, με το άρθρο 114 του ν. 5078/2023 (ΦΕΚ Α' 211/20-12-2023), αντικαταστάθηκε το άρθρο 20 του ν. 4387/2016, σχετικά με την αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου απασχόλησης των συνταξιούχων εξ ιδίου δικαιώματος, λόγω γήρατος ή αναπηρίας, του e-ΕΦΚΑ. Ο νέος νόμος παρέχει στους συνταξιούχους τη

δυνατότητα «να εργάζονται χωρίς καμία παρακράτηση στη σύνταξη τους μόνο με την εφαρμογή ενός μη ανταποδοτικούς πόρου υπέρ ΕΦΚΑ, που είναι 10% πάνω στον μισθό, ενώ το μέγιστο ποσό της παρακράτησης (συνολικά) δεν μπορεί να υπερβαίνει το δωδεκαπλάσιο της μηνιαίας εθνικής σύνταξης, δηλαδή, γύρω στις 5.000€⁸⁷.

Κατ' εξουσιοδότηση της νέας διάταξης εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 1/15.01.2024 Εγκύκλιος του e- ΕΦΚΑ, υπό τον τίτλο: «Νέο νομικό πλαίσιο για την απασχόληση συνταξιούχων εξ ιδίου δικαιώματος (λόγω γήρατος/αναπηρίας), με την αντικατάσταση του άρθρου 20 του ν. 4387/2016. Κοινοποίηση των διατάξεων του άρθρου 114 του ν. 5078/2023 με παροχή οδηγιών». Οι κυριότερες αλλαγές που θεσπίζουν οι νέες διατάξεις στο θεσμικό πλαίσιο της απασχόλησης των συνταξιούχων είναι οι εξής:

α) Καταργείται η μείωση κατά ποσοστό τριάντα τοις εκατό (30%) της κύριας και επικουρικής σύνταξης των κατωτέρω κατηγοριών συνταξιούχων οι οποίοι αναλαμβάνουν ή έχουν ήδη αναλάβει εργασία ασφαλιστέα υποχρεωτικώς στον e-ΕΦΚΑ:

- συνταξιούχοι λόγω γήρατος.
- συνταξιούχοι λόγω αναπηρίας (από κοινή νόσο, εργατικό ατύχημα, ατύχημα εκτός εργασίας, επαγγελματική νόσο).
- συνταξιούχοι λόγω γήρατος από αναπηρία του ν. 612/1977 και των νόμων που παραπέμπουν σε αυτόν, καθώς και του τετάρτου εδαφίου της περ. α' της παρ. 1 των άρθρων 1 και 26 του π.δ. 169/2007.

Στο εξής όλοι οι άνω συνταξιούχοι δικαιούνται την καταβολή του συνόλου της κύριας και επικουρικής σύνταξης τους, σε περίπτωση ανάληψης εργασίας ασφαλιστέας στον e-ΕΦΚΑ.

Κατ' εξαίρεση, αναστέλλεται η καταβολή της εξ ιδίου δικαιώματος κύριας και επικουρικής σύνταξης λόγω γήρατος, σε συνταξιούχους που απασχολούνται σε φορέα της Γενικής Κυβέρνησης και δεν έχουν συμπληρώσει το 62ο έτος της ηλικίας τους, για όσο διάστημα παρέχεται η απασχόληση αυτή.

⁸⁷ <https://ypergasias.gov.gr/p-tsakloglou-gia-ergazomenous-syntaxiouchous-to-megisto-tis-parakratisis-synolika-den-borei-na-ypervainei-to-dodekaplasio-tis-miniaias-ethnikis-syntaxis/>

β) Ειδικότερα, για τους συνταξιούχους λόγω αναπηρίας (από κοινή νόσο, εργατικό ατύχημα, ατύχημα εκτός εργασίας και επαγγελματική νόσο), προβλέπεται αναλογικά το ήδη ισχύον καθεστώς απασχόλησης συνταξιούχων αναπηρίας του π. ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και από 1/01/2024 οι συντάξεις αναπηρίας καταβάλλονται ανεξάρτητα του ύψους του εισοδήματος και της περιστασιακής ή μη μόνιμης εργασίας υποχρεωτικώς υπακτέας στην ασφάλιση του e-ΕΦΚΑ (κατάργηση διάταξης του άρθρου 63 του ν. 2676/1999, που όριζε ότι «Εάν οι συνταξιούχοι αναπηρίας φορέων κύριας ασφάλισης, αναλάβουν εργασία ή αυτοαπασχολούνται, και κερδίζουν, ανάλογα με το βαθμό της αναπηρίας τους, περισσότερα από όσα κερδίζει υγιής απασχολούμενος, σύμφωνα με τους γενικούς όρους αμοιβής, διακόπτεται η σύνταξή τους ή οι συντάξεις τους, κύριες και επικουρικές»).

γ) Παρέχεται η δυνατότητα προσαύξησης της ήδη καταβαλλόμενης σύνταξης (κύριας ή και επικουρικής) και χορήγηση, κατόπιν αιτήσεως του απασχολούμενου συνταξιούχου, συμπληρωματικής εφάπαξ παροχής, με την αξιοποίηση του χρόνου ασφάλισης που δημιουργείται από την απασχόληση συνταξιούχου. Τα οικονομικά αποτελέσματα της προσαύξησης, εκκινούν από την πρώτη ημέρα του επόμενου μήνα υποβολής της σχετικής αίτησης του συνταξιούχου. Ο τρόπος υπολογισμού της προσαύξησης της ήδη καταβαλλόμενης σύνταξης ισχύει αναδρομικά από 1η.1.2017 και καταλαμβάνει τους συνταξιούχους, που κατά την 12η.5.2016 συνέχισαν απασχολούμενοι χωρίς διακοπή και μετά την έναρξη ισχύος του ν.4387/2016, εφόσον από τις προϊσχύουσες του ν.4387/2016 διατάξεις προβλέπεται αξιοποίηση του χρόνου απασχόλησης.

δ) Θεσπίζεται υποχρέωση δήλωσης της έναρξης απασχόλησης από τον συνταξιούχο εξ ιδίου δικαιώματος, στον Φορέα, πριν αναλάβει την υπακτέα στον e-ΕΦΚΑ απασχόληση. Η παράλειψη δήλωσης στον e-Ε.Φ.Κ.Α., πριν την ανάληψη της υπακτέας στον φορέα απασχόλησης, επιφέρει χρηματική κύρωση στους συνταξιούχους, η οποία ισούται με δώδεκα (12) μηνιαίες όχι μόνο κύριες αλλά και επικουρικές συντάξεις.

ε) Θέσπιση πόρου μη ανταποδοτικού χαρακτήρα υπέρ του e-ΕΦΚΑ ως εισφορά, ο οποίος κατανέμεται στους κλάδους κύριας και επικουρικής ασφάλισης και βαρύνει τους ασφαλισμένους απασχολούμενους συνταξιούχους, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στην παράγραφο 4 του άρθρου 114 του Ν. 5078/2023. Οι προϋποθέσεις, οι όροι και η

διαδικασία είσπραξης του πόρου, θα εξειδικευτούν με την έκδοση Υπουργικής Απόφασης του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 154 του ν. 5078/2023.

ε) Για τους συνταξιούχους που απασχολούνται ως μη μισθωτοί και οι είναι οι ίδιοι υπόχρεοι για την καταβολή των προβλεπόμενων ασφαλιστικών εισφορών και του πόρου μη ανταποδοτικού χαρακτήρα, λόγω της απασχόλησής τους, θεσπίζεται η δυνατότητα παρακράτησης των εισφορών αυτών από τη σύνταξη των συνταξιούχων, σε περίπτωση δίμηνης καθυστέρησης καταβολής τους. Το εν λόγω προβλέπεται, κατ' αναλογία με τους μισθωτούς, των οποίων οι εισφορές και ο πόρος παρακρατούνται προκαταβολικά από τη μισθοδοσία.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι απότερος στόχος της μεταρρύθμισης του καθεστώτος της απασχόλησης συνταξιούχων είναι η αύξηση της συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας, τόσο για την κάλυψη κενών θέσεων εργασίας, όπου υπάρχει έλλειμμα μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, όσο και για την παράταση του εργασιακού τους βίου και την «ενίσχυση» του εισοδήματός τους. Από τη νέα νομοθετική πρωτοβουλία αναμένεται, ένα μέρος της εργασίας που πραγματοποιείται σήμερα από τους συνταξιούχους στον ανεπίσημο τομέα της οικονομίας να περάσει στον επίσημο, με την προσδοκία να επανεντάξει στην αγορά εργασίας πολλούς, να τονώσει και να ενισχύσει περαιτέρω τη μακροχρόνια βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος, ενισχύοντας παράλληλα και τα κρατικά έσοδα.

4.2 Η παράταση του εργασιακού βίου από την οπτική των ελλήνων εργαζόμενων.

Αποτελεί γεγονός ότι ο πληθυσμός της Ευρώπης γερνάει γρήγορα λόγω του χαμηλού ποσοστού γεννήσεων και του αυξανόμενου προσδόκιμου ζωής. Επιπλέον, ο αριθμός των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω σε σύγκριση με τον αριθμό των ατόμων σε ηλικία εργασίας αναμένεται να διπλασιαστεί μέχρι το 2060. Παρόλα αυτά, οι Έλληνες σε ποσοστό 50% δήλωσαν από «όχι και τόσο» έως «καθόλου ανήσυχοι» για τις ανωτέρω εξελίξεις, ενώ σε ποσοστό 9% δήλωσαν «πολύ ανήσυχοι».

Στο ερώτημα αν θα ήθελαν να συνεχίσουν να εργάζονται και μετά τη νόμιμη ηλικία συνταξιοδότησης σε ποσοστό 26% απάντησαν θετικά. Ειδικότερα, οι ελεύθεροι επαγγελματίες θα ήθελαν να συνεχίσουν να εργάζονται και μετά τη νόμιμη

ηλικία συνταξιοδότησης σε ποσοστό 34%, οι εργαζόμενοι ως διευθυντές σε ποσοστό 12%, οι υπάλληλοι σε ποσοστό 13% και όσοι ασκούν χειρονακτικές εργασίες σε ποσοστό 28%. Επιπλέον, στο ερώτημα μέχρι ποια ηλικία θα μπορούσαν να εργάζονται απάντησαν κατά μέσο όρο έως τα 59,4 έτη.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ερώτημα αν και σε ποιο βαθμό οι έλληνες εργαζόμενοι συμφωνούν ή διαφωνούν με την αύξηση του επίσημου ορίου ηλικίας μέχρι το 2030, καθώς σε ποσοστό 73% απάντησαν από «διαφωνώ απόλυτα» έως «τείνω να διαφωνώ». Περαιτέρω, σε ποσοστό 6% οι ερωτώμενοι δήλωσαν ότι έχουν πέσει θύμα διάκρισης λόγω ηλικίας κατά την αναζήτηση κάποιας θέσης εργασίας.

Στο ερώτημα από ποια ηλικία και μετά θεωρείται κάποιος «ηλικιωμένος» οι ερωτώμενοι κατά μέσο όρο ανέφεραν το 66^ο έτος. Στον αντίποδα, στο ερώτημα πότε κάποιος παύει να θεωρείται «νέος» οι ερωτώμενοι κατά μέσο όρο ανέφεραν το 51^ο έτος.

Τέλος, αναφορικά με το βαθμό στον οποίο το εργασιακό περιβάλλον είναι φιλικό προς τους μεγαλύτερους σε ηλικία ανθρώπους οι ερωτώμενοι απάντησαν σε ποσοστό 57% πως δεν είναι φιλικό.

4.3 Η παράταση του εργασιακού βίου από την οπτική των κοινωνικών εταίρων.

Σε ορισμένα κράτη μέλη, οι κοινωνικοί εταίροι συμφώνησαν στην παράταση της συνταξιοδότησης των εργαζομένων βάσει ειδικών όρων. Στην Αυστρία, για παράδειγμα, οι κοινωνικοί εταίροι πρότειναν μέτρα για την αύξηση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης σε ένα έγγραφο αμοιβαίας θέσης του 2011. Έκτοτε, η θέση τους δεν έχει αλλάξει δραματικά και οι βιομηχανίες υποστήριξαν τον στόχο της κυβέρνησης για αύξηση της πραγματικής ηλικίας συνταξιοδότησης.

Ομοίως, οι ολλανδικές εργοδοτικές οργανώσεις και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις συμφωνούν, σε γενικές γραμμές, ότι η ηλικία κρατικής συνταξιοδότησης πρέπει να αυξηθεί ανάλογα με τις δημογραφικές αλλαγές. Το 2011, η κυβέρνηση και οι κοινωνικοί εταίροι συμφώνησαν για την αύξηση της νόμιμης ηλικίας συνταξιοδότησης από τα 65 στα 67 έτη το 2025. Αν και επί του παρόντος υπάρχει κάποια συζήτηση σχετικά με τον δεύτερο πυλώνα του ολλανδικού συνταξιοδοτικού

συστήματος και το ποσοστό –ή την ταχύτητα– στο οποίο θα πρέπει να αυξηθεί η ηλικία συνταξιοδότησης, καταρχήν οι κοινωνικοί εταίροι τάσσονται υπέρ.

Το 2016, οι Σουηδοί κοινωνικοί εταίροι κλήθηκαν να συζητήσουν τις διάφορες προτάσεις που διατυπώθηκαν στο πλαίσιο επίσημης έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 2013. Οι συζητήσεις κατέληξαν σε κοινή δήλωση προθέσεων (PDF), η οποία συγκέντρωσε τις απόψεις των κοινωνικών εταίρων. Υποστήριξαν ότι, εάν το όριο ηλικίας από το οποίο οι εργαζόμενοι μπορούν να συνεχίσουν τη δημόσια σύνταξη τους αυξηθεί από τα 61 στα 63, τότε η ηλικία μέχρι την οποία οι εργαζόμενοι προστατεύονται από τη λήξη ή τη διακοπή των συμβάσεων θα πρέπει να αυξηθεί αντίστοιχα από τα 67 στα 69 έτη. Το δικαίωμα του εργοδότη να καταγγείλει τη σύμβαση εργασίας λόγω ηλικίας τροποποιήθηκε το 2015, με το δικαίωμα του εργαζομένου να απασχολείται να παρατείνεται από την ηλικία των 70 ετών στα 72 έτη. Ωστόσο, η κυβέρνηση σχεδιάζει να αυξήσει περαιτέρω την προστασία από την απόλυση σε 75.

Σύμφωνα με τη Νορβηγική Συνομοσπονδία Συνδικάτων (LO), επειδή οι περισσότεροι εργαζόμενοι συνταξιοδοτούνται μεταξύ 62 και 70 ετών, η κυβέρνηση θα πρέπει να λάβει μέτρα για να επιτρέψει στους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζόμενους να παραμείνουν στην αγορά εργασίας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

4.4 Η θέση της ενεργού γήρανσης στην ατζέντα των κοινωνικών εταίρων στην Ελλάδα⁸⁸.

Στο πλαίσιο υλοποίησης της δεύτερης φάσης της Κ.Π. «EQUAL»⁸⁹, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή Ελλάδος (ΟΚΕ), σε συνεργασία με άλλους φορείς⁹⁰,

⁸⁸ Βλ. Έρευνα του Ευρωβαρόμετρου με θέμα «Ενεργός Γήρανση», Ελλάδα, 2011.

⁸⁹ Βλ. «Κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL - Αναπτυξιακή σύμπραξη «Εμπειρία», Καινοτόμες προσεγγίσεις εφαρμογών κοινωνικού διαλόγου: Η περίπτωση της διαχείρισης της ενεργού γήρανσης», ΕΕΔΕ: Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.

⁹⁰ Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών (Σ.Ε.Β.), Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (Ε.Σ.Ε.Ε.), Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών και Εμπόρων Ελλάδος (Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.), Ινστιτούτο Εργασίας/ Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΙΝ.Ε./ Γ.Σ.Ε.Ε.), Γενική Συνομοσπονδία Αγροτικών Συλλόγων Ελλάδος (ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.), Ελληνική Εταιρία

συνέστησαν την Αναπτυξιακή Σύμπραξη (ΑΣ) «ΕΜΠΕΙΡΙΑ», με σκοπό την υλοποίηση της Πράξης με τίτλο «Καινοτόμες προσεγγίσεις εφαρμογών Κοινωνικού Διαλόγου. Η περίπτωση της διαχείρισης της ενεργού γήρανσης».

Στην υλοποίηση της Πράξης συμμετείχαν οι πλέον αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των κοινωνικών εταίρων με σκοπό την εκκίνηση του κοινωνικού διαλόγου στο πεδίο της ενεργού γήρανσης. Με κατευθυντήρια υπόδειξη την υποστήριξη και διατήρηση της απασχόλησης των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων στην Ελλάδα, η Πράξη αποσκοπούσε στην πιλοτικήεφαρμογή καινοτόμων/ πρακτικών μέτρων και στη διαμόρφωση νομοθετικών προτάσεων που θα συνέβαλλαν στην ολοκληρωμένη διαχείριση του ζητήματος της αντιμετώπισης της γήρανσης του εργατικού δυναμικού⁹¹.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους για την Ενεργό Γήρανση και την Αλληλεγγύη μεταξύ των Γενεών⁹² η Ελλάδα προώθησε σειρά δράσεων που χρηματοδοτήθηκαν από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου

Διοικήσεως Επιχειρήσεων (Ε.Ε.Δ.Ε.), Κέντρο Ανάπτυξης Ελληνικού Εμπορίου (Κ.Α.ΕΛ.Ε.), Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης «ΑΚΜΩΝ», Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (Ι.Ο.Β.Ε.), Ζωή Βαδράτσικα & ΣΙΑ Ε.Ε. - Γνώση Αναπτυξιακή, Εργαστήριο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Υγείας και Πρόνοιας της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.

⁹¹ Οι στόχοι της Πράξης ήταν οι ακόλουθοι: η μελέτη της υφιστάμενης κατάστασης στον τομέα της διαχείρισης της ηλικιακής διάρθρωσης του ανθρωπίνου δυναμικού στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα, η ανάπτυξη μεθοδολογίας διαχείρισης της ενεργού γήρανσης στις επιχειρήσεις στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα, η υλοποίηση καινοτόμων πιλοτικών εφαρμογών για τον έλεγχο της λειτουργικότητας και της αποτελεσματικότητας τυποποιημένων μεθόδων διαχείρισης της ενεργού γήρανσης, με σκοπό τη μελλοντική επέκταση της εφαρμογής τους στις επιχειρήσεις όλων των τομέων της οικονομίας, η ανάπτυξη υποστηρικτικών μηχανισμών (συστήματος συμβουλευτικής, σώματος μετόρων, πρότυπου εκπαιδευτικού υλικού) για την ομάδα-στόχο και η εφαρμογή τους, η ανάπτυξη διαδικασιών Κοινωνικού Διαλόγου και θεσμικού χαρακτήρα παρεμβάσεων - κινήτρων για την καθιέρωση και την επιτυχία των πολιτικών διαχείρισης της ενεργού γήρανσης στις επιχειρήσεις και η δημιουργία και λειτουργία στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της Ο.Κ.Ε. Παρατηρητηρίου Προώθησης Κοινωνικού Διαλόγου για το συγκεκριμένο ζήτημα με δίκτυο αντενών σε όλη την Ελλάδα.

⁹² Απόφαση αριθ. 940/2011/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Σεπτεμβρίου 2011, σχετικά με το Ευρωπαϊκό Έτος Ενεργού Γήρανσης και Αλληλεγγύης μεταξύ των Γενεών (2012) Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ.

Δυναμικού 2007-2013».

Ειδικότερα, η Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (ΕΣΕΕ) ανέλαβε και υλοποίησε, ως δικαιούχος φορέας, πράξη με τίτλο: «Υποστήριξη Δράσεων Διαχείρισης της Ηλικίας στο Ελληνικό Εμπόριο». Μεταξύ των στόχων της πράξης ήταν η «Διατήρηση και βελτίωση της ποιότητας της απασχόλησης των μεγαλύτερων σε ηλικία απασχολούμενων στον κλάδο». Για την επίτευξη του εν λόγω στόχου προωθήθηκε ο σχεδιασμός μίας ολοκληρωμένης στρατηγικής διαχείρισης της ενεργού γήρανσης, που ενσωματώνει την οπτική της διατήρησης θέσεων εργασίας και συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας της εργασιακής ζωής των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων που απασχολούνται στον κλάδο του εμπορίου. Επιμέρους στόχοι της πράξης ήταν η εισαγωγή υποστηρικτικών μέτρων για τον περιορισμό των αντικινήτρων προς την εργασία του εργατικού δυναμικού μεγαλύτερης ηλικίας και τη διατήρηση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων του, καθώς και με η ανταλλαγή και διάδοση πληροφοριών και παρεμβάσεων για την προώθηση της παραμονής των ατόμων αυτών στην αγορά εργασίας.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η ΟΚΕ ανέλαβε και υλοποίησε Πράξη με τίτλο: «Ανάπτυξη εξειδικευμένων καινοτόμων πολιτικών και πρακτικών διοίκησης επιχειρήσεων, ενδυνάμωσης και κοινωνικού διαλόγου και υποστήριξης των κοινωνικών εταίρων με στόχο τις καινοτόμες προτάσεις πολιτικής για το ζήτημα της ενεργού γήρανσης»⁹³. Αντικείμενο της Πράξης αποτέλεσε η ενδυνάμωση των

⁹³ Από πλευράς περιεχομένου η Πράξη περιλάμβανε τα ακόλουθα τέσσερα υποέργα: Υποέργο 1: Επιστημονική Επίβλεψη Έργου, Υποέργο 2: Υπηρεσίες Ανάπτυξης και Εφαρμογής Ολοκληρωμένης Διαδραστικής Πλατφόρμας Προληπτικής Διαχείρισης του Ζητήματος της Ενεργού Γήρανσης, Υποέργο 3: Ενδυνάμωση του Κοινωνικού Διαλόγου με την ανάπτυξη δράσεων συμβουλευτικής και εκπαίδευσης σε στελέχη των φορέων των κλαδικών κοινωνικών εταίρων που δραστηριοποιούνται στο σύνολο της χώρας και Υποέργο 4: Διάχυση - Προβολή και Υιοθέτηση Πολιτικών και Πρακτικών Διαχείρισης της Ενεργού Γήρανσης. Οι κύριες θεματικές ενότητες της ολοκληρωμένης πλατφόρμας ήταν: (α) Ενημέρωση/ Πληροφόρηση των εμπλεκόμενων μερών για τις νομοθετικές και πολιτικές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελληνικής Κυβέρνησης για το θέμα της διαχείρισης της ενεργού γήρανσης, (β) Ενημέρωση / Πληροφόρηση των εμπλεκόμενων μερών για την υφιστάμενη κατάσταση του ζητήματος της διαχείρισης της ενεργού γήρανσης στον Ελλαδικό χώρο, (γ) Υποβολή ερωτημάτων – αιτημάτων προς την ΟΚΕ και τους Κοινωνικούς Εταίρους για θέματα προληπτικής διαχείρισης της ενεργού γήρανσης του πληθυσμού και (δ) OnLine εκπαίδευση – κατάρτιση των κοινωνικών εταίρων, των εργαζομένων

εργαζόμενων άνω των 55ετών και η δημιουργία σύγχρονων υποστηρικτικών και συμβουλευτικών μηχανισμών βελτίωσης της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητάς τους.

Στόχοι της Πράξης ήταν η διαχείριση της ενεργού γήρανσης με εστίαση στην ανάπτυξη ενός εύχρηστου εργαλείου πλοήγησης σε πρακτικές διαχείρισης της ενεργού γήρανσης για τις διοικήσεις ανθρώπινου δυναμικού των φορέων των εξεταζόμενων κλάδων και του επιχειρηματικού κόσμου γενικότερα, η πολυπρισματική προσέγγιση της διαχείρισης της ενεργού γήρανσης ώστε να προκύψουν ολοκληρωμένες πρότυπες οδηγίες εφαρμόσιμες, ρεαλιστικές και ευέλικτα παραμετροποιήσιμες στην κάθε περίπτωση λαμβάνοντας υπόψη το ευρύτερο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, την «κρίσιμη» συγκυρία και τους επιθυμητούς στόχους και επιχειρώντας τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ της υφιστάμενης και της επιθυμητής κατάστασης και τη μοντελοποίηση οδηγιών διαχείρισης της ενεργού γήρανσης ώστε να είναι αξιοποιήσιμες από το σύνολο των αποδεκτών και να μπορούν να εξειδικευτούν κατά περίπτωση.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η υλοποίηση της Πράξης σκόπευε στην υιοθέτηση, από τις ελληνικές επιχειρήσεις, προληπτικών δράσεων διαχείρισης του ζητήματος της ενεργού γήρανσης του πληθυσμού, στη μείωση της διαρροής εργαζομένων άνω των 55ετών, λόγω έλλειψης της απαιτούμενης σύγχρονης τεχνογνωσίας, και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων των υπό μελέτη κλάδων και της ελληνικής Οικονομίας γενικότερα μέσα από την επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο.

4.5 Το κοινό πρόγραμμα δράσης των ελληνικών θεσμικών κοινωνικών εταίρων στο πεδίο της ενεργού γήρανσης του 2012.

Οι αρχές και τα εργαλεία ενός πρότυπου κοινού προγράμματος δράσεων των κοινωνικών εταίρων στο πεδίο της ενδυνάμωσης των εργαζομένων άνω των 45 ετών έχουν ενσωματωθεί στον Οδικό Χάρτη των κοινωνικών εταίρων για την ενδυνάμωση

και των εργοδοτών για πρακτικές και πολιτικές ενεργών και προληπτικών πολιτικών διαχείρισης της ενεργού γήρανσης ανά τομέα και ανά κλάδο επιχειρήσεων.

των εργαζομένων άνω των 45 ετών⁹⁴. Η φιλοσοφία του προγράμματος αντανακλά ότι οι επιχειρήσεις και οι κοινωνικοί εταίροι έχουν τον πρώτο λόγο διαμόρφωσης πολιτικών και πρακτικών διαχείρισης της ενεργού γήρανσης καθώς και της καλλιέργειας μιας νέας κουλτούρας όσον αφορά στους ηλικιωμένους εργαζόμενους, εξασφαλίζοντας:

- την ενίσχυση της θετικής αντίληψης της κοινωνίας σχετικά με την αξία των ικανοτήτων, των δεξιοτήτων και της εμπειρίας των ηλικιωμένων εργαζόμενων λαμβάνοντας υπόψη και το φύλο τους
- την ευαισθητοποίηση και παροχή κινήτρων στους ηλικιωμένους εργαζόμενους ώστε να συμμετάσχουν ενεργά σε οργανώσεις και όργανα εκπροσώπησής τους
- την υποστήριξη διαπολιτισμικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ηλικιωμένων εργαζόμενων, καθώς και δράσεων για την άρση των διακρίσεων
- την προώθηση των συλλογικών αναγκών των ηλικιωμένων εργαζόμενων
- την υποστήριξη της αλληλεπίδρασης μεταξύ των ηλικιωμένων εργαζόμενων με τους νεότερους εργαζόμενους για την αλληλεγγύη και την κατανόηση μεταξύ των γενεών
- την εφαρμογή ενιαίου οργανωμένου πλαισίου διαχείρισης της ενεργού γήρανσης με τη χαρτογράφηση/ διάγνωση της υφιστάμενης κατάστασης της επιχείρησης ως προς το προφίλ των εργαζομένων της, το προφίλ της ίδιας της επιχείρησης και τις δομές και πρακτικές διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού σε σχέση και με την ηλικία.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, οι στόχοι του Οδικού Χάρτη για τη Διαχείριση της Ενεργού γήρανσης εστίαζαν στην ανάπτυξη ενός εύχρηστου εργαλείου πλοήγησης σε πρακτικές διαχείρισης της ενεργού γήρανσης για τις διοικήσεις ανθρώπινου δυναμικού των φορέων των εξεταζόμενων κλάδων και του επιχειρηματικού κόσμου γενικότερα. Επιπλέον, επιδίωκαν την πολυπρισματική προσέγγιση της διαχείρισης

⁹⁴ Εκπονήθηκε το 2012 από την ΟΚΕ στο πλαίσιο υλοποίησης της Πράξης με τίτλο «Ανάπτυξη Εξειδικευμένων Καινοτόμων Πολιτικών και Πρακτικών Διοίκησης Επιχειρήσεων, Ενδυνάμωσης του Κοινωνικού Διαλόγου και Υποστήριξης των Κοινωνικών Εταίρων με Στόχο τις Καινοτόμες Προτάσεις Πολιτικής για το Ζήτημα της Διαχείρισης της Ενεργού Γήρανσης στην Ελλάδα» (ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013).

της ενεργού γήρανσης, ώστε να προκύψουν ολοκληρωμένες πρότυπες οδηγίες εφαρμόσιμες, ρεαλιστικές και ευέλικτα παραμετροποιήσιμες στην κάθε περίπτωση λαμβάνοντας υπόψη το ευρύτερο οικονομικοκοινωνικό περιβάλλον, την «κρίσιμη» συγκυρία και τους επιθυμητούς στόχους και επιχειρώντας την γεφύρωση του χάσματος μεταξύ της υφιστάμενης και της επιθυμητής κατάστασης, καθώς και τη μοντελοποίηση οδηγιών διαχείρισης της ενεργού γήρανσης, ώστε να είναι αξιοποιήσιμες από το σύνολο των αποδεκτών και να μπορούν να εξειδικευτούν κατά περίπτωση.

Περαιτέρω, ο Οδικός Χάρτης για τη διαχείριση της ενεργού γήρανσης στις επιχειρήσεις περιλάμβανε την υποστηρικτική/ τεχνολογική προσέγγιση διαχείρισης της ενεργού γήρανσης, καθώς η άνιση πρόσβαση στις τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) αποτελεί κατά κύριο λόγο προέκταση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, ενώ αποτελεί τροχοπέδη στην εφαρμογή πολιτικών ενεργού γήρανσης. Στο πλαίσιο αυτό, επισημάνθηκε η ανάγκη οι επιχειρήσεις να εγγυώνται την πρόσβαση στον ψηφιακό κόσμο μέσω της συνεχούς απόκτησης ψηφιακών δεξιοτήτων που απαιτούνται για την άσκηση επαγγελμάτων. Παράλληλα, η τυποποίηση διαδικασιών λειτουργίας των επιχειρήσεων -βάσει προκαθορισμένων προτύπων- αποτελούν υποστηρικτικά εργαλεία διαχείρισης των ηλικιών στην εργασία. Ενδεικτικά, ως τέτοια πρότυπα και εργαλεία αναφέρθηκαν:

- Πρότυπα συστημάτων διαχείρισης ποιότητας που περιλαμβάνουν στόχους-δείκτες για την διαχείριση των ηλικιών , την αποφυγή διακρίσεων και την διαχείριση γνώσης
- Μοντελοποιημένες διαδικασίες διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού που διέπονται από συγκεκριμένα κριτήρια και αρχές αποφυγής διακρίσεων στην εργασία, χαρτογράφησης των ηλικιών στην εργασία, αποτύπωσης των απαιτήσεων των θέσεων εργασίας και των ιδιαίτερων ταλέντων που επιβάλλουν, χαρτογράφησης των εργαζόμενων και του αναλυτικού προφίλ τους
- Μοντελοποιημένες ενδοεπιχειρησιακές δράσεις ανταλλαγής γνώσης και τεχνογνωσίας
- Συστήματα έξυπνης διαχείρισης γνώσης

- Εργαλεία διάγνωσης υφιστάμενης κατάστασης ανθρωπίνων πόρων και διαχείρισης θέσεων εργασίας, πόρων, δεξιοτήτων και ταλέντων
- Εργαλεία Αξιολόγησης Απαιτήσεων και Αξιολόγησης Υλοποίησης Δράσεων Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Δια βίου Μάθησης
- Εργαλεία αξιολόγησης συνθηκών εργασίας
- Εργαλεία αξιολόγησης ψυχοσωματικής κατάστασης και ικανότητας προς εργασία.

Στο Οδικό Χάρτη ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη χαρτογράφηση και διάγνωση της υφιστάμενης κατάστασης, εστιάζοντας στην ηλικιακή διάρθρωση του ανθρώπινου δυναμικού στις επιχειρήσεις και στη διαγνωστική ανάλυση της υφιστάμενης και επιθυμητής κατάστασης -ως προς τη διαχείριση των ηλικιών- μέσω της εφαρμογής συγκεκριμένων διαγνωστικών μεθόδων και εργαλείων. Η διαμόρφωση ενός χάρτη ηλικιών με βάση πολυκριτηριακή ανάλυση, όπως για παράδειγμα το φύλο, η ειδικότητα, οι δραστηριότητες, το τμήμα εργασίας κ.λπ., αποτελεί βασικό εργαλείο για την άσκηση πολιτικών και πρακτικών διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η διαστασιολόγηση του ανθρώπινου δυναμικού της επιχείρησης, ως προς τα επιμέρους χαρακτηριστικά του, με βασικό γνώμονα την ηλικία και:

- Αποτυπώνεται ρεαλιστικά η υφιστάμενη κατάσταση
- Παρέχονται σημαντικές και συστηματικές πληροφορίες για τη λήψη αποφάσεων από τα διευθυντικά στελέχη σε σχέση με την πολιτική διαχείρισης της ενεργού γήρανσης
- Καταστρώνεται βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο πλάνο αποχωρήσεων (λόγω συνταξιοδότησης) με αποτέλεσμα να μπορούν να προβλεφθούν οι δείκτες απασχόλησης της επιχείρησης ποσοτικά και ποιοτικά και να χαραχτούν σχετικές πολιτικές, παρεμβάσεις, προτάσεις και λύσεις
- Αποτυπώνονται τα πιθανά προβλήματα σε επίπεδο διαχείρισης θέσεων εργασίας και ηλικιακής διάρθρωσης εργαζομένων
- Τίθεται ένα στεγανό υπόβαθρο άντλησης πληροφορίας, σχεδιασμού πολιτικών και πρακτικών και λήψης αποφάσεων
- Επιτυγχάνεται κεντρική και ενιαία προσέγγιση ως προς τη διαχείριση των ηλικιών στην εργασία.

Επιπλέον, μέσω της διαχείρισης της ηλικίας επιδιώκονται οι ακόλουθοι στόχοι:

- Καλύτερη ενημέρωση σχετικά με τη γήρανση
- Υιοθέτηση ορθών συμπεριφορών όσον αφορά τη γήρανση
- Ένταξη της διαχείρισης της ηλικίας στις βασικές αρμοδιότητες και υποχρεώσεις των διευθυντών και των προϊσταμένων
- Ένταξη της διαχείρισης της ηλικίας στην πολιτική διαχείρισης ανθρώπινων πόρων
- Προώθηση της ικανότητας προς εργασία και της παραγωγικότητας
- Διά βίου μάθηση
- Επιμερισμός της εργασίας με βάση την ηλικία
- Ομαλή και αξιοπρεπής μετάβαση στη συνταξιοδότηση.

Στο πλαίσιο αυτό, οι επιχειρήσεις οφείλουν να εφαρμόζουν κατά το δυνατόν μοντελοποιημένες διαδικασίες διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού υπό το πρίσμα της διαχείρισης της ενεργού γήρανσης, εφαρμόζοντας για κάθε μία από αυτές προσαρμοσμένες πρακτικές στην ίση διαχείριση των ηλικιών στην εργασία:

- Επιλογή Προσωπικού – Πρόσληψη. Χρήσιμο κρίνεται μια ανάλυση των προσλήψεων με βάση την ηλικία για τα τελευταία Χ χρόνια και η εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς την ηλικιακή διάρθρωση του ανθρώπινου δυναμικού και την εφαρμογή διακρίσεων στις επιλογές. Σε συνδυασμό με την επισκόπηση της αξιολόγησης του προσωπικού και των αποδόσεων ανά ηλικιακή ομάδα είναι πιθανό να μεταστραφεί πλήρως και η όποια αποκρυσταλλωμένη άποψη για τη διαχείριση των ηλικιών στην εργασία.
- Μισθολογική πολιτική/πολιτικές ανταπόδοσης. Αξίζει να αναλυθεί η πολιτική μισθών σε σχέση με την ηλικία και κατά πόσο αποτελεί εμπόδιο στις προσλήψεις ή λόγο για απολύσεις.
- Αποτύπωση του Δείκτη Εργασιακής Ικανότητας, βάσει ερωτηματολογίου για την υγεία, την ευεξία, την αποτελεσματικότητα, τις απουσίες από την εργασία και εξαγωγή συμπερασμάτων για τις ηλικιακές ομάδες και τις συμπεριφορές τους.
- Κάθετη και Οριζόντια Εναλλαγή Θέσεων Εργασίας - Κινητικότητα: Μέτρηση κάθετων και οριζόντιων μετακινήσεων ενδοεπιχειρησιακά ανά ηλικία τα

τελευταία χρόνια και εξαγωγή συμπερασμάτων για την επιχειρησιακή αξία των ηλικιωμένων εργαζόμενων.

- Πολιτική εκπαίδευσης, κατάρτισης και δια βίου μάθησης (εξειδικευμένα προγράμματα προσαρμοσμένα στις μαθησιακές ικανότητες των ηλικιωμένων)
- Αξιοποίηση εργαλείων ανάλυσης χάσματος μεταξύ των γενεών εργαζομένων σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών.

Η αξιολόγηση των πρακτικών της Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού μπορεί να γίνει είτε στο επίπεδο ολόκληρης της επιχείρησης, ενδεχομένως με ανάθεση σε αντικειμενικό εξωτερικό συνεργάτη, και να χρησιμεύσει ως "έλεγχος" της αρχικής κατάστασης, ή σε επίπεδο ομάδας, ανά τμήμα με ένα τριπλό στόχο: διάγνωση, ευαισθητοποίηση και αναζήτηση τομέων που απαιτούν παρεμβάσεις δράσης. Έτσι, είναι σκόπιμο στο προσωπικό της επιχείρησης να περιγράφονται:

- οι θέσεις εργασίας με βάση τον αριθμό και την ηλικία των εργαζόμενων που ασχολούνται με αυτά, την απόδοση, το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που εκπροσωπούν, τη δυσκολία πρόσληψης και
- τα απαιτούμενα προσόντα με βάση την πραγματική τους παρουσία στην επιχείρηση, πόσα άτομα έχουν αυτά τα προσόντα εντός της επιχείρησης, σε ποια ηλικιακή ομάδα κατατάσσονται αυτά τα άτομα, πόσο συχνά το προσόν αυτό αξιοποιείται, πόσο συναντώνται στην αγορά εργασίας, ποιος ο βαθμός δυσκολίας απόκτησης του προσόντος από τον εργαζόμενο, ποιο το απαιτούμενο επίπεδο εκπαίδευσης που απαιτείται, ποιο το απαιτούμενο επίπεδο εμπειρίας, ποιος ο εκτιμώμενος μέσος χρόνος απόκτησης, ποια σημασία του προσόντος για την απόδοση της εταιρείας, ποια η σημαντικότητα για τη διατήρηση ή την απόκτηση άλλων προσόντων, ποιος ο κίνδυνος που σχετίζεται με την έλλειψη αυτού του προσόντος.

Με αυτόν τον τρόπο προκύπτει μία μήτρα που συνδυάζει θέσεις εργασίας με προσόντα (γνώσεις, δεξιότητες, συμπεριφορές) και με βάση την οποία αξιολογούνται οι εργαζόμενοι ατομικά, διασταυρώνονται και ελέγχονται προτάσεις εσωτερικής κινητικότητας-εναλλαγής θέσεων, καταστρώνονται πλάνα προσλήψεων και ανταπόδοσης, αξιολογούνται πραγματικά και αποτελεσματικά οι ομάδες εργαζομένων με βάση τα χαρακτηριστικά τους μεμονωμένα ή/και συνδυαστικά (πχ. ηλικία, φύλο κλπ), εντοπίζονται απαιτήσεις εκπαίδευσης ή κατάρτισης κ.α.. Ως εκ

τούτου η επιχείρηση διαθέτει ένα δυναμικό σύστημα αξιολόγησης και παρακολούθησης του ανθρώπινου δυναμικού της, με στόχο την ανάπτυξή του.

Σύμφωνα με το Οδικό Χάρτη, τα διευθυντικά στελέχη αποτελούν το βασικό στρώμα ελέγχου της αποτελεσματικότητας μιας στρατηγικής ενεργού γήρανσης που επιλέγει η διοίκηση μίας επιχείρησης. Επομένως, πρέπει τα διευθυντικά στελέχη να έχουν ήδη ευαισθητοποιηθεί και ενημερωθεί επί του συγκεκριμένου ζητήματος και να διαθέσουν τον κατάλληλο χρόνο, ώστε να απαγκιστρωθούν πρώτοι εκείνοι από τυχόν προκαταλήψεις και λανθασμένες αντιλήψεις με έμφαση:

- στη διαχείριση του χάσματος των γενεών στην εργασία
- στη βέλτιστη διαχείριση της επιχειρησιακής γνώσης και εμπειρίας και των ταλέντων κάθε εργαζόμενου ξεχωριστά
- στην εφαρμογή ευέλικτων μορφών απασχόλησης
- στην εφαρμογή λύσεων εναλλαγής θέσεων εργασίας και εσωτερικής κινητικότητας εναλλαγής θέσεων εργασίας και εσωτερικής κινητικότητας
- στην ευαισθησία απέναντι σε θέματα ασφάλειας, υγείας και ευεξίας όλων των εργαζόμενων και ειδικά των ηλικιωμένων εργαζόμενων
- στην απαγόρευση των διακρίσεων στην εργασία και στην παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους υποψηφίους εργαζόμενους ή εργαζόμενους

Ο εντοπισμός και η άρση των προκαταλήψεων αποτελεί κρίσιμο στάδιο για την διαχείριση των ηλικιών στις επιχειρήσεις. Κάθε επιχείρηση μπορεί να διενεργεί εσωτερική αξιολόγηση όσον αφορά τις προκαταλήψεις, τις διακρίσεις και τον αποκλεισμό στην εργασία λόγω της ηλικίας, καταλήγοντας σε χρήσιμα συμπεράσματα για τις πολιτικές και τις πρακτικές που θα ακολουθήσει μέσω:

- Επικοινωνίας και συζήτησης των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης
- Ενδυνάμωσης των Εργαζομένων ώστε να προτείνουν οι ίδιοι σχετικές λύσεις
- Σχετικών Δράσεων Ευαισθητοποίησης
- Εξάλειψη των φαινομένων αποκλεισμών ηλικιακών ομάδων από τις διαδικασίες αναγγελίας θέσεων εργασίας κ.λπ.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η εκτίμηση κινδύνου αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής προσέγγισης για την πρόληψη επαγγελματικών ατυχημάτων και ασθενειών. Εάν η διαδικασία εκτίμησης κινδύνου – η έναρξη της διαδικασίας

διαχείρισης της υγείας και της ασφάλειας – δεν διεξαχθεί σωστά ή καθόλου, καθίσταται εξαιρετικά απίθανο να προσδιοριστούν ή εφαρμοστούν τα κατάλληλα προληπτικά μέτρα.

Για τους λόγους αυτούς, είναι σημαντική η τακτική διεξαγωγή εκτιμήσεων σε επιχειρήσεις κάθε είδους και μεγέθους. Η σωστή εκτίμηση κινδύνου περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη διασφάλιση ότι όλοι οι συναφείς κίνδυνοι (όχι μόνο οι άμεσοι και οι προφανείς) λαμβάνονται υπόψη, τον έλεγχο της αποδοτικότητας των μέτρων ασφάλειας που έχουν υιοθετηθεί, την καταγραφή των αποτελεσμάτων της εκτίμησης και την τακτική αναθεώρηση της εκτίμησης, ώστε να παραμένει επίκαιρη.

Επιπροσθέτως, η πρόσβαση των εργαζομένων σε δράσεις κατάρτισης και δια βίου μάθησης είναι εξίσου σημαντική στην ενεργό γήρανσή τους. Αποτελεί γεγονός ότι η ηλικία και η επαγγελματική πείρα βελτιώνουν το πολύτιμο κοινωνικό κεφάλαιο των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας, καθώς η επαγγελματική επάρκεια, η άρρητη γνώση, και οι δεξιότητες συνεργασίας αυξάνονται και κατανόηση των δομικών χαρακτηριστικών και των λειτουργιών της επιχείρησης βελτιώνεται, ενώ η κατανόηση των αλλαγών που συμβαίνουν στο επιχειρησιακό περιβάλλον αυξάνεται. Μέσω της εκπαίδευσης οι εργαζόμενοι μπορούν να βελτιώσουν διάφορους τομείς και ιδίως γνώσεις, που αποτελούνται από ένα σύνολο παρατηρήσεων και πληροφοριών, που έχει να κάνει με την θέση εργασίας, τις διαδικασίες, τα πρόσωπα και τα καθήκοντά της, καθώς και ικανότητες, η ανάπτυξη των οποίων περιλαμβάνει τη βελτίωση των διανοητικών και διαπροσωπικών ικανοτήτων, με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας των εργαζομένων. Επιπλέον, συμβάλει στην αλλαγή στάσεων που περιλαμβάνουν την προδιάθεση του ατόμου να δρα ή να αντιδρά με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Η αλλαγή στις στάσεις, τροποποιεί τη συμπεριφορά και επιδιώκει τον αποτελεσματικότερο τρόπο με τον οποίο οι εργαζόμενοι ανταποκρίνονται σε διάφορους παράγοντες του περιβάλλοντος.

Τέλος, ο Οδικός Χάρτης ανέδειξε τον ρόλο που οφείλουν να διαδραματίζουν οι διευθύνσεις ανθρωπίνων πόρων με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας μέσω:

- της πρόσληψης εξειδικευμένων, ταλαντούχων εργαζομένων που διαθέτουν κίνητρα:

- της διατήρησης των ικανών ατόμων·
- της παροχής ικανοποιητικών αμοιβών·
- της παροχή κινήτρων στους εργαζομένους·
- της παρακολούθησης της προόδου των ατόμων και της επίτευξης των στόχων.

4.6 Πρωτοβουλίες ελληνικών Μη Κυβερνητικών Οργανισμών στο πεδίο της ενεργού γήρανσης.

Η απουσία ενός συνεκτικού Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την αντιμετώπιση των διατομεακών συνεπειών της δημογραφικής γήρανσης στην Ελλάδα παρείχε στην ΜΚΟ 50και Ελλάς⁹⁵ την ευκαιρία να διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής στο πεδίο της ενεργού γήρανσης⁹⁶.

Από πλευράς περιεχομένου η έκθεση διαρθρώνεται σε έξι ενότητες και συγκεκριμένα: (i) Ανθρώπινα Δικαιώματα και Διακρίσεις λόγω Ηλικίας, (ii) Υγεία και Ολοκληρωμένη Μακροχρόνια Φροντίδα, (iii) Φτώχεια, Συντάξεις και Κοινωνική Ασφάλιση, (iv) Απασχόληση, (v) Δια Βίου Μάθηση, (vi) Περιβάλλον, Στέγαση, Τουρισμός και Μεταφορά.

Σύμφωνα με την έκθεση, δεδομένης της δημογραφικής γήρανσης, καθώς και του φαινομένου των διακρίσεων λόγω ηλικίας «υπάρχει μεγάλη ανησυχία» για την ισότιμη συμμετοχή των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων στο οικονομικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Στο πλαίσιο αυτό, η ΜΚΟ 50και Ελλάς πρότείνει τη διαμόρφωση ενός πλέγματος κινήτρων για την παραμονή στην εργασία των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων, με πλήρη ή μερική απασχόληση και την προσαρμογή των αμοιβών τους ανάλογα με τις συνταξιοδοτικές τους αποδοχές. Επίσης, πρότείνει τη ενεργό συμμετοχή των εργαζόμενων άνω των 40 ετών σε δράσεις συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, με έμφαση στην ενίσχυση των ψηφιακών τους γνώσεων και ικανοτήτων.

Περαιτέρω, θα πρέπει να διερευνηθούν και αξιολογηθούν οι τρέχουσες και

⁹⁵ Σημειώνεται ακόμα ότι η 50και Ελλάς είναι μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου AGE Platform Europe που συνεισφέρει στον κοινωνικό διάλογο, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε θέματα προώσπισης των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων. Βλ. <http://www.age-platform.eu/en>

⁹⁶ 50και Ελλάς: Θέσεις και προτάσεις για την ενεργό και υγιή γήρανση στην Ελλάδα, Μάιος 2019.

μελλοντικές ανάγκες των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων για καλή υγεία και μακροχρόνια φροντίδα, καθώς «η δημογραφική γήρανση αναπόφευκτα θα ασκεί συνεχώς πιέσεις για την αύξηση των δημοσίων δαπανών στον τομέα της υγείας, με γνώμονα τη διασφάλιση συνθηκών υγιούς γήρανσης».

Με απώτερο σκοπό την προώθηση της υγιούς και ενεργού γήρανσης, δηλαδή της διατήρησης της μεγαλύτερης δυνατής αυτονομίας και της αύξησης των «Ετών Υγιούς Ζωής», καθώς και την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας για τα μη-αυτοεξυπηρετούμενα άτομα μεγάλης ηλικίας, η ΜΚΟ 50και Ελλάς πρότείνει την επένδυση σε συστήματα ICT για την κατ' οίκον φροντίδα υγείας ειδικά για τους ηλικιωμένους και τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής τους. Για τον λόγο αυτό, τόνισε την ανάγκη δημιουργίας μιας Εθνικής Πολιτικής Ολοκληρωμένης Μακροχρόνιας Φροντίδας που συνδέει την άτυπη κοινωνική φροντίδα, που παρέχεται -για παράδειγμα- από την οικογένεια, τα φιλικά δίκτυα κ.λπ., με την επαγγελματική παροχή φροντίδας, σε μια ενιαία παροχή ολοκληρωμένης φροντίδας για τα ηλικιωμένα άτομα και για όσους χρήζουν μακροχρόνιας φροντίδας.

Η ΜΚΟ 50και Ελλάς δίνει ιδιαίτερη σημασία στη μείωση του κινδύνου φτώχειας, καθώς η παρατεταμένη οικονομική κρίση και η επακόλουθη αναδιάρθρωση και μείωση των δημοσιονομικών δαπανών, οδήγησαν σε σημαντική αύξηση της φτώχειας στις πληθυσμιακές ομάδες της τέταρτης ηλικίας και ιδίως των γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας.

Για την αντιμετώπιση της φτώχειας, στο πλαίσιο της τέταρτης ηλικίας, η ΜΚΟ 50και Ελλάς θεωρεί ως κομβική τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών συστημάτων, για τις σημερινές και μελλοντικές γενεές, καθώς και την αντιμετώπιση της φτώχειας των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, η κατάσταση των οποίων επιδεινώθηκε με την οικονομική κρίση. Προς αυτή την κατεύθυνση, αναγνωρίζει τη σημασία της ενθάρρυνσης της αύξησης της απασχολησιμότητας και της παράτασης του εργασιακού βίου των εργαζομένων «στη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών ταμείων και για στον Κρατικό Προϋπολογισμό».

Στο πεδίο της απασχόλησης οι δημογραφικές και κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας στη χώρα μας αναδεικνύουν την ανάγκη για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης και συνεκτικής

στρατηγικής ενεργού γήρανσης, με γνώμονα τις κατευθύνσεις της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και της πράσινης βίβλου σχετικά με την γήρανση (2021). Ο χαμηλός βαθμός απασχολησιμότητας των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, η τάση πρόωρης εξόδου από την αγορά εργασίας, το μεγάλο χάσμα ανθρώπινου κεφαλαίου μεταξύ νέων και μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων και η περιορισμένη αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων τους αναδεικνύουν την ανάγκη εκσυγχρονισμού και κατάλληλης εξειδίκευσης των πολιτικών απασχόλησης ώστε να ανταποκρίνονται στις προκλήσεις της δημογραφικής γήρανσης του πληθυσμού της χώρας, της εξόδου από την κρίση και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τη ΜΚΟ 50και Ελλάς, τα βασικά εμπόδια για τους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας είναι οι αυξημένες δυσκολίες πρόσβασης σε ευκαιρίες απασχόλησης και η επανένταξή τους στην αγορά εργασίας, η περιορισμένη συμμετοχή τους σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, οι περιορισμένες ευκαιρίες για να ξεκινήσουν νέες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα για τις γυναίκες. Έτσι, η θέσπιση και επίτευξη εθνικών στόχων για την απασχόληση είναι κρίσιμης σημασίας για την διασφάλιση ενός βιώσιμου συνταξιοδοτικού συστήματος καθώς και ενός βιώσιμου συστήματος υγείας και φροντίδας.

Με γνώμονα τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος, την καταπολέμηση της φτώχειας και τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων, η ΜΚΟ 50και Ελλάς δίνει ιδιαίτερη σημασία στην αύξηση της απασχολησιμότητας και στην παράταση του εργασιακού βίου. Επίσης, προκειμένου να ενισχυθεί η πρόσβαση στην αγορά εργασίας και να βελτιωθεί η ποιότητα του εργασιακού βίου των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζόμενων απαιτείται η δημιουργία προϋποθέσεων για την τόνωση της απασχόλησης και την άρση των ανισοτήτων στην αγορά εργασίας, η ευαισθητοποίηση για αλλαγή των στερεοτύπων και η αξιολόγηση των επιπτώσεων των υφιστάμενων πολιτικών απασχόλησης στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Επιπρόσθετα, πρέπει να προωθηθεί και να ενθαρρυνθεί η στήριξη των επιχειρήσεων ώστε να αναπτύξουν πρωτοβουλίες για τη διαμόρφωση ελκυστικότερου εργασιακού περιβάλλοντος, καθώς την αλλαγή στερεοτύπων και στάσεων μέσα από εξειδικευμένα προγράμματα κατάρτισης, ενημερωτικές ημερίδες και δράσεις ευαισθητοποίησης.

Η αύξηση του πληθυσμού των ατόμων ηλικίας άνω των 50 ετών, η πρόωρη

συνταξιοδότηση και οι αναξιοποίητες γνώσεις και εμπειρίες των ατόμων αυτών, σε συνδυασμό με την έλλειψη προγραμμάτων κατάρτισης, έχει σαν αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό τους από την αγορά εργασίας. Για τον λόγο αυτό η ΜΚΟ 50και Ελλάς συμβάλλει με δράσεις και προγράμματα στη συμμετοχή των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στη δια βίου μάθηση. Η προώθηση της δια βίου μάθησης είναι βασική προϋπόθεση για την προσαρμογή στην κοινωνία της γνώσης και πληροφόρησης και την ενεργό συμμετοχή και προσφορά των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στην κοινωνία (απασχόληση, εθελοντισμός κ.λπ.), καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

5. Εθνικές στρατηγικές ενεργού γήρανσης στην ευρωπαϊκή περιφέρεια

Η συγκεκριμένη διδακτική ενότητα εστιάζει στα θέματα που αφορούν:

- ✓ Υποδείγματα αντιπροσωπευτικών Εθνικών Στρατηγικών ενεργού γήρανσης.
- ✓ Εργαλεία και μηχανισμούς εφαρμογής και παρακολούθησης των Εθνικών Στρατηγικών ενεργού γήρανσης.

Σκοπός της θεματικής ενότητας

Σκοπός της ενότητας είναι η παρουσίαση υποδείγματα αντιπροσωπευτικών Εθνικών Στρατηγικών ενεργού γήρανσης καθώς και των εργαλείων και μηχανισμών εφαρμογής και παρακολούθησής τους. Στο πλαίσιο αυτό, θα παρουσιαστούν παραδείγματα Στρατηγικών Ενεργού Γήρανσης σε 7 κράτη μέλη της ΕΕ (Μάλτα, Γερμανία, Γαλλία, Σουηδία, Πολωνία), καθώς και το παράδειγμα της Ιταλίας που δεν έχει εκπονήσει Εθνική Στρατηγική για την Ενεργό Γήρανση, ωστόσο υλοποιεί ένα πλέγμα πολιτικών στον τομέα αυτό.

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι επιμορφωνόμενοι/ες θα είναι σε θέση να:

- Κατανοήσουν αντιπροσωπευτικές εθνικές στρατηγικές ενεργού γήρανσης.
- Αξιοποιούν εργαλεία και μηχανισμούς εφαρμογής και παρακολούθησης των εθνικών στρατηγικών ενεργού γήρανσης.

Έννοιες- κλειδιά

Εθνικές Στρατηγικές ενεργού γήρανσης, γηράσκουσες κοινωνίες.

Οι πολιτικές ενεργού γήρανσης βρίσκονται ψηλά στην ατζέντα των πρωτοβουλιών της ΕΕ, όπως αποτυπώνεται σε πλήθος κειμένων, όπως ο ΕΠΚΔ και η Πράσινη Βίβλος για την Ενεργό Γήρανση, καθώς και εκθέσεις, όπως η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Οικονομικής Επιτροπής των ΗΕ για την Ενεργό Γήρανση στην ΕΕ, η Έκθεση της Επιτροπής Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.⁹⁷ Παρόλα αυτά η εκπόνηση στρατηγικών ενεργού γήρανσης από τα κράτη μέλη δεν πήρε τη μορφή «υποχρέωσης», ως αναγκαίας προϋπόθεσης για τη χρηματοδότηση από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ), όπως η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη, η οποία αποτελούσε αιρεσιμότητα (conditionality) στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, ή η Εθνική Στρατηγική για τις Ενεργές Πολιτικές Απασχόλησης, η οποία αποτελεί αναγκαίο πρόσφορο όρο για το ΕΣΠΑ 2021-2027.

Κατά συνέπεια, πολλά κράτη μέλη έχουν ήδη στρατηγικές ενεργού γήρανσης, όπως η Μάλτα, η Αυστρία, η Πολωνία, η Γερμανία, η Σουηδία, ενώ άλλες, όπως η Ιταλία ή η Ελλάδα, παρά το ότι υλοποιούν πλήθος πολιτικών που καλύπτουν σχεδόν όλες τις διαστάσεις της Ενεργού Γήρανσης, δεν έχουν ωστόσο εκπονήσει ένα εθνικό κείμενο στρατηγικού σχεδιασμού με συγκεκριμένο χρονικό ορίζονται και ολοκληρωμένο πλαίσιο πολιτικών και παρεμβάσεων, για τις οποίες υπάρχουν οι ανθρώπινοι πόροι και οι πηγές χρηματοδότησης.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα παραδείγματα Στρατηγικών Ενεργού Γήρανσης σε 7 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μάλτα, Γερμανία, Γαλλία, Σουηδία, Πολωνία), καθώς και το παράδειγμα της Ιταλίας που δεν έχει εκπονήσει Εθνική Στρατηγική για την Ενεργό Γήρανση, ωστόσο υλοποιεί ένα πλέγμα πολιτικών στον τομέα αυτό. Η επιλογή των χωρών, εκτός από τις επιδόσεις τους, όπως αποτυπώνονται στις τιμές του ΑΑΙ, διαθέτει επίσης αντιπροσωπευτικότητα ως προς τη γεωγραφία και τον τύπο του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

⁹⁷ «Ageing Policies – access to services in different Member States» European Parliament, Luxembourg, <http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>

5.1. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Μάλτας

Η περίπτωση της Μάλτας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς ήταν η πρώτη χώρα που υπέβαλε πρόταση στη Γενική Συνέλευση των ΗΕ να θεωρηθεί το φαινόμενο της γήρανσης ζήτημα διεθνούς ενδιαφέροντος. Από τη δεκαετία του 1970 αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα και η Μάλτα ήταν από τις πρώτες χώρες που δημιούργησαν Υφυπουργείο Μέρμινας για τους Ηλικιωμένους το 1987, το οποίο από το 2020 είναι Υπουργείο υπεύθυνο για τους ηλικιωμένους και την ενεργό γήρανση. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ηλικιωμένοι στη Μάλτα κατέχουν το ρεκόρ της μεγαλύτερης διάρκειας ζωής με καλή υγεία μεταξύ των ΚΜ της ΕΕ, όπως επίσης ότι η κυβέρνηση της Μάλτας διατύπωσε το όραμά της για την Ενεργό Γήρανση με τη φράση «*θέλουμε να προσθέσουμε ζωή στα χρόνια, όχι χρόνια στη ζωή*».

Η Εθνική Στρατηγική για την Ενεργό Γήρανση 2014-2020 βασίστηκε στην ενεργό συμμετοχή στην αγορά εργασίας, την κοινωνική συμμετοχή και την ανεξάρτητη ζωή.

Για τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας υλοποιούνται πολιτικές συνεχούς επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης για ηλικιωμένους, βελτίωσης των συνθηκών εργασίας, τεχνικών διαχείρισης της ηλικίας, ενίσχυσης της άτυπης φροντίδας, καταπολέμησης των ηλικιακών διακρίσεων, ενώ λειτουργούν εξειδικευμένες υπηρεσίες απασχόλησης.

Στο πεδίο της κοινωνικής συμμετοχής, οι πολιτικές αφορούν την εξασφάλιση επαρκούς εισοδήματος, την παροχή επαρκών οικονομικών και κοινωνικών πόρων για αξιοπρεπή ζωή, την προώθηση του εθελοντισμού μεταξύ των ηλικιωμένων, την υποστήριξη τοπικών πρωτοβουλιών για παροχή μάθησης στους μεγαλύτερους και τη συνεργασία δημοσίου, ιδιωτικού και εθελοντικού τομέα για την ψηφιακή κατάρτιση και την αλληλεπίδραση με υπολογιστές και διαδίκτυο.

Για την απεξάρτηση διαβίωση τα μέτρα αφορούν την προαγωγή υγείας, τη φροντίδα, προστασία και πρόληψη ασθενειών και τραυματισμών, ώστε να σωματική και πνευματική λειτουργία να διατηρείται σε υψηλά επίπεδα, προσαρμογή κατοικιών μέσω μεταφοράς, ώστε να είναι φιλικά και προσβάσιμα.

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η ανανεωμένη Εθνική Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης 2023-2030, η οποία επιπλέον ενσωματώνει την προσέγγιση του κύκλου ζωής, ξεκινώντας από την εμβρυϊκή υγεία (διατροφή, προγεννητική φροντίδα, άδειες

μητρότητας/πατρότητας), την πρόληψη παιδική ηλικία (πρόληψη φτώχειας, καθολικά νηπιαγωγεία και δραστηριότητες παντού), συνεχίζει στην παιδική ηλικία και εφηβεία, στη μέση ηλικία, όπου υποστηρίζει τη συνεχή εκπαίδευση και κατάρτιση, τη διαχείριση της ηλικίας, την προσαρμογή των συνθηκών εργασίας, την υγιή κατανάλωση, την ευέλικτη συνταξιοδότηση για να καταλήξει στην ζωή των ηλικιωμένων, στην οποία υποστηρίζει τη διατήρηση της αυτονομίας και της υγείας, την εμπλοκή σε νέες δραστηριότητες, τη συνεχή μάθηση, τη συμμετοχή στην τοπική κοινωνία, τη χρήση της τεχνολογίας, την ενίσχυση της πρωτοβάθμιας περίθαλψης για την πρόληψη χρόνιων παθήσεων.

5.2. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Γερμανίας⁹⁸

Η Στατιστική Υπηρεσία της Γερμανίας ορίζει τους ηλικιωμένους ως άτομα άνω των 65 ετών και τους πολύ ηλικιωμένους άνω των 85 ετών, χωρίς ωστόσο να υπάρχει θεσμοθετημένο ορισμός. Λόγω του αυξανόμενου αριθμού των ηλικιωμένων στη Γερμανία, τα τελευταία χρόνια εφαρμόστηκαν αρκετές μεταρρυθμίσεις στον τομέα της Ενεργού Γήρανσης.

Η Γερμανία είναι συμβαλλόμενη στο Δεύτερο Παγκόσμιο Σχέδιο για τη Γήρανση των ΗΕ (Second UN World Ageing Plan) και ως αποτέλεσμα, το 2007 εκπόνησε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης και την Στρατηγική Εφαρμογής «Ευκαιρίες και Προκλήσεις στις Γηράσκουσες Κοινωνίες».

Στο πλαίσιο αυτό υλοποιούνται πολιτικές, πολλές από τις οποίες μπορούν να θεωρηθούν καλές πρακτικές. Μια τέτοια πολιτική είναι η ανάπτυξη αρκετών πλατφορμών επικοινωνίας, όπως π.χ. η «Ημέρα των Γερμανών Ηλικιωμένων» (Deutscher Seniorentag), που έχει ήδη πραγματοποιηθεί 13 φορές. Γίνεται κάθε τρία χρόνια με περίπου 15.000 συμμετέχοντες και πολλούς προσκεκλημένους, - κάθε φορά σε διαφορετικό ομοσπονδιακό κρατίδιο. Συμμετέχουν πολιτικοί σε υψηλό επίπεδο (καγκελάριος, ερευνητικοί οργανισμοί, εκπρόσωποι ΜΚΟ, Κοινωνίας των πολιτών, εκκλησιαστικοί φορείς, συνδικάτα, εκπρόσωποι ηλικιωμένων πολιτών, ενώσεις καταναλωτών, εκπαιδευτικά ιδρύματα συζητώνται ζητήματα που αφορούν τους

⁹⁸[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN1\) EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN1) EN.pdf)

ηλικιωμένους.

Πέραν της προαναφερόμενης Στρατηγικής και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης, από το Ομοσπονδιακό Υπουργείο για Οικογένειες, Ηλικιωμένους πολίτες, Γυναίκες και Νέους υλοποιούνται:

- Η Εθνική Στρατηγική για την Άνοια, σε συνεργασία με το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Υγείας, την κοινωνία των πολιτών, την κρατίδια, ενώσεις υπηρεσιών πρόνοιας και ερευνητικά ιδρύματα, η οποία ο στοχεύει στο να βοηθήσει τα άτομα με άνοια και να ελαφρύνει το βάρος της συμβίωσης για τις οικογένειές τους μέσω ενός δικτύου υποστήριξης
- Το έργο «Ψηφιακός Άγγελος - ασφαλής, χρήσιμος, χρήσιμος» («Digitaler Engel - sicher, praktisch, hilfsbereit») και το σημείο εξυπηρέτησης «Ψηφιοποίηση και Εκπαίδευση για ηλικιωμένους» (Digitalisierung und Bildung für ältere Menschen) το οποίο στοχεύει στην ενεργό συμμετοχή των ηλικιωμένων στην κοινωνία και στην απόκτηση της ικανότητας να διατηρήσουν την αυτονομία τους σε μια όλο και πιο ψηφιοποιημένη κοινωνία
- Κινητή ομάδα συμβούλων («Ψηφιακοί άγγελοι» (με λεωφορείο), η οποία διακόπηκε κατά τη διάρκεια του COVID-19) ένα λεωφορείο με μια κινητή ομάδα συμβούλων .
- Προγράμματα με γενικό τίτλο «Η Ζωή σε Μεγάλη Ηλικία» (Wohnen im Alter) τα όποια εστιάζουν σε στέγαση με συμβίωση, μετατροπές των κατοικιών, ώστε να είναι κατάλληλες για τις μεγάλες ηλικίες, παροχή βοήθειας για παραμονή στο σπίτι, υποστήριξη και συμβουλευτικές υπηρεσίες στο τοπικό επίπεδο και συστήματα στήριξης στο πλαίσιο της γειτονιάς. Γενικότερα υποστηρίζουν τη διαθεσιμότητα κοινωνικών υπηρεσιών και βελτιώνουν τις συνθήκες διαβίωσης, ώστε να διευκολύνεται η παραμονή στο σπίτι.

5.3. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Γαλλίας⁹⁹

Στη Γαλλία το προσδόκιμο ζωής αυξάνει συνεχώς από το 1960 και από τα 70 έτη το

⁹⁹[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN02\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN02)_EN.pdf)

1960 έφτασε στα 82,27 κατά μέσο όρο το 2019, οδηγώντας τη Γαλλία σε ένα πληθυσμό 20 εκατομμυρίων ατόμων άνω των 60 ετών.

Πολιτικές Ενεργού Γήρανσης είχαν εισαχθεί στη Γαλλία, πριν το ζήτημα πάρει ευρωπαϊκή διάσταση. Η Έκθεση Laroque του 1962 θεωρείται η ιδρυτική πράξη των πολιτικών για τη Γήρανση και ήταν η πρώτη που μίλησε για «ενεργό αυτόνομη και συμμετοχική» φάση της ζωής, για «ένταξη των ηλικιωμένων στην κοινωνία, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να ζήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο μια ανεξάρτητη ζωή, με παροχή κατάλληλης στέγασης, οργάνωση βοήθειας στο σπίτι και δημιουργία κοινωνικών υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για να συνεχίσουν το επάγγελμα ή τις δραστηριότητές τους».

Σήμερα, παρά το ό,τι η φροντίδα των ηλικιωμένων γίνεται κυρίως από δημόσιους φορείς, η οικογένεια εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο και η βοήθεια από οικογένεια και φίλους είναι μεγαλύτερη από αυτή των επαγγελματιών.

Οι σημαντικές αλλαγές και η επίσημη εισαγωγή πολιτικών για την Ενεργό Γήρανση έγιναν στη Γαλλία στην αρχή του 21^{ου} αιώνα, με την καθιέρωση ειδικού επιδόματος για τους εξαρτημένους ηλικιωμένου το 2001.

Ο καύσωνας του 2003 ανέδειξε το πρόβλημα της απομόνωσης και αποκλεισμού των ηλικιωμένων. Με τη νομοθετική μεταρρύθμιση του 2004 δημιουργήθηκε το Εθνικό Ταμείο Ασφάλισης για τις μεγάλες ηλικίες, θεσπίστηκε Σχέδιο Εγρήγορσης και Επείγουσας Δράσης, καθιερώθηκε η Ημέρα αλληλεγγύης για οικονομική ενίσχυση για πολιτικές που αφορούν τους ηλικιωμένους και τα ΑΜΕΑ.

Με το νόμο του 2005 για την ισότητα των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων αναγνωρίστηκαν τα δικαιώματά τους στην περίπτωση απώλειας της ανεξαρτησίας τους, όπως ίσχυαν και για τα ΑΜΕΑ.

Το 2015 με έναν ακόμη νόμο επιχειρήθηκε η προσαρμογή της κοινωνίας στις νέες συνθήκες ώστε όλοι να γερνούν με αξιοπρέπεια, με τη διευκόλυνση της καθημερινής ζωής των ηλικιωμένων και των φροντιστών τους. Έτσι, αναγνωρίστηκε το καθεστώς του συγγενούς φροντιστή και του δικαιώματος στην ξεκούραση, θεσπίστηκε το εξατομικευμένο επίδομα αλληλεγγύης για τους ηλικιωμένους, που εξασφαλίζει ποιοτική υποστήριξη, είτε στο σπίτι είτε σε ίδρυμα κλπ.

Το 2018 ψηφίστηκε ο νόμος για τη Γήρανση και την Αυτονομία, ο οποίος

περιλαμβάνει διατάξεις για τη βελτίωση των πτυχίων και μισθών των φροντιστών, τη δημιουργία νέου μοντέλου για τα γηροκομεία (φιλοξενία των εξαρτημένων ατόμων) και τη θέσπιση του πέμπτου κλάδου Κοινωνικής Ασφάλισης που είναι αφιερωμένος στη χρηματοδότηση της μακροχρόνιας περίθαλψης, εναρμονίζοντας σε εθνικό επίπεδο την πρόσβαση και την ποιότητα της προσφοράς.

Από το 2021, η Κοινωνική Ασφάλιση έχει πέντε κλάδους: η αυτονομία προστέθηκε στην ασθένεια, την οικογένεια, τα εργατικά ατυχήματα και τη συνταξιοδότηση. Η διαχείριση του πέμπτου κλάδου ανατέθηκε στο Εθνικό Ταμείο Ασφάλισης για τις μεγαλύτερες ηλικίες. Ωστόσο, η κρίση του COVID-19 είχε αντίκτυπο στο χρονοδιάγραμμα της κυβέρνησης, με αποτέλεσμα μια ακόμη αναβολή στην υλοποίηση της νομοθεσίας για τη Γήρανση και την Αυτονομία.

5.4. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Σουηδίας¹⁰⁰

Στη Σουηδία, αντί να προωθείται μια ενιαία πολιτική ενεργού γήρανσης για μια κοινωνία φιλική προς την ηλικία, όπως στη Νορβηγία, η σουηδική κυβέρνηση έχει ενσωματώσει στοιχεία πολιτικών για την ενεργό γήρανση σε διάφορους τομείς πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης, της αγοράς εργασίας, της κοινωνικής φροντίδας και της υγειονομικής περίθαλψης.

Το 2003, η επίσημη έκθεση της σουηδικής κυβέρνησης με τίτλο «Πολιτικές γήρανσης για το μέλλον – 100 βήματα προς την ασφάλεια και ανάπτυξη με έναν γηράσκοντα πληθυσμό» (SOU, 2003) παρουσίασε λεπτομερώς τον ορισμό του ΠΟΥ για την ενεργό και επιβεβαίωσε ότι η σουηδική κοινοβουλευτική επιτροπή, αρμόδια για θέματα ηλικιωμένων υιοθετεί την έννοια της ενεργού γήρανσης. Η επιτροπή τόνισε ότι *«συμμερίζονται την αξιολόγηση του ΠΟΥ ότι η ενεργός γήρανση σημαίνει την ικανότητα συμμετοχής σε κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά, πνευματικά και πολιτικά ζητήματα»* και ότι οι προσπάθειες για την επίτευξη της ενεργού γήρανσης πρέπει να στοχεύουν στη μείωση των διαφορών μεταξύ φύλων, κοινωνικοοικονομικών ομάδων καθώς και γενεών.

Η Επιτροπή επίσης τόνισε ότι η Ενεργός Γήρανση πρέπει να εξετάζεται υπό το

¹⁰⁰[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN08\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN08)_EN.pdf)

πρίσμα της δυνατότητας κάθε ατόμου να αποφασίζει για τη ζωή του, γεγονός που σημαίνει ότι κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να μην συμμετέχει σε οικονομικές ή κοινωνικές δραστηριότητες. Ωστόσο, δεδομένων των άφθονων επιστημονικών αποδείξεων ότι η δραστηριότητα σε μεγαλύτερη ηλικία έχει θετικά αποτελέσματα, μπορεί κανείς να περιμένει ότι οι περισσότεροι άνθρωποι μεγάλης ηλικίας θεωρούν πιστεύουν ότι το να είσαι ενεργός είναι πολύτιμο.

Σημαντική, από αυτή την άποψη, είναι επίσης η έννοια της ασφάλειας (trygghet). Η ασφάλεια περιγράφεται ως η ικανότητα να φροντίζει κανείς τον εαυτό του και να μπορεί να συνδέεται με άλλους. Άλλες πτυχές είναι η ικανότητα να κινείσαι μέσα και έξω από το σπίτι χωρίς φόβο τραυματισμού, η ικανότητα να βιώνεις τη χαρά, για παράδειγμα μέσω της πρόσβασης στη φύση έχοντας τους οικονομικούς πόρους για αυτά.

Βασική ευθύνη για τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές της Σουηδίας θα έπρεπε, στα μάτια της επιτροπής, να είναι η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για τους ανθρώπους ώστε να μπορούν να προγραμματίσουν και να αναλάβουν την ευθύνη για την ενεργό γήρανση. Αυτές οι προσπάθειες θα πρέπει να στοχεύουν στο δικαίωμα των ανθρώπων να έχουν ίσες ευκαιρίες και να έχουν ίση μεταχείριση σε όλους τους τομείς της ζωής.

Το πλαίσιο της Έκθεσης του 2003, που εστιάζει στην ασφάλεια και ανεξαρτησία, εξακολουθεί να ισχύει για τις σημερινές πολιτικές. Η σουηδική κυβέρνηση θέτοντας τους στόχους για τη φροντίδα των ηλικιωμένων, θεωρεί ότι πρέπει να είναι σε θέση να ζήσουν ενεργό ζωή, να συμμετέχουν και να ασκούν επιρροή στην κοινωνία και την καθημερινότητά τους, να μπορούν να γεράσουν με ασφάλεια και να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους, να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και να έχουν πρόσβαση σε καλή υγεία και κοινωνική φροντίδα.

Σύμφωνα με έκθεση του Σκανδιναβικού Κέντρου Πρόνοιας (Nordic Welfare Centre) το 2020, οι πολιτικές για τη γήρανση στη Σουηδία είναι παρόμοιες με τις πολιτικές σε άλλες σκανδιναβικές χώρες, επικεντρώνονται στα εξής:

- Ενίσχυση της ικανότητας για εργασία έως μεγαλύτερη ηλικία.
- Προώθηση της προσβασιμότητας των δημόσιων συγκοινωνιών και των υποδομών για την προώθηση της κινητικότητας των ηλικιωμένων.

- Υποστήριξη της προσβασιμότητας σε κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Προώθηση της ανεξάρτητης διαβίωσης στο σπίτι για όσο το δυνατόν περισσότερο.
- Προσπάθεια για μείωση της μοναξιάς στους ηλικιωμένους, μέσω της χρήσης ψηφιακών μέσων επικοινωνίας και την προώθηση της καλής υγείας.

Ειδικά η ικανότητα να φροντίζει κανείς τον εαυτό του, με άλλα λόγια, να είναι ανεξάρτητος, μπορεί να θεωρηθεί ως Κατευθυντήρια Αρχή σε όλη την προσέγγιση της Σουηδίας για τις πολιτικές γήρανσης, που ισχύει οριζόντια : Από το να είσαι οικονομικά ανεξάρτητος μέσω της εργασίας, έως το να είσαι ανεξάρτητος ως προς τη μεταφορά μέσω προσβάσιμων μέσων μαζικής μεταφοράς, να ζεις ανεξάρτητα στο σπίτι σου.

Οι ηλικιωμένοι της Σουηδίας υποστηρίζονται να ζήσουν ανεξάρτητη ζωή μέσω της παροχής δημόσιων υπηρεσιών. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί ότι συνδέεται με τον ρόλο του κράτους στην παροχή υγειονομικής και κοινωνικής φροντίδας στους ηλικιωμένους. Στη Σουηδία, όπως και σε άλλες σκανδιναβικές χώρες, η φροντίδα των ηλικιωμένων θεωρείται κυρίως δημόσια ευθύνη, με τα ενήλικα παιδιά να μη φέρουν καμία νομική ευθύνη για ηλικιωμένους γονείς. Η φροντίδα για τους ηλικιωμένους είναι δημόσια χρηματοδοτείται με δημόσια χρήματα, με υπηρεσίες διαθέσιμες σε όλους τους πολίτες και βασίζεται στις ανάγκες τους και όχι στην ικανότητα να πληρώσουν.

5.5. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Πολωνίας ¹⁰¹

Ο οικονομικός μετασχηματισμός που ξεκίνησε το 1989 και η προσχώρηση στην ΕΕ το 2004 επηρέασε τη σκέψη για την πολιτική γήρανσης στην Πολωνία. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι δημογραφικές αλλαγές θεωρούνταν λιγότερο σημαντικά από τα οικονομικά προβλήματα και οι ηλικιωμένοι μάλλον ενθαρρύνονταν να συνταξιοδοτηθούν νωρίς προκειμένου να μειωθεί η ανεργία που προκλήθηκε από την

¹⁰¹[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN07\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN07)_EN.pdf)

αναδιάρθρωση και την ιδιωτικοποίηση των κρατικών εταιρείες. Αργότερα, τα προβλήματα με τη χρηματοδότηση του συνταξιοδοτικού συστήματος οδήγησαν στη λήψη μέτρων για αύξηση της συμμετοχής ατόμων ηλικίας 50+ στο εργατικό δυναμικό, ενώ η ένταξη στην ΕΕ είχε ως αποτέλεσμα περισσότερο συνεκτική εθνική πολιτική για τους ηλικιωμένους.

Μέχρι το 2010-2012, η συζήτηση για τη γήρανση αφορούσε κυρίως τις υπηρεσίες περίθαλψης, την κακή υγεία και το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης, ενώ ο ευρύτερος λόγος ενεργοποίησης έγινε πολύ πιο έντονος την τελευταία δεκαετία. Το πρόγραμμα του 2008 «Αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών. με στόχο την αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας ατόμων 50+» επικεντρώθηκε στην έννοια του παραγωγικής γήρανσης και επέκτασης της οικονομικής δραστηριότητας, κυρίως λόγω των χαμηλών ποσοστών απασχόλησης των 50+.

Η πολιτική Ενεργού Γήρανσης με την ευρεία έννοια ξεκίνησε στην Πολωνία το 2012, μαζί με το Ευρωπαϊκό Έτος Ενεργού Γήρανσης και Αλληλεγγύης μεταξύ των Γενεών (Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzykoleń). Είναι ενδιαφέρον ότι η πολωνική έκδοση μεταφράστηκε ως «δραστηριότητα των ηλικιωμένων», χωρίς άμεση αναφορά στην έννοια της Ενεργού Γήρανσης. Στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής ιδρύθηκε Τμήμα Πολιτικής για την Ενεργό Γήρανση, την οποία όρισε ως *«Σύνολο στοχευμένων δραστηριοτήτων της δημόσιας διοίκησης σε όλα τα επίπεδα καθώς και άλλων οργανισμών και ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν καθήκοντα και πρωτοβουλίες που διαμορφώνουν τις προϋποθέσεις για αξιοπρεπή και υγιή γήρανση. Στόχος της πολιτικής είναι η υποστήριξη και η διασφάλιση της δυνατότητας ενεργού γήρανσης με υγεία και ικανότητα διατήρησης ανεξάρτητης και ικανοποιητικής ζωής, ακόμη και με ορισμένους λειτουργικούς περιορισμούς»*.

Το 2015, ο νόμος για τους ηλικιωμένους όρισε ως ηλικιωμένο, κάθε άτομο άνω των 60 ετών και υποχρέωσε το Υπουργείο Οικογένειας και Κοινωνικής Πολιτικής να παρέχει ετήσιες πληροφορίες για την κατάσταση των ηλικιωμένων, την πρόοδο στην εφαρμογή της πολιτικής και καλών πρακτικών. 2020).

Παλαιότερα το γήρας ταυτιζόταν με την αναπηρία, ενώ σήμερα αναγνωρίζονται οι δυνατότητες της μεγαλύτερης γενιάς. Στις μέρες μας η εικόνα της παλαιότερης γενιάς είναι περισσότερη αποχρώσεις και οι δυνατότητές του αναγνωρίζονται. Στο έγγραφο

«Κοινωνική Πολιτική για Ηλικιωμένους 2030 - Ασφάλεια - Συμμετοχή – Αλληλεγγύη» που εγκρίθηκε το 2018, οι δράσεις για τους ηλικιωμένους διαχωρίστηκαν από τις δράσεις για τα εξαρτημένα άτομα. προς «εξαρτώμενα πρόσωπα».

Η τρέχουσα συζήτηση είναι ότι έως το 2030, το νόμιμο όριο ηλικίας συνταξιοδότησης θα πρέπει να αυξηθεί στα 70 και όχι στα 60 όπως ορίζει ο ισχύων νόμος. για ηλικιωμένα άτομα.

5.6. Η Στρατηγική Ενεργού Γήρανσης της Ιταλίας ¹⁰²

Στην Ιταλία, δεν υπάρχει ορισμός των ηλικιωμένων στο νομοθετικό πλαίσιο. Στο σύστημα κοινωνικής προστασίας, οι ηλικιωμένοι μερικές φορές αναφέρονται ως ευάλωτη ομάδα-στόχος για πολιτικές, όπως μακροχρόνια φροντίδα, ή ως ανενεργά άτομα, γεγονός που εμποδίζει την ανάπτυξη ολιστικής προσέγγισης. Ομοίως, δεν υπάρχει εθνική νομοθεσία που να αφορά ρητά την Ενεργό Γήρανση, αλλά αυτή υλοποιείται μέσα από μια ποικιλία τομεακών πολιτικών, από τα αρμόδια υπουργεία, στους τομείς της επαγγελματικής ζωής, της οικογενειακής, κοινωνικής συμμετοχής και ένταξης και της υγιούς γήρανσης.

Η Ενεργός Γήρανση αναγνωρίζεται ως σύνολο κοινωνικών δικαιωμάτων, προστατεύεται από το ιταλικό Σύνταγμα (άρθρα 2, 3 και 32) και συνδέεται με τις αρχές της ισότητας και αξιοπρέπειας. Στόχος του κράτους είναι να άρει κάθε εμπόδιο που εμποδίζει την ανάπτυξη και συμμετοχή (ακόμα και μεγαλύτερης ηλικίας) ατόμων.

Η συζήτηση γύρω από την αντιμετώπιση της Ενεργού Γήρανσης σε εθνικό επίπεδο ξεκίνησε το Μάιο του 2016, οπότε και εγκρίθηκε η Στρατηγική και το Σχέδιο Δράσης για τη Γήρανση και την Υγεία 2016–2020. Η Στρατηγική αυτή εναρμονίζει τους στόχους για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των ΗΕ για το 2030.

Πρόσφατα αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες ενσωμάτωσης της διάστασης της γήρανσης σε συγκεκριμένους τομείς, καθώς και ανάπτυξης συνεκτικού πλαισίου για

¹⁰²[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN07\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN07)_EN.pdf)

την αλλαγή στην κουλτούρα και τις πολιτικές. Η πρώτη προσπάθεια για την εισαγωγή πανεθνικής πρωτοβουλίας πραγματοποιήθηκε το 2019. Το Τμήμα Πολιτικών Οικογένειας, σε συνεργασία με το Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας και Επιστήμης για τη Γήρανση (IRCCS INRCA) χρηματοδότησε ένα τριετές εθνικό έργο (2019-2022) με στόχο το συντονισμό των πολιτικών Ενεργού Γήρανσης εθνικά¹⁰³, με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Απώτερος στόχος είναι η εκπόνηση εθνικής στρατηγικής για την ενεργό γήρανση. Η πρωτοβουλία υποστηρίζεται επίσης από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Πολιτικών και το Εθνικό Ινστιτούτο Ανάλυσης Δημοσίων Πολιτικών (INAPP), το οποίο έχει το ρόλο του Εθνικού Σημείου εφαρμογής και παρακολούθησης και στοχεύει στην υποστήριξη Υπουργείων, Περιφερειών και Αυτόνομων Επαρχιών στην εισαγωγή νέων ή περισσότερο ολοκληρωμένων και συντονισμένων πολιτικών για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της Ενεργού Γήρανσης. Το δίκτυο αυτό που αποτελείται από περισσότερους από 90 εμπλεκόμενους συμβάλλει ενεργά σε δραστηριότητες που διευκολύνουν την εφαρμογή πολιτικών ενεργού γήρανσης.

Επιπλέον, το Υπουργείο Εξωτερικών και Διεθνούς Συνεργασίας συνεισφέρει στο σχεδιασμό μέτρων για την προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των ηλικιωμένων, μέσω της συζήτησης σε σώματα όπως η Ομάδα Εργασίας για τη Γήρανση των ΗΕ (UN Open-ended Working Group on Ageing). Οι μεταρρυθμίσεις στις πολιτικές της αγοράς εργασίας της ασφάλισης και της κοινωνικής προστασίας θεωρούν τη γήρανση ως σημαντικό φαινόμενο που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Το Υπουργείο Υγείας ενσωματώνει τη διάσταση της υγιούς γήρανσης στο πλαίσιο των πολιτικών για την υγεία και το Υπουργείο για τις πολιτικές Νεολαίας και τις καθολικές Δημόσιες Υπηρεσίες στοχεύει στο άνοιγμα των δημόσιων υπηρεσιών σε κάθε ηλικία, αντιμετωπίζοντας ταυτόχρονα τις κοινωνικές ανάγκες των ηλικιωμένων και προωθώντας τη διαγενεακή αλληλεπίδραση.

Σε περιφερειακό επίπεδο, η Ενεργός Γήρανση ενσωματώνεται στις πολιτικές και προνοιακά προγράμματα, καθώς και σε τομεακές πολιτικές. Περισσότερες από τις μισές από τις Περιφέρειες έχουν νομοθετήσει σχετικά προγράμματα. Μερικές από τις πολιτικές αυτές παρουσιάζουν στοιχεία καινοτομίας σχετικά με το κόστος και γενικά

¹⁰³ <http://famiglia.governo.it/it/politiche-e-attivita/invecchiamento-attivo/progetto-di-coordinamento-nazionale>

είναι ορατή η πρόοδος στο επίπεδο των περιφερειών, αν και όχι ομοιόμορφη, καθώς οι πολιτικές των κεντρικών και βόρειων περιφερειών είναι πιο συνεκτικές και αναπτυγμένες από αυτές των νότιων.

Η Ιταλία κλονίστηκε ιδιαίτερα από την κρίση του covid-19, η οποία επηρέασε αρνητικά τη διαδικασία ανάπτυξης και υλοποίησης εθνικών πολιτικών Ενεργού Γήρανης. Όλες οι πτυχές της επηρεάστηκαν αρνητικά και ιδίως αυτές που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής και την ανεξαρτησία, την προσαρμογή των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και την ένταξη και συμμετοχή των ηλικιωμένων στην κοινωνία. Ωστόσο, ακόμη και κατά τη διάρκεια της πανδημίας αναδύθηκαν πολιτικές Ενεργού Γήρανης, οι περισσότερες από τις οποίες σχετίζονται με την αναδιοργάνωση των υπηρεσιών και την εισαγωγή τεχνολογιών. Γενικά οι πολιτικές αυτές βρίσκονται σε φάση ανάπτυξης σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, παρά τον εδαφικό κατακερματισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 50και Ελλάς, (2019). Θέσεις και προτάσεις για την ενεργό και υγιή γήρανση στην Ελλάδα.
- Aboderin I, Kalache A, Ben-Shlomo Y, Lynch JW, Yajnik CS, Kuh D, Yach D (2002). Life Course Perspectives on Coronary Heart Disease, Stroke and Diabetes: Key Issues and Implications for Policy and Research. Geneva: World Health Organization.
- Action on Elder Abuse (AEA) (1995) Bulletin (11) May-June. London
- Active Ageing Index, (2018). Analytical Report, United Nations Economic Commission for Europe, October 2019.
- Active Ageing Index, (2019). Analytical Report, United Nations Economic Commission for Europe.
- Botev N (1999). “Older persons in countries with economies in transitions.” Population Ageing: Challenges for Policies and Programmes in Developed and Developing Countries. United Nations Population Fund and CBGS Population and Family Study Centre.
- Committee of the Regions, (2011). How to promote active ageing in Europe EU support to local and regional actors.
- Cutler D (2001). “Declining Disability Among The Elderly.” Health Affairs Vol 20. (6):11-27
- Dipollina L, Sabate E (2002) “Medication adherence to long term treatments in the elderly.” In Sabate E. (ed). WHO Adherence Report: A review of the evidence, Geneva: World Health Organization.
- Doll R (1999) Risk from tobacco and potentials for health gain. International Journal of Tuberculosis and Lung Disease. 3 (2): 90-9.
- European Parliament, (2021) «Ageing Policies – access to services in different Member States», Luxembourg.
- European Social Partners, (2017). Autonomous Framework Agreement on Active

Ageing and an Inter-generational Approach, European Trade Union Confederation.

European Social Partners (2021) Framework Agreement on Active Ageing, An intergenerational approach: Final implementation Report

Eurostat, (2012). Active ageing and solidarity between generations: A statistical portrait of the European Union 2012, <http://bit.ly/yUtFaq>.

Eurostat, (2019). Κοιτάζοντας στις ζωές των μεγαλύτερων ανθρώπων στην ΕΕ.

Gray MJA (1996) “Preventive Medicine”. in: Epidemiology in Old Age. Ebrahim S and Kalache A (eds) London: BMJ Publishing Group.

Gurwitz JH and Avorn J (1991). “The ambiguous relationship between aging and adverse drug reactions”. Annals of Internal Medicine, 114: 956-66.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN02\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN02)_EN.pdf)

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN07\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN07)_EN.pdf)

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN07\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN07)_EN.pdf)

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN08\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN08)_EN.pdf)

<http://famiglia.governo.it/it/politiche-e-attivita/invecchiamento-attivo/progetto-di-coordinamento-nazionale>

<http://www.age-platform.eu/en>

http://www.appetiteforlearning.eu/download/alce_book_alce_book_en.pdf

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN1\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN1)_EN.pdf)

https://unece.org/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/AAI_Guidelines_final.pdf

<https://www.who.int/initiatives/decade-of-healthy-ageing>.

- <https://ypergasias.gov.gr/p-tsakloglou-gia-ergazomenous-syntaxiouchous-to-megistotis-parakratisis-synolika-den-borei-na-ypervainei-to-dodekaplasio-tis-miniaias-ethnikis-syntaxis/>
- Jacobzone S and Oxley H (2002). “Ageing and Health Care Costs”. International Politics and Society (1) http://www.fes.de/ipg/ONLINE2_2002/INDEXE.HTM
- Kalachea A and Kickbusch I (1997) “A global strategy for healthy ageing.” World Health. (4) July-August, 4-5.
- OECD (1998). Maintaining Prosperity in an Ageing Society. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.
- Reday-Mulvey, G., (2005). Working Beyond 60. Key Policies and Practices in Europe, Palgrave Macmillan UK.
- Room, G. (1991). National policies to combat social exclusion, First Annual Report of the EC Observatory on Policies to Combat Social Exclusion, Centre for the Analysis of Social Policy and Society (CASPS).
- United Nations, (1982). World Assembly on Ageing, Vienna International Plan of Action on Ageing, 26 July-6 August 1982.
- United Nations, (1992). General Assembly, Proclamation on Ageing, A/RES/47/5, 42nd plenary meeting, 16 October 1992.
- United Nations, (2002). Second World Assembly on Ageing, Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, Madrid, 8-12 April 2002.
- WHO (1998) Growing Older. Staying Well. Ageing and Physical Activity in Everyday Life. Prepared by Heik-kinen RL. Geneva: World Health Organization.
- WHO, (2002). “Active Ageing: A Policy Framework Geneva. http://www.who.int/ageing/active_ageing/en/
- WHO, (2015). “World Report on Ageing and health - Geneva. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf

www.communityactiondacorum.org.uk

www.pensionari.lv

www.secot.cat

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (1990). Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Επιτροπή των Περιφερειών (2012). Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα «Ενεργός γήρανση: Καινοτομία - Έξυπνη υγεία - Καλύτερη ζωή», 2012/C 225/05.

Επιτροπή των Περιφερειών, (2010). Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα «Η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της δημογραφικής γήρανσης στην ΕΕ (έκθεση για τη δημογραφική γήρανση 2009)», 2010/C 232/02.

Ευρωβαρόμετρο (2011). Έρευνα του Ευρωβαρόμετρου με θέμα «Ενεργός Γήρανση», Ελλάδα.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1997). Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της κοινωνικής προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(97) 102.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012). Ευρωπαϊκό Έτος για την Ενεργό Γήρανση και την Αλληλεγγύη μεταξύ των Γενεών.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας, (2001). Επαρκείς και βιώσιμες συντάξεις: Έκθεση της επιτροπής κοινωνικής προστασίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ για τη μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1980). Ανακοίνωση περί των ηλικιωμένων, COM(90)80, τελικό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1994). Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική. Η Πορεία προς το Μέλλον για την Ένωση.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1996). Η δημογραφική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(96) 60, τελικό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1999). Προς μια Ευρώπη για όλες τις ηλικίες, Προώθηση της

ευημερίας και της αλληλεγγύης των Γενεών, COM(1999) 221, τελικό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2000), Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, COM(2000)622.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2000). Η μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας από μακροπρόθεσμη σκοπιά: ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις, COM(2000) 622.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2000). Κοινή έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής («οδηγία για τη φυλετική ισότητα») και της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία («οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση»), SWD(2014)5, τελικό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2001). Υποστήριξη εθνικών στρατηγικών για ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης, COM/362/2001.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2002). Έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών - Έκθεση που ζητήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Στοκχόλμη: "Αύξηση της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού και προώθηση της παράτασης του ενεργού επαγγελματικού βίου", COM(2002) 0009, τελικό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2002). Μια συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη 2η παγκόσμια συνέλευση για τη γήρανση, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, COM(2002), 143, τελικό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2004). Αύξηση της απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και καθυστέρηση της εξόδου από την αγορά εργασίας, COM(2004)0146 τελικό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2004). Προώθηση της Στρατηγικής της Λισαβόνας μεταρρυθμίσεις για τη Διευρυμένη Ένωση, COM(2004) 29 τελικό.

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2005). Interim report on the follow up to the informal meeting of Heads of State and Government at Hampton Court, COM (2005) 645 final.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2006). Το δημογραφικό μέλλον της Ευρώπης, μετατροπή μιας πρόκλησης σε ευκαιρία, COM (2006) 571 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2008). Έκθεση για τη δημογραφία 2008: Ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών σε μια γηράσκουσα κοινωνία, SEC(2008) 2911.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2009). Η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της δημογραφικής γήρανσης στην ΕΕ (Έκθεση για τη δημογραφική γήρανση 2009), COM(2009)180 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2010). «Ευρώπη 2020: Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, COM(2010)2020 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012). Η συμβολή της ΕΕ στην ενεργό γήρανση και την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012). Λευκή Βίβλος. Ατζέντα για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις, COM/2012/055 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012). Προώθηση του στρατηγικού σχεδίου υλοποίησης της ευρωπαϊκής σύμπραξης καινοτομίας με θέμα την ενεργό και υγιή γήρανση, COM(2012)83, τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2020). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε έκθεση σχετικά με τις επιπτώσεις της δημογραφικής αλλαγής στην Ευρώπη, Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες, 17 Ιουνίου 2020.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2021). Πράσινη Βίβλος σχετικά με τη γήρανση, Προώθηση της αλληλεγγύης και της υπευθυνότητας μεταξύ των γενεών, COM(2021)50 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2021). Σχέδιο δράσης για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, COM/2021/102 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, (2011). Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Οι συνέπειες

της γήρανσης του πληθυσμού στα συστήματα υγείας και κοινωνικής ασφάλισης» (διερευνητική γνωμοδότηση), 2011/C 44/02.

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, (2012). Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Λευκή βίβλος - Ατζέντα για επαρκείς, ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις», COM(2012)55 τελικό.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2011). Απόφαση αριθ. 940/2011/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Σεπτεμβρίου 2011 , σχετικά με το Ευρωπαϊκό Έτος Ενεργού Γήρανσης και Αλληλεγγύης μεταξύ των Γενεών (2012) Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2010). Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το ευρωπαϊκό έτος ενεργού γήρανσης (2012), COM(2010) 462 τελικό.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,(2019). Σε βάθος ανάλυση: «Δημογραφική προοπτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (1992). Απόφαση του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1992 περί της οργάνωσης του ευρωπαϊκού έτους των ηλικιωμένων και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών (1993), 92/440/ΕΟΚ.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (1991). Απόφαση του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 1990 σχετικά με κοινοτικές δράσεις υπέρ των ηλικιωμένων, 91/49/ΕΟΚ, ΕΕ L 28.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (1993). Δήλωση αρχών του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Υπουργών Κοινωνικών Υποθέσεων, συνελθόντων στα πλαίσια του Συμβουλίου της 6ης Δεκεμβρίου 1993 επί τη λήξει του ευρωπαϊκού έτους των ηλικιωμένων και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών (1993) 93/C 343/01, ΕΕ C 343 της 21.12.93.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2001). Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης 23 και 24 Μαρτίου 2001.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2018). Απόφαση (ΕΕ) 2018/1215 του Συμβουλίου, της 16ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές

απασχόλησης των κρατών μελών.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2019), Νέο στρατηγικό θεματολόγιο 2019-2024.

Κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL, (2002). Αναπτυξιακή σύμπραξη «Εμπειρία», Καινοτόμες προσεγγίσεις εφαρμογών κοινωνικού διαλόγου: Η περίπτωση της διαχείρισης της ενεργού γήρανσης», ΕΕΔΕ: Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.

Νόμος 2084/1992, «Αναμόρφωση της Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α'165/7.10.1992.

Νόμος 2643/1998, «Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 220/28.09.1998.

Νόμος 2676/1999, «Οργανωτική και λειτουργική αναδιάρθρωση των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' /5.1.1999.

Νόμος 3029/2002, «Μεταρρύθμιση Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης», ΦΕΚ Α'160/11.7.2002.

Νόμος 3227/2004, «Μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 31/9.2.2004.

Νόμος 3232/2004, «Θέματα κοινωνικής ασφάλισης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 48/12.2.2004.

Νόμος 3250/2004, «Μερική απασχόληση στο Δημόσιο, στους Ο.Τ.Α. και στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου», ΦΕΚ Α' 124/7.7.2004.

Νόμος 3385/2005, «Ρυθμίσεις για την προώθηση της απασχόλησης, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 210/19-8-2005.

Νόμος 3518/2006, «Αναδιάρθρωση των κλάδων του Ταμείου Συντάξεων Μηχανικών και Εργοληπτών Δημοσίων Έργων (Τ.Σ.ΜΕ.ΔΕ.) και ρύθμιση άλλων θεμάτων αρμοδιότητας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας», ΦΕΚ Α' 272/21.12.2006.

Νόμος 3552/2007, «Σύσταση Ειδικού Ταμείου Κοινωνικής Αλληλεγγύης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 77/4.4.2007.

Νόμος 3655/2008, «Διοικητική και οργανωτική μεταρρύθμιση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις», ΦΕΚ Α' 58/3.4.2008.

Νόμος 4336/2015, Συνταξιοδοτικές διατάξεις - Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης. ΦΕΚ Α' 94/14.8.2015.

Νόμος 4387/2016, «Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας - Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού - συνταξιοδοτικού συστήματος - Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 85/12.5.2016.

Νόμος 4670/2020, «Ασφαλιστική μεταρρύθμιση και ψηφιακός μετασχηματισμός Εθνικού Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (e-Ε.Φ.Κ.Α.) και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 43/28.02.2020.

Οδηγία 2000/43/EK

Οδηγία 2000/78/EK

Οδηγία 2000/78/EK του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 303 της 02/12/2000.

Συμπεράσματα της Προεδρίας - Βαρκελώνη, 15 και 16 Μαρτίου 2002, SN 100/1/02 REV1.

Συμπεράσματα της Προεδρίας - Γκέτεμποργκ, (2001). SN 200/1/01 REV1.

Συμπεράσματα της Προεδρίας - Λάκεν, (2001), SN 300/1/01 REV1.

Συμπεράσματα της Προεδρίας - Στοκχόλμης, (2001). SN 100/1/01 REV1.

Συμπεράσματα του Συμβουλίου: Υγιής γήρανση σε όλη τη διάρκεια της ζωής, 2012/C 396/02.